

HÉVÍZ

Művészeti folyóirat

XXII. évfolyam • 2014/4-5 • Ára: 600 Ft

Papp Sándor Zsigmond
Térey János
prózái

Hazai Attila
Nádasdy Ádám
versei

Keresztury Tibor
Tankcsapda 25

Vágvölgyi B. András
Bret Easton Ellis 50

Mándy, a szomszéd

Háy János
Hévíz Irodalmi Díj 2014

„Akit az Isten jókedvében teremtett”
Bródy Sándor

Nyílt víz

Nádasdy Ádám: Magamat féltem	245
Pallag Zoltán: Hogyan kell élni	246
Orcsik Roland: Hajnali megfigyelés	251
Muszka Sándor: Hazamegyek	252
Lövetei Lázár László: Székely lila	253
Vörös István: Példázat a tevéről	254
Tolvaj Zoltán: Tört alap	256
Papp Sándor Zsigmond: Fogak	258
Korányi Mátyás: Szombaton	265
Farkas Wellmann Endre: Húshagyókedd	266
Szabó Márton István: Nyugalom	267
Térey János: Szép svájci nő	268
Buzás Huba: Liliputban	272
Schreiber András: 30	273
Szabó Krisztina: A dzsinn	278
Jász Attila: Átiratok. Myth&Co.	279
Benedek Szabolcs: A hintaló	280
Lesi Zoltán: A legkisebb	283
Berta Ádám: Mosquitoes on the beach	284
Farkas Balázs: Kánikula	290
Gelencsér Milán: Afrikában	295
Gerlóczy Márton: Elveszett jelentés	296
Pucher Bálint: A szamaritánus	299
Keresztesi József: Shackleton-keringő	300
Dezső Katalin: Holtomig Londonig	302
Hazai Attila: [Üres székek], [Nem szabad erőlködni], [Úgy ahogy állt], [A csönd], [Nem ástam aranyat Alaszkában]	303

Vízibicikli

Szederkényi Olga: „Akit az Isten jókedvében teremtett”	311
(beszélgetés Bródy Sándorról Szebeni Zsuzsa kurátorral és Alexander Brodyval, az író unokájával)	
Darvasi Ferenc: „Voltak hangulatok, amiket csak Ivánnal lehetett megbeszélni”	321
(beszélgetés Mátyás Ivánról Czapolai Imrével és Czapolai Barbarával)	

Hajósakács

Fehér Béla: Kőre leppencs (Tésztafélék a régi magyar konyhán)	331
Ambrus Lajos: A Pintes (fejezet a Mikrokozmosz sorozatból)	337

Hullámverés

Háy János: A valaki tanítója (Bornemisza Péterről)	343
Potozky László: Démonokat hívogató (Cortázar 100)	353
Vágvölgyi B. András: Vodka cranberryvel (BEE-recepció vidéken)	359
Keresztury Tibor: A taknya, a nyála (Tankcsapda 25)	367
Bihari Balázs: Rockandroll journalist in midlife crisis (fekete lyukak a magyar popdalok körül)	373
Novák Tamás: Oly távol, mégis közel (Magyarok a Barçáért)	381

Öböl

Szálinger Balázs: Alázatos, fegyelmezett és emberi (Hévíz Irodalmi Díj: Háy János)	385
Kántor Lajos: Évfordulós ajándék (Pensier–Hévíz, 1984–2014)	389
Tar Ferenc: A kútásó unokája (Emlékezés Csengey Dénesre)	395

Hévíz

Művészeti folyóirat

Megjelenik kéthavonta

Főszerkesztő: Szálinger Balázs

Szerkesztő: Cserna-Szabó András

Olvasószerkesztő: Cséby Géza

Szerkesztőbizottság: Cserna-Szabó András, Cséby Géza, Hinger Tamás,

Óry Rózsa, Szálinger Balázs, Szántó Endre

Kézirat-előkészítés: Darida Benedek

Alapította Dr. Kiss Lajos

Kiadja Hévíz Város Önkormányzata, 8380 Hévíz, Kossuth Lajos utca 1.

Felelős kiadó: Papp Gábor polgármester

e-mail: hevizfolyoirat@gmail.com

www.facebook.com/hevizfolyoirat

Terjesztés, előfizetés: Csongrádiné Olasz Sára, csongradine@hevizph.hu

Tördelés, layout: Leon Creativon Kft.

Nyomás és kötés: Ziegler Nyomda Kft.

ISSN szám: 1216-8181

NYÍLT VÍZ

Nádasdy Ádám

MAGAMAT FÉLTEM

Örökké kelleni fogsz,
te sovány, gyötrött arc;
önmagamnál is közelebb vagy hozzám
itt a fejemben.

Rád kiáltanék, de magamat féltém
durva szavamtól, mert gyáva vagyok.
Kapcsolat helyett így utánzom
szentenciáidat.

Magam helyett téged akartalak,
te visszadobtál: fulladjak bele.
Másé vagy te, én csak a magamé
titkaid előtt.

Örökké piszkálni fogsz,
erősen, inasan.
Szóba zárva, foltok alatt élsz bennem,
küzdelem-fétis.

Nádasdy Ádám *(Budapest, 1947)* költő, fordító, nyelvész.
Legutóbbi kötete: Verejték van a szobrokon (2010).

HOGYAN KELL ÉLNI

A KATÁK ELUTASÍTÁSA

A Katák nagy szemű, ragaszkodó lények, Houellebecqet olvasnak és a Vérmező utcán sétálnak. Körmeik ápoltak, de ujjvégződéseik gyerekesek. Nem is gondolnak magukra felnőttként, mindazonáltal egy kifejtett Kata távolról megszólalásig emlékeztet egy felnőttre: időzítése kitűnő, lassulása kifogástalan. Ez azonban nem szabad, hogy könnyelműsége csábítson. Fontos tudni, hogy egy Kata hirtelen ölel, és soha nem hiába. A Korfmann–Schwandner 1905-ös kiadása így ír a Katáról: „porcelánszínű, sima bőrükön apró bemetszés látható a köldök alatt. A 18. században úgy tartották, hogy oly hideg a Kata bőre, hogy érintésére a tűz kialszik. Keletről jönnek, mint a tegezés.” Némely korai utazók (pl. Mosberger, Kállay) kóros álmatlansággal járó betegségként írják le a jelenséget, ellenszerként ávizsteát javasolnak és mély beúszásokat tengerbe, tóba.

Egy Kata szabályos elutasítása nagy körültekintést igényel. Tekintsünk most el a Kata beszerzésének nehézségeitől, attól a hosszú és sokszor fáradtságos úttól, amely mindig egy kanapén kezdődik és elvezet majd a gangra, ahol a totális elutasítást végrehajtjuk. Koncentráljunk az évszakra. A helyes évszak megválasztása éppúgy kulcsfontosságú, mint a megfelelő Kata kijelölése. Sokan a télre, vagy – horribile! – a tavaszra esküsznek, holott köz-

tudott, hogy erre a kényes műveletre egyedül a nyár alkalmas, annak is a legvége, az augusztus, amikor a kora esti fények már narancsba fordulnak és a tomboló évszak veszít brutális erejéből, valamint a fesztiválszezonnak is vége.

Elérkeztünk hát a ganghoz. Fontos, hogy a gang ne legyen túl magasán, de túl alacsonyan se. Legjobb, ha második emeletit választunk, hiszen könnyű belátni, milyen kellemetlen, sőt kínos helyzetbe kerülhetünk, ha elutasítás után még hatemeletnyit kell gyalogolnunk, hátunkban egy Kata tekintetével, mire kiérünk a Szondi utcai házból. (Sokan megmosolyogják, s csupán múló hóbortnak tartják az utóbbi években elterjedt „Ne nézz vissza!”-módszert, holott alkalmazásával sok kellemetlenséget elkerülhetünk.)

Ügyeljünk, hogy az elutasítás időtartama ne legyen hosszabb, mint egy perc. Vegyük fel az alapállást: testsúly a jobb lábon, karok lazán a törzs mellett, de egyik kezünket akár zsebre is tehetjük. Hagyjuk a Katát közeledni, de amikor a távolság egy ölelésnyire csökken, már csak a gesztusaira figyeljünk, a testére, a rángásaira. Kiélezett helyzet ez, komoly összpontosítást igényel, hiszen az elutasítás sikere múlik rajta. Mondjuk ki a megfelelő szavakat, fordítsunk hátat és induljunk el a lépcsőház felé. Az elutasítás ezzel megtörtént. Lefelé menet vigyázzunk a sárkányfejes korláttal, az első emeleti lépcsőfordulóban kiáll belőle egy csavar.

AZ ÉSZAKI LÁNY

Az Északi Lány hallgatása rémülettel tölti el a sarkköri éjszakákat és a Humboldt utcai reggeleket. Az északiak, akik a Kutyák Anyjának is nevezik, színek szerint osztályozzák a hallgatásait.

A Vörös Hallgatás a nyár és a tűz sajátja, főleg vízpartok mellett történik megvezetés közben.

A Fekete Hallgatás valakinek a halálát jelzi előre.

A Kék Hallgatás komoran feloldoz, közömbösen fenyeget, valamiképpen a pénzzel is kapcsolatos.

A Fehér Hallgatás az elégedettséggel és a nyugalommal rokon.

Karsten Arneborg *Északi utazásában* (1769) egy teljes fejezetet szentel az Északi Nő hallgatásának, de annak hosszára egyáltalán nem tér ki. Hammond így ír *Az Északi Lány természetrajzában* (1986): „hallgatását nem a hossza, sokkal inkább a mélysége és a hófoka jellemzi. Feljegyeztek eseteket, amikor pusztán hallgatással ölt. Az irodalom mindössze egyetlen esetről tud, amikor a Kutyák Anyja képtelen volt hallgatni.” Fontos tudni, hogy az Északi Lány testében min-

den csupa vér és pára, klitorisán Macuo Basó haikuja olvasható: „Te volnál ama / Pillangó? s én: Csuang-ce? / Álmodnánk egymást?”, a verseknél jobban szereti a költőket, nyolcévesen Hallstattban járt, de nem beszél róla, sárkányok nevelték.

Ha az ember e sötét hajú, félig átlátszó lénytől akarja megtanulni a hallgatás művészetét, a Kutyák Anyjától, aki a Humboldt utcai lakás legmélyebb és legcsodálatosabb hallgatásait produkálja, bizony jó helyen keres. Ha megteszi a kellő előkészületeket – itt nemcsak a lakás kitakarítására gondolunk –, és pontosan követi a vonatkozó utasításokat, akkor a hallgatás minden nehézség nélkül, szinte magától fog menni.

Először is engedjük be a lakásba, kedvesen nézzünk a szemébe, mosolyogjunk, majd finoman szorítsuk a falhoz, csókoljuk meg. Ennek végeztével kerítünk egy műanyag tálat, engedjük tele vízzel, hadd igyanak a kutyái. Személyiségünk büszke bástyáit önkezőnkkel lerombolva csüngjünk szavain, rendeljük alá magunkat a vágyainak, a vágyainknak. Ha mindezt jól csináltuk, az Északi Lányt a reggel ott fogja találni mellettünk az ágyban. Bőre nedves lesz, kipárolgása a kender és a vér szagának keveréke, ilyenkor a legjobb, ha annyit szippantunk magunkba ebből a különleges vegyületből, amennyit tudunk.

Sokan ott hibáznak, hogy tartózkodóan viselkednek, és megőrzik belső koherenciájukat, hidegvérüket. Beszélnek, a dolgukat végzik. Nem is tudják, hogy ezzel a legmélyebb hallgatás tapasztalatáról mondanak le. Pedig nem kell különösebb energiabefektetés ahhoz, hogy mindezt elkerüljük. Elég megfélekedni magunkról és az Északi Lányra koncentrálni, amikor eljön a hallgatás reggele. Figyeljük az ébredés fokozatait, a mocorgásokat, az első nyögéseket, a meztelen, félig átlátszó lábát, ahogy előtűnik az elefántos takaróból, csupa vörösvérsejt és pára. Legjobb, ha ilyenkor azonnal közeledni kezdünk, jobb kezünkkel a takaró alá nyúlunk, átkaroljuk a derekát, és mosolyogni próbálunk. Külön jó, ha néhány fantáziátlan bókot is bedobunk, mint a „Nagyon szép vagy”, vagy az „Olyan vagy, mint a mirelitmálna.” Ezek után már nincs más dolgunk, mint egyenesen lélegezni és felkészülni a mondatra, amit hallani fogunk. Ez lesz az: „Na, én megyek.”

Ebben a percben tudjuk meg, hogy mi a hallgatás, a csend gömbjének túlfala. Húzzuk fel a szemöldökünket, kövessük tekintetünkkel, ahogy kipattan az ágyból, testében kavargó a vér, kilép a szobából, hallgassuk, ahogy a kutyáit szólítja, becsukja a fürdőszobaajtót, engedi a vizet. Menjünk a konyhába, támaszkodjunk a pultra, tenyerünket helyezzük a gáztűzhely és a mikrohullámú sütő közé az Északi Lány meztelen fenekének hűlt helyére. Nyomjuk homlokunkat az üvegajtós szekrénynek, és jusson eszünkbe az előző éjszaka.

A TUTTLINGEN NŐVÉREK ELKÜLÖNÍTÉSE

A csodálatos Tuttlingen nővérek. Sokan csak így emlegették őket, pedig attól eltekintve, hogy világított a ruházatuk, nem volt bennük semmi csodálatos, még csak nővérek sem voltak. Az viszont igaz, hogy gourmet módjára csipegettek a földi lét legjobb pillanatai között: ablakokon néztek be, csoszogtak, Roxette-et hallgattak, vagy egy nagyon hosszú utcán jöttek szembe. A Tuttlingen nővérek számára egy nagy tál cseresznye volt a világ és a cseresznyék voltak a napok. Ha például kedden Veldenben a Schlosshotel harmadik emeletén kinyitották az ablakot és lenéztek a Wörthi-tóra, így sóhajtottak:

– Ahh, milyen szép, kerek nap ez, és a jet-ski is milyen csudijó dolog!

Csudijó, így mondták, és két részre osztották a világ dolgait: csudijó dolgokra és éjszakára. Az éjszakával a Tuttlingen nővérek nem tudtak mit kezdeni, mégis rendszeresen feltűntek benne, mivel úgy hitték, az éjszaka éppúgy cseresznye a cseresznyéstálban, mint a nappalok, csak valamivel sötétebb és néha csillagos. A Tuttlingen nővérek idegenül mozogtak az éjszakában, sután, mint a nap. Évekig próbálkoztunk az elriasztással, Negróval dobáltuk őket, bolhás sündiszónt dugtunk az orruk alá, fehér építőkockákat ejtettünk az italukba, végül beláttuk, hogy a Tuttlingen nővéreket nem lehet elriasztani. Valami más módszert kellett kitalálni. Ekkor merült fel az elkülönítés lehetősége.

Ott voltam, amikor a Tuttlingen nővéreket elkülönítették. Szokásos nyári éjszakának indult, amikor megtudtuk, hogy a nővérek visszatértek a városba. Senki nem emlékszik már, kinek az ötlete volt, csak annyi biztos, hogy a Cézár teraszán ültünk és lement a nap, amikor valaki bedobta: különítsük el őket.

A konkrét okokat most talán hagyjuk. Ha bárki előtt nem lennének világosak, az olvassa el Schwierkiewitz idevágó tanulmányát (*Kripto-zoológiai Szemle*, 2008/3), amelyben így ír: „A Tuttlingen nővérek értenek valamennyire a fekete mágiához, ezért legjobb, ha hagyjuk őket nevetni, csevegni, csacsogni, mert némasággal éppúgy tönkretelhetik az estét, mint túlzott beszéddel. Nagy, kocsonyás igazságokat tudnak kérdezni. A tagadás nem az erősségük.” Vagy lapozza fel a Borges–Guerrero vonatkozó részét, ahol ezt fogja találni: „olyan lelkek, akik maguk választották a mennyet.” Akkoriban a Tuttlingen nővéreket Swedenborg angyalainak nevezték, piros nadrágban jártak és halálfejes bördzsekiben. Különkülön ártalmatlanok voltak, szóra sem érdemesek, de ketten együtt már elérték a kritikus tömeget.

Ott ültünk mind a Cézár teraszán, és sokáig tanakodtunk, hogy talán mégis elég lesz őket elriasztani, húztuk-halasztottuk a dolgot, pedig mindenki tudta,

hogyan az elkülönítés az egyetlen lehetséges megoldás. Abbahagytuk hát a szócséplést és kidolgoztunk egy módszert.

Az elkülönítés az alábbi forgatókönyvet követte:

- bekerítés
- terelés
- elkülönítés.

A Tuttlingen nővéreket a sertéshizlaldába különítettük el, ami valójában a Cézár apró belső udvara volt, egy átrium, amit dohányzóhelyiségnek használtunk. Falain graffitik, fölöttük rács és csillagok. Sertéshizlaldának azért neveztük, mert pontosan úgy nézett ki, mint egy albán sertéshizlalda légitámadás után. Ebben biztosak voltunk, holott egyikünk sem látott ilyet soha.

– Csudijó – mondták, amikor egy ráccsal elkülönítettük őket és rájuk zártuk az ajtót. – Csudijó – mondták, és tapsoltak.

Ma is ott sóhajtoznak, ahova akkor zártuk őket. Bördzsekijeik fénye beragyogja az éjszakát, vigyorgó halálfejeket festve a város fölött elvonuló felhők láthatatlan hasára.

Orcsik Roland

HAJNALI MEGFIGYELÉS

Kavicsos földön járok,
egyre fogy a távolság köztem
és a kopár hegy között,
mely csupasz csonkként
mered ki a földből.
Mikor a tövéhez érek,
gyökerek kúsznak elő a mélyből,
s mint idegszálak,
körbefonják a hegyet.
Lábam körül, s végig a sziklás testen
tölcsérek képződnek,
mind tele kristály-
tisza vízzel.
A tölcsérek alján
tarka madarak lapulnak.
Odahajlok az egyikhez,
a madár kiröppen a vízből,
hangosan csattog
sárga-fekete szárnyával,
eltűnik a magasban.
A többi madár kuporog a vízben.
Várnak, mondd mögöttem,
s kiejted a neved,
koppanás, nyílik a szemem,
s mint egy vonósdarab
apró részletét,
elfelejtem, ki voltál.

Pallag Zoltán *(Székesfehérvár, 1978)* költő, író, szerkesztő, régész.

Első verseskötete az idej Könyvhétre jelent meg Noir címmel.

Ez a három szöveg a Hogyan kell élni című könyvének első három fejezete.

Orcsik Roland *(Óbecse, 1975)* Faludy-díjas költő, műfordító, a Tiszatáj szerkesztője.

Muszka Sándor

HAZAMEGYEK

Milyen lassan jönnek a sörök
A *shotok* mintha nem is lennének
Mit írjak neked ha hajnalig nem jövök
Hol rontottuk el az egészet

A hangfalakból egy rekedtes dáma
Rikácsolja a vakreményt
S míg előnti agyam a párlat a pára
Átlapoz mint egy lányregényt

Próbálok folyton nem rád gondolni
Kitalálnék bármit magamnak
Meg tudnák s magam is fojtani
Elképzelek hát anyagtalannak

Nézem a cégér mellett az órát
Mit akar tőlünk hogyan tudjam meg
Életünk szennyvízfolyóját
Lehet hogy mégis hazamegyek

Lövétei Lázár László

SZÉKELY LILA

– tehénsirató –

Valamelyik hosszú farsang
lakodalmas péntekén
„ellette” az udvarunkba
kilenc félrészeg legény:

festékszóró szisszent, és a
magyar tarka „Milka” lett,
miközben bő áldomással
nyugtázták az üzletet.

(Eladó volt rég a Bimbó:
folyton elbogarozott,
büntetésből nem is látott
semmiféle abrakot...)

„Hülye kölykek”, mondta anyám,
aztán sírva elszaladt,
s másnap se lett jobb a kedve
a nagy mulatság alatt...

Nincs tanulság. Mondtam már, hogy
ittak volt a székeleyek.
S különben is: az én népem.
Ilyenek? Hát ilyenek!

(Néhány éve verset írtam
a hazámról, s „Milka” lett,
úgyhogy inkább elsiratom
– rigmusban – a Tehenet...)

Vörös István

PÉLDÁZAT A TEVÉRŐL

1 A gazdag ember nehezen megy
be a mennyek országába, mondta
Jézus. Mindenki annyit ér, amennyije
van, mondta egy gazdag ember.

2 A gazdag ember nehezen
megy be egy putriba, nyomortanyába,
viskóba, nehezen megy oda
egy dobozemberhez.

3 Könnyebb a tevének a tű
fokán átmenni, mint a gazdagnak
az Isten országába bejutni.

4 Könnyebb egy kígyónak
tevére szállni, mint a szegénynek
bejutni a gazdag szívébe.

5 Amíg a gazdag haragszik
a szegényre, amíg a vagyonos
gyűlöli a koldust, amíg a pénzes
tanácsot ad a pénztelennek,
úgy vezet félre, addig a tevék a tű
fokán megrémülnek, visszafordulnak
a nagy csillogásban, a hajuk égnek
mered, mint egy csokor kígyó.

6 Ó, gazdagok, ó, szegények, nem
halljátok a sziszegést? Új
változások jönnek, nem lehet
visszafordulni csak azért,
mert lehetetlen a feladat, mert
a tű fokán jég és hó villog,
a lábnyomokban jön sok
követőtök, nem látjátok,
hogyan fáznak, is félnek is?
7 Könnyebb a gazdagnak
bejutni a mennyek országába,
mint a szegénynek kívül
maradnia rajta.

Vörös István (Budapest, 1964) József Attila-díjas költő.
Legutóbbi kötete: Apám kakasa (2009, Lackfi Jánossal közösen).

Tolvaj Zoltán

TÖRT ALAP

Kettőt fordítható kulcsom
nem nyitja négyre záró ajtód.
Nem kell éjjel félned lépteim.
Mostanság minden vagyok, csak
félelmetes nem. Akkor vagyok éber,
ha állandó szomorúságban tartanak –
Mint szelíd gyilkos, ha nem megy,
légy kegyetlen áldozat. Csönded sikollyá
merevedik bennem, mint sok-sok év
alatt a nyálkás sárkányfogakká
nyúló közetek kötőhártyái.
Befejezettek jövendőlt életünk
újra és újra lepereg a barlang falán,
mint egy vízben ázó tenyér, recés,
áttetsző, szinte vágásra vár.
Reggel, amikor a borotválkozótükörben
belebámulok a tőzeggel egylényegű
mamutpofámba, nem bukkan már föl
a kecses Szarvasisten. Esténként,
míg ipari kódoktól elvakultan zuhanok,
arról álmodom, hogy lövészárkot ások
a sűrű mustárgázban, mint ahogyan
macskánk kaparássza az almot.
A vacogás megszokható, szintúgy
a sokkolóként éberré tevő kamrafibrillációk.
Szeretném, hogy utolsó, fiktív emlékünk
ne az legyen, hogy a konyhapadlón térdepelve
a zuhogó dermedt húsokat menekítem
a mélyhűtőből át valami éhező üstbe.

Húst úgysem eszel. Kegyelmet gyakorlunk:
a turmixgép lett az új bogrács. De halljam,
ahogy andalúzul álmodsz, és én hosszú
percekig állok a behavazott szőnyegen,
egy magaslaton, ahonnan nincs süllyedés.
Ütődött mozdulatokkal szedelődzködöm,
felkelsz, mint egy alvajáró, pontosan kettőre
kulcsolod az ajtót mögöttem, mert tudod,
a túlvilág nekem csak hobbi. Pár sarokig
süllyedhetek cigiért, tápért, pingvinporért,
alantasan játszunk a fönről kapott törvényt,
ami sosem a sorsunk. Kifelé a dolgok
úgy érnek véget, mint egy Herzog-népmesében.
Felkelsz a puha talpaid strandhomokján,
a lét csöndjét élvezed, száddal köszöntöd,
centikre messze a hőtől. Arcom kiszögellései
a sarkkörüli hidegben elvesztik idegenségüket;
éjjel volt, reggel van. Én akarok lenni
a semmilyened. Felporszívózod izzó
bakancsnyomaim, emlékezve a jóra.
Célom, hogy kettőt kattanjon az ajtó.
Nem erény a behegedt varratot letépni,
de a sebnyalást, ígérem, abbahagyom érted.

Tolvaj Zoltán *(Budapest, 1978)* költő, műfordító.
Két verseskötete: *A medve lépései* (2001), *Törésteszt* (2007).

FOGAK

Arpád Jenő orvosnak készült, finom ujjú nőgyógyásznak. A sors is megneszelhetett ebből valamit, mert végül mégiscsak egy vagináért került börtönbe. Nem a megfelelőben kotorászott, mesélték röhögve a Kék Hordóban. Sötétben és hidegben minden menedék egyforma, csitította a kemény magot Jenci, pedig azt a süldőlányt tényleg elkapta a Kopasz réten. Nem is lett volna belőle baj, magyarázta nekem egyszer, ha a rokonai másnap ki nem okosítják, és könnyű pénzt szimatolva ügyvédhez nem szalasztják a lánykát.

Mikor kijött, mindenki afféle majdnemdoktorként tekintett rá, és elcsukló hangon, beszari, horpadt képpel beszéltek neki a nyavalyáikról, a testükbe macacsul befészkelte bajokról éppúgy, mint a kétnapos zúzódásról. És aki a kórságairól kezd beszélni, annak a zsebe is hamar megnyílik. Egy sör tutira leesik, de olyan is volt, aki unicummal kezdte. Aztán, ha már részegek, akkor mindegy, hogy honnan futottak neki. Az a bizalmas, meghitt pillanat pedig szinte mindig eljött, amikor Jenci rámutathatott Igló Terézre, a félhomályban várakozó félszeg takarítólányra, hogy hát nézze csak meg az úr, azzal a jánnal se törődik senki, pedig a keze egy áldás, a csípője pedig, és erre úgy emelte meg a szemöldökét, hogy Igló Teréz hirtelen a világ legkívánatosabb lényévé sötétedett a sarokban. Teréz eleinte élénken tiltakozott a biznisz ellen, de amikor látta, hogy a legtöbbje még a nadrágját sem képes kigombolni, csak úgy a szöveten keresztül dörgölözik hozzá, a megbeszélte összeget viszont sosem felejtik el, vagy

ha elfelejtik, hát annál rosszabb, mert akkor tárcástul hagyják ott némileg felke-rekítve. Legfeljebb a személyit meg a bérletet gyömöszölte vissza Teréz a zse-bükbe, meg annyi pénzt, hogy haza tudjanak menni.

Egy idő után már nem is takarított, megviselte volna a bőrét az a sok lu-csok és vegyszer, magyarázta nekem a hivatalban, ahol az anyám segélyé-ért álltam sorba. Egyszer még nekem is megmutatta a klórtól kifehéredett foltokat, valamikor a szívem is ilyen lesz, mondta, s tudtam, ha képes lennék kisajtolni magamból valamiféle részvétet, akármilyen nyeszlett könnyet, ak-kor talán engedménnyel jönne el velem később az üdítőszekeszek mögé. De csak mosolyogtam, mintha tudnám, hogy mit csinállok, pedig világéletem-ben gyáva voltam a nőekkel.

Teréz este tíz után járt be a Hordóba, amikor Jenci már javában poharazga-tott valakivel. Addigra megszűrte a főút melletti fogadó vendégkörét. Tudta, hogy ki az úrvezető és ki él az országúton, ki ugrik be csak egy levesért, hogy ne nyomja el az álom útközben, és kibén hagyott még kiaknázható tartaleket az éjszaka, ami itt, a határ mellett mindig gyorsan ereszkedett le, mintha ver-senyezne valamivel, ami nem látható és nem hallható. Jól kalkuláltak azok, akik az átkelő előtt még betértek megpihenni, mert azután már a hegyek jöttek, a Kerencsi-hágó éles kanyarjai, keskeny utakkal és egymást követő konvojokkal. A vidéket arrafelé a Szirének völgyének hívták maguk között a mentősök, vagy néha csak kupinak, mert aki nem tudott ellenállni a kilátásnak, a túl szép, képes-lapra illő tájnak, és kibámult a szélvédőn a fenyőkkel csipkézett meredélyekre, az önmagát kergető folyóra vagy a szinte gombnyomásra elinduló hóhullásra, azon már egy hirtelen manőver sem segített. Az ilyen roncsokból kivágott hul-láknak szinte nem is lehetett lezárni a szemüket. Folyton visszapattant a szem-héjuk, mintha még kihülve és kicsavarodva is ragaszkodtak volna a látás ado-mányához, mintha a rájuk telepedő sötétségnek még lettek volna kifürkészhe-tő árnyalatai. Babonásabbak nem is mertek a közelükbe menni, mert attól fél-tek, hogy a halottak kilesik és magukkal viszik az élet még látható titkait. Nyitva felejtett ablak, árokban fekvő ember álomban se jelent jót, elsorvadó szerelem-re, lassan terebélyesedő kórra, pénzzel soha vissza nem térő adósra számítha-tott az, aki nem bírt idejében felébredni.

A nagy árvíz után rongyosodott le itt mindenki. Előbb a családok tűntek el, majd a fiatalok. Így aztán tényleg csak azokban lehetett már bízni, akiket ide-evett a fene a Kék Hordó melletti rozsdás parkolóba. Szedett-vedett népség volt. Messziről jöttek és messzire mentek. Mégis ők tartottak el mindenkit. Más helyen az ilyesmit falusi turizmusnak hívják, nálunk csak kurválkodásnak, de legalább ki-

jött belőle a napi kétszeri meleg koszt, és ha még lötyyinthettek is mellé valamit, hát még az összedőlт házakat is megmutatták. A kibelezett, sáros utcákat.

Sokan sötétedés után vágtak neki az útnak, mert így a reflektorok szűk fényébe már nem tolakodott be más, csak az úttest monoton feketesége. Jenci közülük válogatott. Őket győzte meg, hogy egy numera minden frissítónél vagy fejkörzésnél jobb, szinten tartja a vérnyomást, segíti a koncentrációt, a test is könnyebben regenerálódik egy kis kilengés után, ha itt lenne egy orvos, ő is ezt javasolná, egyenesen Terézt írná föl receptre, de ha nem, hát nem, akkor legalább igyanak meg valamit. Az a hágó megérdemel egy koccintást.

Nem volt nehéz, de könnyű sem. Talán könnyebb lett volna, ha Teréznek nincsenek tervei. De voltak. Teréz ugyanis gyűjtött. Fogorvosra. Szép porcelánhidat szeretett volna fölülre, a nagymetszők helyére, amiket tizenöt éves korában vert ki az apja egyetlen pofonnal, hogy ne csücsörítsen már, ne legyen olyan szopós szája, mint az anyjának. De az apjában is lehetett még némi becsület, mert miután meglátta azt a vörhenyes pépet, s fölötte a kétségbeesetté feketedett szemet, mintha az ég borulna rá, Isten nélkül, csillagok nélkül, meg se állt a bekötő-útig. Teréz azóta se látta. Ha viszont sokáig nézett a napba, vagy elábrándozott a sötét fölött, mindig az apját látta, ahogy megkeni zsírral a kenyeret, majd átnyújtja neki, óvatosan, mint egy kitüntetéset, amiben persze a verés is ott lappangott ugrásra készen, ha csak egy falatot is leejtene a földre. És még önmagát is látta, szikrázóan fényes fogakkal, ahogy énekel. Teréznek ugyanis adottsága volt. Ezt Kispityu is megerősítette, aki szerint ilyen hanggal vagyonokat lehet keresni a pesti aluljárókban, mert ha tróger is az ember, azért füle még van. Arról nem is beszélve, hogy mostanság a tévé is tele van olyan műsorokkal, hogy bemegy az ember, és ha jól kiereszti a tüdejét, másnap már ott parádézhat kivenve-kifelve a körüti plakátokon. Tudtam, hogyne tudtam volna, hogy Teréz már ezt is rég számításba vette, s ha plakátokra nem is kíváncsi, de egy szolid lokál már megjárta az esztét, ahol talán operettet is énekelhetne, és magas sarkúban mondhatna nemet, ha műszakra hívják a hátsó kijárához.

Igló Teréz szép lány volt. Az a fajta szépség, amelyik nem tud magáról, így nem is képes kiteljesedni. Inkább visszahúzódik, megmarad vadnak, kidolgozatlanul. Ezért is fogadott minden bókot gyanakodva, hacsak nem párosult valami mással, egyértelműbbel. Arra, hogy jó a segged, kurval, már kacéran felszegte a fejét, és nevetett hozzá torokhangon, majd egyből hozzáigazította a meleg fenekét a kliens ágyékához, de amikor én álltam elé egy vasárnap délelőtt, hogy izzadt tenyérrel mondjam el a sokat próbált mondatot, hogy olyan a bőre, akár a frissen hullott hó a hegyek ösvényein, akkor csak nézett rám döbbszent undor-

ral, mintha pincebogár mászna föl a lábán, és nem tudná lerúgni. Pedig nekem annyi minden eszembe jutott még arról a bőrről. A hajnal, ahogyan kéretlenül átdereng a kerítés résein, vagy ahogy megvillan a sörösüveg törött alja a fű között, hidegen és számítóan, mert egy hétre rá már megvágja a talpam. A szentsejelés utáni sűrű nyugalom, ahogy alvad a vér, az is ahhoz a bőrhöz tartozott.

A Régi sor legvégén laktak. Onnan, néhány házhely kihagyásával már az Új sor kezdett el kanyarogni a Bűzös-patak felé. Az anyjával élt. Állítólag már csak a lányát, Jencit és a postást ismerte fel, aki a nyugdíjat hozta. Korábban sem volt egészen tiszta. Ha tavasszal a kiterített lepedőkbe belekapott a szél, s kidudorodtak, mintha valaki át akarna rohanni köztük, akkor azt mondta Teréznek, hogy a kóbor lelkek keresnek ilyenkor új testet, de mivel Isten ma is szűkmarkú, be kell érniük ennyivel. Ezért lehetett, hogy szeles időben Teréz inkább bezárkózott a házba, nehogy valamelyik mohóbb lélek az ő testét ragadja el. Nem értettem, hogy miért fél. Az ő házukat senki sem tudta észrevétlenül megközelíteni. Talán valami mocsár húzódnak ott annak idején, vagy a patak régi medre, mert a legforróbb nyári heteket nem számítva, mindig nyirkos volt az udvar. Azt, hogy valaki erre tart, a cuppogásból és a káromkodásból már messziről lehetett hallani. Fekete, nyúlós sár lepte el a környéket, úgy tapadt a cipőtalpra, mintha ragasztót keverték volna bele.

Leginkább a roncsért volt jó odajárni. Egy régi kasztni hevert a mezőn, kőhajításnyira Terézék házatól. Valaki egyszer azt mondta, hogy Dacia lehetett, 1300-as vagy 1310-es, a szakik ezen néha összekaptak. Fene se tudja, ki hagyta ott, s miért. Előbb a kerekek alá kerültek téglák, aztán a szélvédők tűntek el, aztán az ülések, ajtók. Csak a vezetőülés maradt meg egyetlen ajtóval. Itt megálltak valamire. Azt már senki sem bántotta. Szállodának is hívták a roncsot, mert egy hirtelen zápor elől is meg tudott védeni. De leginkább kocsikázni jártak oda a környék suhancai, de láttak ott már felnőttet is, nem egyet, ahogy kapaszkodik a kormányba, előredől, s úgy képzelet, már az autópályán robog. Mert ez úgy is jó volt, hogy ha egyetlen város se jutott az utas eszébe, se Párizs, se Velenec, mert az talán már túl sok lett volna, azt már nem bírja el a képzelet, épp elég volt elmenni innen, kidöcögni a faluból, látni, ahogy elsuhannak mellett ezek a savanyú házak, az irigységtől hevült arcok. Volt, aki berregett is hozzá, mint gyerekkorában a fautók felett, egyszer még Jenci is beült a kormány mögé, bár másnap letagadta.

Én is útba ejtettem a roncsot, ha Terézt akartam meglesni. Talán egyszer el tudom hívni ide, s akkor mi is elmegyünk. Kinéztem már egy helyet a térképen, Coimbra, nem sokat mond nekem, de onnan már a kék víz sincs messze, és biz-

tos laknak majd ott olyan emberek, akik megbámulnak Teréz miatt, mert akkor már az új foga is meglesz, s talán a haját is festeni fogja. Az autóban majd énekel, valami szomorút a régi életéről, ami már az első kilométer után kisüvített a nyitott szélvédőn. Ha ellenkezik, ha ki akarja tépni magát a karomból, akkor legfeljebb pofon vágom, apám is ezt mondta, hogy egy idő után már csak ez segít. Ez meg a gyógyszer. De az nagyon drága.

De most még csak nézem. Őt is, meg a roncsot is. Ha már elég meleg van idekint, akkor a ház mögé megy mosakodni. Jó magasra szerelt fadézsából engedí magára a vizet. Nézem a pucér testét, ahogy szappanozza a legelevenebb részeket, amelyeket csak a kuncaftok és Jenci láthat, de velem semmi nem történik odalent. Egyszer az iskola elvitt minket Pestre, valami múzeumba. Ott, a falakon láttam először csupasz nőket. De a többiek is. Volt, aki még meg is tapogatta volna, ha egy szemüveges nő a sarokból rá nem szól. Addig bámulták, amíg néhányuk ki kellett kérezkedni a budira. Aztán meg büszkék voltak magukra egész nap, mintha ők is rákerültek volna a képekre, mintha ők fognák a pucér nők kezét, ahogy lehanyatlanak a díványról, vagy ők lennének a kutyák, akik előttük fekszenek lógó nyelvvel és vaksi szemekkel.

Otthagylak, mint ló a szarát, ordította néha Teréz a Hordóban, ha nem volt munka, és jobb híján leült poharazni Jenci mellé, amíg be nem rúgott ő is. Nem lehetett tudni, kinek mondja ezt. A tulajnak vagy annak a pár festett alaknak, akiket évek óta itt evett a fene, és rászáradtak a Kék Hordót megörökítő képre, vagy talán Jencinek, aki folyton csak ígéretgetett, de nem csinált semmit, vicceket és szép szavakat motyogott, mintha a világot ki lehet rakni szavakból, mintha szavak kúrnák meg Terézt hétről hétre a rekeszeknek döntve. Azoktól lenne olyan szaga reggelente, mint egy lábtörlőnek.

Pedig jól megvoltak Jencivel. Nem szerették, nem gyűlölték egymást, és ez máris több volt, mint amiről sokan csak álmodhatnak. Teréz nem beszélt a fogakról, Jenci pedig nem firtatta, hogy miért nem vesz jobb ruhákat, pedig a csipke jobban segítené az üzletet. Ő viszont nem nyúlt egy ujjal sem a lányhoz, csak a ruhát ellenőrizte, hogy épp elég áttetsző legyen, ahol kell. Legközelebb akkor vesz komolyan egy pinát, ha már gyűrű lesz az ujján, mondogatta. Meg az övén is. Rebesgették, hogy valami ilyesmire készül. Állítólag látták, hogy Snuff Jenővel tárgyalt, azzal pedig tört aranyon és rézhuzalokon kívül kevés dologról lehetett okosan beszélni. Ki tudja, meddig vihették volna Terézzel, ha még egy évig kitart a szerencsájuk.

Arra az éjszakára valahogy mindenki jól emlékezett.

Éjfél előtt nem sokkal fordult meg a szél. Már nem a Kispéri erdő mögül zú-

dult rá a már amúgy is gyöngye háztetőkre, hanem a Kopasz rét felől. Valami furcsa, rozsdás szagot sodort magával, mintha a roncsstelepet is útba ejtette volna, vagy egy olyan várost, ahová már nem vezet semmilyen út. Sokan forgolódtak az ágyban lámpaoltás után, nem segített se a tévé, se a rádió: zavaros volt a kép és érthetetlen szavakat nyögött a bemozdó. Száraz ágak zörögtek a garázsok tetején, csattogott a bádóg, hosszú szálakban nyikorgott az eresz. Mintha minden egyes ház hangszer lett volna, és még ki lehet préselni belőlük valamilyen halotti dallamot, amelyet végül a sötétség erősített fel és szórt szét, hogy mindenhová jusson belőle. Ilyenkor az álom sem jó, mert lehúzó, és ha valahogy fel is ébredsz belőle, csak az álomban térsz magadhoz. Amit beszívsz, nem friss levegő, hanem a saját rossz leheleted. Nyirkos és sérülékeny a bőr, izzadságban úszik, és folyton az az érzése az embernek, mintha hosszú ujjakkal tapogatnák, keresnék a lágy részeket, pedig eszébe se jut senkinek ilyesmivel tréfálkozni.

Egy idő után Terézt is hazaküldte Jenci, mert már sötétedéskor az ég alján látszott, hogy ma este nem lesz kuncaft, ilyenkor mindenki tövig nyomja a gázt, hogy korán hazaérjen. Aztán megállt még a benzinkútnál beszélgetni Kispityuval, aki ilyenkor mindig leselejtezett egy-egy palackkal a jobbféle italokból. Fél egykor vált el az útjuk. Kispityu az Új sor felé indult, kicsit kacszva, mintha ide-oda lötyögne benne az a temérdek pia. Jenci a Szálloda felé kanyarodott. De előtte még lekevert nekem egy pofont a vegyesbolt előtt. Akkor nyomtam végre annyi, könyvlapok között őrzött, sima bankót a kezébe, ami elég lett volna két Terézre is. Nem számolta meg, nem is nézett rá. Talán egy pillanatig azon is elgondolkodott, hogy elmagyarázza, miért nem kerülhet helybéli a lány közélébe. Hogy csak a disznó szarik maga alá. Aztán ütött, visszakézből. A pénz pillanatig sem maradt az úton. A bankók apró, színes sárkányokként tettek egy kört a lámpaoszlop fénykörében, aztán elúsztak a határ felé.

Letöröltem a vért, és elindultam haza. Nem éreztem az arcom azon a helyen. Valami mégis mocoogni kezdett a nadrágomban, mint a fiúknak a múzeumban. Sok-sok képet láttam magam előtt. Furcsa tájakat csurdé angyalokkal, akik a halandók felett köröznek, hogy jótéteményeikkel lesújtssanak rájuk. Kész voltam mindenre.

Jenci ott maradt a roncs mellett.

A szél belekapott a kasztniba, néha majdnem megemelte. Ahogy Jenci mesélte később, azért is ült bele, nehogy a szél ledöntse a téglákról, mert akkor már senki sem rakja vissza a helyére. Elviszik a telepre, és kész. S ha már ott volt, kicsit megpihent, lehunyta a szemét, és akkor igen, vele is megmozdult az a hülye roncs, egyre gyorsulva hagyta maga mögött az eddigi életét, mert olyan

volt az egész, mint egy utazás, mintha gyermekkorra is csak valami város lett volna, gyöngé fényekkel és szűk utcákkal, így hagyta maga mögött a napokat és az éveket, száz és száz névtelen települést, és csak nyomta a gázt, nagyobb és nagyobb sebességre váltott, hogy egyszer majd becsapódjon az út végén álló falba, jelenbe, de mielőtt eljött volna ez a pillanat, mielőtt utolérte volna magát, elnyomta az álom.

Terézt hajnalban találták meg, az országút mellett. Már ha egyáltalán ő volt az a véres, kiterített rongy. A rendőrök a fogadóssal beszéltek hosszan, de végül békén hagyták. Jobb így mindenkinek. Akinek volt egy kis esze, úgyis tudta, hogy valami motoros tróger szagolhatta ki Teréz pénztárcás trükkjét, s ha már lefogta a kezét, nem érte be ennyivel.

Így nőttek fel. A csomó, ami már egy ideje beszorult a torkomba, de se lenyelni, se kiköpni nem tudtam, kifakadt, mint egy seb. Furcsa nedvek öntöttek el. Nem undorodtam, csak távol akartam tartani magam tőlük, ahogy a kellemetlen rokonoktól.

Rajtam kívül senki sem ismeri azt a tompa, rekedt hangot, amikor végül a csont enged a kőnek, amikor a bőr árkait betemeti a vér, és esztelen állatként menekülne a test. Ez bolondít meg lassan. És a gyávaságom, hogy még akkor sem mertem Teréz szemébe nézni, amikor engedett volna, amikor már csak az én fülembe dúdolt volna édes, a halállal is dacoló zenéket. Megszenvetünk érte, azt hiszem. A fogakat, amiket a sajátom után csináltattam annál a pesti orvosnál, végül Jenci csempészte a temetés előtt a koporsóba. Úgy is mondják mi felénk, hogy alkonyatkor elég a sír fölé hajolni, mert tisztán hallani, ahogy rágja, harapja odalent valaki a földet. Ezért van, hogy aki teheti, mind visz oda valamit nehezéknek: követ, deszkát, rossz kereket, vagy amit talál az úton. Mert ha egyszer kijut, mindannyian elkárhozunk.

Korányi Mátyás

SZOMBATON

Végül is a semmittevés dönti el.
Hogy ki az, akivel akár ezer évig.
És ami nem írható le semmivel:
a megszokás. Hogy mindent meg lehet
szokni benne, sőt, végül megszeretni.

Végül is a dologtalanság dönti el, ennyi.
Mikor csend és nyugalom vesz körül,
az ember alszik és örül, sétál, nézelődik.
Felemelő a tespedés. Azt mondják sokan,
„semmi ez”, pedig nem is kevés

energiánkba kerül úgy igazán
befogadni a másikból, ami nem isteni.
Próbáljuk egymást inteni, egymásnak
búcsút inteni, de sosem indul el a vonat.
Aztán kerüljük a pályaudvarokat.

Végül kikötünk egy lakatlan szigeten.
Két hajótörött, töretlen világegyetem.
És akkor elhomályosulnak a csillagok,
érkezik a Teremtő Alien. Végül is
a hetedik nap dönti el, mikor megpihen.

Mert minden sabbath szabad.
Nem marad más, csak istenfélelem,
kiismerhetetlen szeretet és kurázszi.
Végül is a lélek dönti el. És minden
döntés pont(.) Egy megalkuvásnyi.

Papp Sándor Zsigmond *(Radóc, 1972)* a Monarchia legszélén született, azóta próbálja beljebb lopni magát a centrum felé. Hol kisebb, hol nagyobb prózával. Költő már nem lesz belőle, de nem is bánja.

Korányi Mátyás *(Budapest, 1974)* költő, első kötete A kockamajom sírni kezd címmel megjelenés alatt.

Farkas Wellmann Endre

HÚSHAGYÓKEDD

ma elhagyom húsodat, kedves
néma krisztusok kísérek tovább
a némaság, a földi s a vidám odaát
ígéretekre burkolózott régen
küldjél fészbukon bár egy jó toposzt...
valamit, ami billentsen át a rosszon
s a kegyelmet majd szerteosztom
lent, fent, itt s odaát.
lapozzunk hát... ha kidob a közös
a magány tesz majd emberré újra:
ízessé válik a hús helyén a szója
s verebek térdelnek galambok elé
így állunk, a tét a hús, ketten
a múlandóság az Úr a mai kedden
s két esetlen: a bitorló és a tulajdonos.

Szabó Márton István

NYUGALOM

Agyvérzéses vagyok és kilencvennyolc éves
– mondta a főorvos amikor lefoglák.
Akkor már ötven álltak az ágya körül,
vért kellett hogy kapjon meg nyugtatót.
Idén hetvenéves a diplomája,
még a háború alatt szerezte.
Mikor kikötötték, előtörtek belőle a régi emlékek,
és a szoba – a smaszerekkel, az ápolókkal
és a begyógyszerezett gerinc-
és végtagtörött betegekkel –
hirtelen elvesztette az időérzékét.
Talán az ötvenes években lehettünk,
mert a főorvos azt kiáltozta,
hogy nem vall be semmit.
Meg hogy a gyerekek csak rumlit akartak,
neki pedig muszáj volt kezelni őket.
Éjszaka aztán mégis bevallott mindent.
A határátszökéstől a húszas években,
egészen a nyolcvanas évek végéig.
Aztán az életéért könyörgött,
később többször hívta a halált.
Még három napig szenvedett, olykor önkívületben,
míg az végül egy hajnali órában talált rá
a mellettem lévő vaságyon.

Farkas Wellmann Endre (Marosvásárhely, 1975) E-MIL-nagydíjas költő.
Legutóbbi kötete: Lutius Domitius lázbeszéde (2009).

Szabó Márton István (Budapest, 1993) költő, slammer.

Térey János

SZÉP SVÁJCI NŐ

(részlet A Legkisebb Jégkorszak című regényből)

Délután az Ötlövetű lejtőn suhanó
Mátrai Ágoston szemét sárga üveg óvta,
Fején akkurátus, piros védősisak.
Reflektorokkal megvilágított pályán haladt.
Forduláskor az egymáshoz szorított sílécekkel
Rúgott egyet előre felé, mint egy free stayer,
Mert néha szeret ficáncolni:
Vadócabb énje teret követel.
Tudta, hatalmasat lehet esni így,
És őneki most sikerült is. Pedig
Színjőzan volt, csak a szórakozottság
Meg a túlzott jókedv okozta ezt a koncentrációhiányt.
Nem baj, senki se látta, legalább
Nem szégyenszemre hasalt el.
És ha látták volna? Az se baj. Ez ilyen műfaj.
Nem is jött segíteni senki, de hogy baj.
Mátrai föltápáskodott, leporolta magáról a havat.

„Fejben dől el”, gondolta. Persze, minden, síeléskor is,
És az ő fejében most csakis várakozás volt,
Vérbő boldogság előérzete,
Sokkal több a szimpla „síörömnél”:
Hát mégis meghosszabbítja az életét!...
Lesz folytatása, és fiú is ráadásul:
Most már bármelyik nap megszülehet a gyerek.
Régen nem érezte magát ilyen erősnek,
Elpusztíthatatlannak. Egyáltalán: férfinak.

Rontás után rendszerint bizonytalan lett,
És most már rossz nyomvonalon is haladt,
Horzsolva az erdő legszélső fáit,
És máris vicces hangeffektek jelezték neki,
Hogy ohó, no megállj csak!...
Ráhuppant egy csákányra
A mozgó felvonón, és visszatért a csúcsra.
Egy ilyen esti lesiklás képes
A ember kedélyét megmenteni, gondolta.

Esett megint a hó oroszos nekibuzdulással.
Mátrai úgy képzelte, hogy szügyig
Merülnek benne a szánhúzó csikók,
A kékülő arcú kocsist ölelő, bamba bojár,
Mielőtt hóbálvánnyá változnának mindketten.
Főnt ő is olyan mélyeket lépett a léccel,
Hogy csak a fél teste maradt ki
A tejfehér óceánból. Aki ma kimozdul,
Annak számára elsikkad a valóság,
Érzékeiben csakugyan inkább
Egy belső tenger taréjain lebeg,
Semmint reális hőtömegben járna, gondolta.

A lámpák fénykörén túl gyönyörű
Kékes szürkület terjengett.
Mátrai látta, sorra kigyulladnak az esti fények
A szomszéd csúcsokon.

Szabadnak és magányosnak érezte magát,
Magányosnak, mert Fruzsínának is jó helye volna itt,
De hát Fruzsi a kilencedik hónapban van.
Ővele kettesben a holdfénytúrát is
Kipróbálták egyszer a világító pályától távol.

Mert az a helyzet, hogy túlságosan komoly
Ez a fényrendszer. A szánkópályán is
Úgy reflektoroznak, hogy csak na!
(Három éve perlik is fényszennyezésért
A környék lakói az önkormányzatot.)
De mit tegyünk, ha az Eredendő Tél
Még sokkal komolyabb minden emberi
Fényorgiánál is! Micsoda téli égbolt,
Gondolta Mátrai, fölhasogatva és fölszaggatva
Millió és billió vattadarabra,
Ami hull puhán és végérvényesen,
Mint a világ legutolsó napján,
Olyan iszonyatosan sűrűn, függőleges
Csipkefűzérben, szakadó zsinórozásban;
Egymást kergető, egymással keringő,
Egymásba olvadó pihékkal...
Valószínűtlen tollfosztás, tépésszakajtás
Záporozó pihével... Egészen dús bolyokban,
Olyan megfoghatatlan és érzékelhetetlen
Zörejjel, ami a csönddel határos.

Mátrai összepakolta a sífelszerelését.
Hazafelé a Csillagvölgy egészen néptelen volt,
A Szép Svájci Nő villa odvas, sárgálló
Vakolatfoszlányos romjai eltűntek a hóban.
Ennek az épületnek annyi, sorsára hagyták.
Ezt a vidéket hívták vagy százötven éve
Diogenészfalvának egy óriáshordóból
Buherált házikó után, ami már nincs.
A falucska utolsó maradéka a villa.
Van abban valami sajátos báj,

Amikor fönt a hegyoldalban
Az *Alkony* úton beesteledik,
Gondolta Mátrai.

Mielőtt hazaért volna,
Hirtelen ötlettől vezetve lekanyarodott az aszfaltról,
És fölsétált egy dombra, bozótos földútra tért;
Mert az a valami, ami a végén áll,
Az a sárga várkastély vagy micsoda, az mindig érdekelte,
És kisfiú kora óta nem volt ideje megnézni.

Igen, sárga romfalak ásítóztak a dombtetőn.
Ó, hát mégse kastély, csak egy romnyaraló van itt!
Ezekbe a töredékekbe olyan könnyű beleképzelni akármit.
Például azt, hogy poétikusan nyikorog
A fák közé érkező szekér kereke.
Jól megrakták a család nyári holmijával a Lipótvárosban.
A lovak újra megszomjaztak,
Messze van már a pihenő félúton, a Lóitató...
És nyargalunk a nyárba, hurrá, nyaralunk,
Hátra lehet dőlni. Vagy mégsem?

Nem. Mátrainak nem volt ideje melankóliába süppedni.
Keresztülevickélt a tetőről lehullott gerendákon,
A stukatúr szájalmas morzsalékain.
Elmorzsolt egy kis téglatörmeléket
A két ujj között. A hideg égetni kezdte az arcát
És a homlokát, füle megdermedt.
Ideje volt hazaindulnia.

Térey János (*Debrecen, 1970*) a Magyar Köztársaság babérkoszorús költője és a Székely Bicskarend birtokosa.
Református vallású. Idejét szívesen tölti operában, képtárban és leginkább a természetben.

Buzás Huba

LILIPUTBAN

Jékely Zoltán emlékének

szél dönget, kígyókként vonaglanak az árnyak,
egymáson néma szeretők, mind-mind feléd
sikamlik, óra üt és megtalálnak
angolnanyelvű nők, már semmi tét,
bibéiken szűrt fény a múlt...

apám ebéd-témája volt, ha volt ebéd,
történelem, izé, amit tanult,
csodamalomról én tanultam,
eh, mára mindez elavult
~ haza siess, ha út van ~

mondom ~ hová sietni köll, nem érdemes ~
az óriások nyelvén Liliputban
~ versek, Kükülő, nők, na, ne szeress ~
hol törpe népekké butultan
biceg pár jámbor vasderes

Schreiber András

30

Isten éltesen! Ma van a harmincadik születésnapod. Kinyomod a mobilod ébresztőjét, fejedre húzod a takarót. Kilenc óra. Nem mész dolgozni, szabadnapot vettél ki. Semmi kedved a munkahelyi köszöntésekhez. Erős kávéval indítod a napot. A konyhapultnál ülve felütöd a laptopod. Egy diétás joghurt után rászánod magad, és felmész a facebookra. Négy száznyolcvanöt barátod van, eddig tizennyolcan köszöntöttek. Ákos, a volt pasid nincs köztük. SMS-t sem küldött. Csoportvezető ugyanannál a biztosítótársaságnál, ahol kockázatelemzőként dolgozol. Miatta sem volt kedved ma bemenni. El kellene sétálnod az irodája előtt, hogy az asztalodhoz juss. Öt hónapja – amióta szakított veled egy huszonéves gyakornoklány miatt – igyekszel minél korábban érkezni, hogy lehetőleg ne találkozzatok össze a liftben. Próbálsz munkahelyet váltani, de eddig nem találtál olyat, ahol annyit keresnél, mint most.

Négy évig éltetek együtt a Pannónia utcai lakásodban. Ötvenöt négyzetméter, a szüleidtől kaptad diplomaajándékba. Azért nálad rendezkedtetek be, mert Ákos lakása – duplaekkora a Hegyvidéken – messzebb volt a cégtől. Ő legalább is ezzel érvelt. Ma már tudod, hogy egyedül neki volt így kényelmesebb. Könnyebb elmenni, mint kitenni a másikat. Soha nem gondolta komolyan, te, kis hülye meg abban reménykedtél, hogy majd feleségül vesz. Azután is bíztál ebben, hogy elmúlt benned a szerelem. A szüleid példájából megtanultad, hogy a kiengesúlyozott párkapcsolathoz elég lehet a megszokás.

A nappaliban tátong a hiánya. Elvitte az óriás plazmatévét és a hifit. A ruháin kívül csak ezeket hozta magával. A saját hifidet lassan felhozhatnád a közös tárolóból, a tévé viszont egyáltalán nem hiányzik. A kötelező sportközvetítésekre emlékeztetne vagy arra, hogy Ákos kéthetente felcsődítette a barátait. Hangosan káromkodtak, miközben fociztak vagy kosaraztak a konzolon. Ha nem sikerült aznap estére csajos programot szervezned, szolgálhattad fel nekik a sört és a rágcst. Másnap egy órába is beletelt, mire a sörfoltokat és a beleragadt chipset eltüntetted a bútorokról. Azok a bunkók arra sem voltak képesek, hogy az italukat a poháralátétre tegyék. Cseléd lettél a saját lakásodban, de nem panaszkodtál. A szakítás óta meggyőződéseddé vált, hogy Ákos azért hagyott el, mert nem vitakoztál vele eleget.

Tizenegy után nem sokkal – miután lezuhanyoztál, bekentted magad testápolóval és felvettél egy kényelmes melegítőt – felhívod anyádat, hogy újfent megköszönd neki az esti koncertre kapott két jegyet. Joshua Redman és Brad Mehla a MÜPÁ-ban.

Ákos kedveltette meg veled a jazzt. Korábban csak popslágereket hallgattál, mellette sokat fejlődött a zenei ízlésed. A szüleid még a nyár végén leptek meg a jegyekkel, mondván, nem lesznek itthon a születésnapodon. Sokat utaznak, most épp Párizsban vannak. Amikor az ajándékot odaadták, már két hónap is eltelt a szakítás óta, de csak akkor mondtad el nekik. Tettetett fájdalommal igyekeztek vigasztalni, de valójában örültek. Nem kedvelték Ákost.

– Halló. Boldog születésnapot, kincsem! – hadarja anyád a telefonba.

– Szia, anyu. Köszönöm szépen. A jegyeket is – a hangodon érezni, hogy nem szeretnéd hosszúra nyújtani a beszélgetést.

– Minden rendben, bogaram? Tudod már, kivel mész este?

– Az egyik kolléganőm jön velem – hazudod.

Fogalmad sincs, kivel mész, ha mész egyáltalán. Klári, a legjobb barátnőd a gimnázium óta, három hónapja szült, azóta csak párszor beszéltek telefonon. Nyaggat, hogy nézd meg a kislányát, de halogatod. A munkára hivatkozol. Félsz, hogy az ő boldogsága csak erősíti a saját boldogtalanságodat. Eltávolodtatok egymástól, mióta feleségül ment ahhoz a kicsit sem helyes, de megbízható ügyvédfiúhoz. A többi barátnőd is vagy családot alapított, vagy éppen belemerül egy bimbózó kapcsolatba. Brigi esetleg szóba jöhetne. Nemrég szakított a pasijával, de az utóbbi időben – talán Ákos miatt is – kapcsolatotok kimerül a felszínes csevegésben. Ő az egyetlen kolléganőd, akihez kicsit is közel kerültél. Testvéred nincs. Apád modoros hűgát, beképzelt unokatestvéreidet ki nem állhatod.

– Édesem, örülök, hogy hallottam a hangod. Vigyázz magadra! Adom apádat.

– Szia, anyu! Halló, szia, apu!

– Szervusz, hercegnőm! Isten éltesen, hát beléptél a harmadik ikszbe – mondja apád. – Van valami előrelépés munkafronton?

– Igen, azt hiszem. Talán. A fejeadás beajánlott két helyet is, az egyiknél hét-főn vizitelek. Ha lesz belőle valami, nektek szólok először.

– Jól van. Ott milyen az idő? Itt nagyon szép a november.

– Itt is, szépen süt a nap, nem hiszem, hogy korán jön a tél – mondod, és közben eszedbe jut a tavalyi születésnapod. Szállingózott a hó, az étteremből hazafelé Ákos berántott egy kapualjba, hogy megcsókoljon.

– Hát, vigyázz magadra, hercegnőm. Egy hét múlva látjuk egymást. Szeretlek. Szia.

– Szia, apa. Én is szeretlek.

A telefon után – a felidézett emlék hatására – kisérod magad.

Ebédre pizzát rendelsz. Kimozdulni nem akarsz, főzni nincs kedved. Ákos soha nem dicsérte a konyhaművészeted.

Válaszolatsz a születésnapi SMS-ekre, de a telefont csak Klárinak veszed fel. Egy órát beszélgetek, próbál lelket önteni beléd. Egyre erőszakosabban invitál, végül beadod a derekad. A pizzásdoboz hátára írod fel: „szombat este, baba-fürdetés, Klári”. Kicsit szörfölsz a neten, ruhákat és hasznos játékokat keresel háromhónapos kislányoknak.

Az exedről semmi hír.

Öt órákor elhatározod, hogy elmész a MÜPÁ-ba. Egyedül. A másik jegyet kido-
bod. Megállapítod, hogy le kellene vinned a szemetet.

Újból lezuhanyozol, megcsinálod a hajad és a sminked. Nem töltesz sok időt a tükör előtt. A fekete selyem kiskosztümödet veszed fel. Nem sokkal azelőtt vetted, hogy Ákost megismerted. Vigyázol a ruháidra, ez a darab is olyan, mintha most hoztad volna a butikból. Ma ugyan kihagyta a reggeli margitszigeti futást, de rendszeresen mozogsz. Ha a tükörbe nézel, látod, hogy az elmúlt öt év csak használta az alakodnak, mégis örömmel nyugtázod, hogy éppen annyira domborodik rajtad a harminchatos méret, amennyire kell.

Felszabadultan érkezel a Komor Marcell utcába. Mohazöld Fiestáddal energikusan hajtasz a parkolóba. Szeretsz vezetni. Kikapcsol.

Több mint fél óra van még a kezdésig. Iszol egy narancslét a büfében, körbejáród az aulát. Észreveszed, hogy egy enyhén kopaszodó, szemüveges férfi kiszúrt magának.

A jegyed nem a legjobb helyre szól. Földszint jobb, nyolcadik sor ötös szék. A nézőtér lassan elsötétedik, a zenészek üdvözlésére tapsolsz kicsit, aztán igyekszel relaxálni. A zongora-szaxofon kettőse elvarázsol. A zene hullámai szavakra nem lefordítható gondolatokat indítanak el benned. Az egyik szám végén ösztönösen

balra fordulsz. Két üres szék van melletted, a harmadikon a kopaszodó férfi ül az előcsarnokból. A színpadot nézi, lelkesen üti össze a tenyerét. Mustársárga kordzakót visel, tornacipő és farmer. Tipikus bölcsész, nyugtázod magadban.

A szünetben beállsz a büfében a sorba. A kopaszodó szemüveges és még két másik alak áll mögötted. Bizalmasan beszélgetnek – valami filmpolitikáról van szó. Vagy politikai filmről. Mindenesetre a szemüvegesnek bársonyos, szép, mély hangja van. Egy kicsit belebizseregsz.

Mikor visszatérsz a nézőtérre, a férfi már a melletted lévő széken ül. Zavarba jössz.

– Nem bánja, ha ideülök? Tudja, nem jött el a partnerem, és gyűlölök egyedül koncertre járni. Megnyugtát, és jobban élvezem a zenét, ha egy csinos hölgy ül mellettem – mondja.

A pofátlansága annyira lehengerlő, hogy belemész. Bemutatkoztok egymásnak, kicsit beszélgettek, míg visszatérnek a zenészek.

Magad is meglepődsz, de nem feszengsz a közelségétől. Az egyik lágyan szomorkás szám alatt megfogja a kezéd. Nem húzod el. A tenyere száraz és meleg. A fájdalmas tenorfutam erotikus tartalommal töltődik. Az ovációnál a férfi elereszti a kezéd. Várod az érintését a hátralévő időben, de már nem nyúl utánad. Ezen kicsit megsértődsz.

A ráadás végét nem várod meg. Rá sem nézel a férfira és kimész. A ruhatárnál már így is elég nagy a sor, átkozod magad, amiért nem hagytad a kocsiban a kabátod. Megijedsz, amikor hátulról megérintik a vállad.

– Adj csak azt ide, majd én megoldom – mondja a férfi, és kikapja a kezedből a bilétát.

A sor elejére nyomul, fél perc múlva mosolyogva hozzá fekete átmeneti szőrmebundád. Hagyod, hogy rád segítse. Próbálsz mosolyogni.

– Igazán nem akarok tolakodni. Hívok egy taxit, esetleg elvihetem valameddig? – kérdezi.

– Köszönöm, kocsival vagyok.

– Értem – enyhe csalódottságot vélsz felfedezni a hangjában, de közben varázslatos természetességgel mosolyog. – Ebben az esetben köszönöm a társaságát. Élmény volt.

– Kocsival vagyok, szívesen eldobom a belvárosig – mondod.

– Igazán? Remek, akkor tudunk még egy kicsit beszélgetni. Sőt, mit szólna hozzá, ha meghívnom vacsorázni?

– Én ilyenkor már nem eszem. De szívesen meginnék valamit. Csak hát kocsival vagyok, ugyebár. Esetleg feljöhetne hozzám, van egy üveg vörösborom. De csak akkor, ha rendesen viselkedik – mondod nevetve. Egyre kevésbé csodálkozol magadon.

A kocsiban egyre fesztelenebbül viselkedsz. Amikor felértek a lakásodba, azt kívánod, csókoljon meg. Nem teszi. Kinyitod a bort, leültök a kanapéra. Nem túl szorosán egymáshoz, de már-már intim közelségben. Ostobaságokról fecsegtek. Mikor csókol már meg? – türelmetlenkedsz magadban.

– Ne haragudjon, kiléphetek a teraszra, hogy rágyújtsak? – kérdezi. Biztos rájött, hogy nem dohányzol, hiszen sehol egy hamutál.

– Persze, menj csak – váltasz tegezésre.

Gyűlölöd a dohányfüstöt, a bagószagú lehetetet. De most nem érdekel. A fátyolfüggönyön keresztül figyeled a férfi sziluettjét. Dohányzás közben a mobiljába temkezik. SMS-t írhat.

Amikor visszatér, letámadod. Nem bírsz magaddal, szinte téped le róla a ruhát. A szád mohón keresi telt ajkait. A borostája kellemesen birizgálja a bőröd. Beletúr a hajadba, a másik kezével a feneked markolássza.

– Van nálad óvszer? – kapsz észbe.

– Nincs. Nem számítottam erre az estére.

– Szaladj le az éjjelnappaliba. Itt van a sarkon.

Amint elmegy, a hálóba sietsz. Elrendezted a párnákat, a paplant visszahajtod. Levetkőzöl, bebújsz a rózsaszín szaténhálóingedbe és magadra fújsz még egy kis parfümöt. A bugyidat gondosan az ágy szélére teszed.

Fantáziálsz. Elképezed, hogyan fogtok szeretkezni. A férfi türelmes és gyengéd lesz, dicsérni fogja a tested, csókolgatja majd szeplős arcodat, érzékeny harap bele nyakadba, mint a legdrágább kincset, úgy veszi tenyerébe csészényi melledet. Nem bírsz magaddal, a bor fejedbe szállt, maszturbálva alszol el.

Reggel hétkor kapcsol be a mobilod ébresztője. Egyedül fekszel az ágyban. Kezedben a telefonnal félálomban kibotorkálsz a konyhába. A pulton egy cetli, rajta a kulcsaid és egy háromdarabos, bontatlan LifeStyles óvszer. Rég nem használtál gumit, de emlékszel, hogy erre a fajtára allergiás vagy.

„Annyira édesen aludtál, hogy nem volt szívem felkelteni. Örülök, hogy megismertelek, szia.” Se aláírás, se telefonszám. A férfi nemrég mehetett el, a kávéfőzőben forró a fekete lé.

Töltesz magadnak és leülsz a nappaliban. Megnézed a mobilod. Éjfél előtt nyolc perccel SMS-t kaptál Ákostól. „HBD” – írja.

Elhatározod, hogy hétfőn megegyezel a másik céggel.

Visszamész a konyhába, fogod a cetlit és az óvszert, hogy kidobjad.

A férfi levitte a szemetet.

Schreiber András (Budapest, 1976) újságíró, filmkritikus, blogszerkesztő.

Szabó Krisztina

A DZSINN

Üres hordódongaként kong a mellkasom
ütemesen,
mióta nem vagy velem.

A kénes gázok eloltották a gyertyafényt
s halálommá válik
e csontos barlangmélyedés.

Túl szűk volt neked az egyik szívkamrám
ha mint palackból a dzsinn, kiszabadultál.

A törött bordák, a szakadt lépcsőfok
mint a kitört ketrecek
sötét pince, szivárgó vörös lé,
s néhány üres borosüveg.

Szabó Krisztina (Gödöllő, 1972) költő, gyerekkorában Zalaegerszegen élt.
A Műút folyóiratban és portálon jelentek meg versei.

Jász Attila

ÁTIRATOK. MYTH&CO.

jég alatti szürke. Narc&Psych

egy nap, amikor rájövök, jég alatt élek, és hogy
kísértetiesen hasonlít ez a világ ahhoz a másikhoz,
amit álomban szoktam látni, a fenti világ, talán
valaha oda tartoztam, ez a visszatérő álom gyötör
újra meg újra, képeket látok színesben, hangokat
hallok, szagokat érzek, de tudom, hogy csak álom
az egész, felébredek, kiderül, nincs másik világ,
csak ez a jég alatti szürke, hideg és néma, ahol
nap mint nap bolyongok és álmodom néha

a tükör túloldalán. Narc&Psych

egy nap, amikor tükörkép leszek csak,
ne hagyj magamra, kérlek, csak ints vissza,
hogyminden rendben, érz hozzám, érints meg

amikor majd tényleg csak tükörkép leszek,
tudod, hogy szeretlek, mindig szerettelek,
imádattal követem minden mozdulatod

akkor tükörkép leszek már csak benned,
és várlak a túloldalon, ha menned
kell, idő van, gyere utánam, kérlek

Jász Attila (Szőny, 1966) József Attila-díjas költő, az Új Forrás folyóirat főszerkesztője.
Legutóbbi kötete: Belső árnyék (2013).

A HINTALÓ

Mielőtt Apa hazaköltözött, Anya megbeszélte Gergővel, hogy mostantól fogva a kishobában fog aludni. Abban, amelyikben régebben a rácsos ágya is állt. Gergő erre egyáltalán nem emlékezett, mert akkor ő még kicsi volt, sokkal kisebb, mint most, de Anya megmutatta neki, hogy hol volt az ágya: a szobának a tejüveggel borított ajtótól legmesszebb eső sarkában, a radiátor közelében, ahova Anya szerint az ablak felől, kintről a legtöbb fény esik. Most ugyanide tették a heverőt. A Nagytól hozták át, a Nagyi azt mondta, hogy annak idején Anya aludt rajta, a saját szobájában. Mert Anyának is volt saját szobája, ugyanúgy, ahogy Gergőnek is lesz. Igazából már most is van, elvégre ott tartják a játékait, és annak a padlóján szokott legóvárat építeni meg gombfocizni Anyával, de ezentúl ott is fog aludni. Nagyon jó lesz. Saját szoba, saját ágygal és saját szekrényel. Azt csinál majd benne, amit akar. És Apa is hazajön.

Gergő szerette volna megnézni a rácsos ágyát, de Nagyi nem tudta megmutatni, csak a darabjait. Ugyanis miután elhozták Gergőéktől, ő szétszedte az ágyat, úgy pont befért a nagy szekrény mögé a nappaliban. Nagynak megfordult a fejében, hogy eladja, vagy esetleg nekijajándékozza valakinek, de aztán valamiért nem tette meg. És most – mondta – nagyon örül annak, hogy a rácsos ágy megmaradt, mivel azzal, hogy Apa hazajön, Gergőnek hamarosan akár kistestvére is lehet, neki pedig kell majd a rácsos ágy. Gergő meg akarta kérdez-

ni, hogy na és hova teszik akkor a rácsos ágyat, az ő szobájába, vagy a nagyszobába, a franciaágy mellé, ahol eddig Anya és ő aludt, ám mostantól Anya és Apa fognak aludni rajta. Végül nem kérdezte meg. Épp elég izgalom volt a körül, hogy Apa hazajön. Anya, amikor éppen nem Nagyival sutyorgott, fölforgatta a lakást. Átrendezte a szekrényeket, hogy Apa ruháinak és könyveinek legyen hely. Az asztalt áttolta a konyha másik sarkába, mert – mint mondta – régebben is ott volt, és Apa így szokta meg. Gergő erre se emlékezett, ő úgy tudta, hogy a konyhaasztal mindig a hűtőszekrény mellett állt, hogy evés közben egyetlen mozdulattal ki tudjanak belőle bármit venni. Anya elmagyarázta, hogy igen, de így csak ketten férnek az asztalhoz, mert annak egyik oldala hozzásimul a hűtőszekrényhez. Mostantól viszont hárman fognak itt enni. Sőt – mondta Nagyi, és kacsintott –, az is lehet, hogy nemsokára négyen. Gergő ekkor bement a szobájába matchboxokkal játszani.

Amikor Apa hazajött, letette a bőröndjét és a sporttáskáját az előszobában, és Anya megmutatta neki, hová teheti majd a holmiját: ugyanoda, ahol régebben is volt. A szekrényekben mindenütt csinált helyet. Gergő észrevette, hogy Anya a franciaágyat kissé arrébb rángatta, az egyik oldala, ahol addig Gergő aludt, már nem ért teljesen a falhoz. Gergő értette, hogy miért: azért, mert Apát nem kell attól féltetni, hogy leesne az ágyról. Amikor erre gondolt, kicsit szomorúság fogta el. Szeretett ezen az ágyon aludni, még akkor is, ha Anya sokat forgolódott és olykor sóhajtozott is éjszakánként. Ez az ágy jó meleg és puha volt. Most viszont vár rá az a másik a gyerekszobában, amelyről még nem tudta, hogy milyen, csak azt, hogy idegen. Még akkor is, ha állítólag Anyáé volt.

– Mindig ilyen kicsi volt ez a lakás? – kérdezte Apa, és bosszúsnak tűnt.

– Mindig – felelte Anya, és nevetni próbált.

Az a lakás, amelyikben Apa azzal a másik nénivel lakott, valóban sokkal nagyobb volt ennél. Több szobája volt, és azok a szobák tágasabbak is voltak az övéiknél. Igen ám – szokta mondogatni Anya –, viszont az ő lakásuk meg egy hatalmas ház hetedik emeletén van, és az ablakokból jó messzire el lehet látni. „Nézd, Gergő, milyen jól látszanak innét a hegyek.”

– És ez a hintaló? – kérdezte Apa.

A hintalovat tavaly karácsonyra kapta Gergő, Anyától és Nagytól. Legóúrállomást szeretett volna, ám Anya elmagyarázta, hogy sajnos arra most nincs pénz, viszont ez a hintaló gyönyörű és szép nagy, még egy ekkora nagyfiút is elbír. Gergő engedelmesen felült a hintalóra, és arra gondolt, hogy ha Apa egyszer hazajönne, akkor biztos lenne pénz az úrállomásra is.

Anya elkezdte mesélni, hogy a hintalovat Gergő karácsonyra kapta, ám Apa

ingerülten megrázta a fejét, és közölte, hogy nem kell ide hintaló, Gergő már nem dedós, különben is, ennyi vacak nem fér el ebben a lakásban. Ki kell innét rakni. Úgyis kitört az egyik lába. Amikor Gergőnek itt volt az egyik osztálytársa, kötelet kötöttek a hintaló lábára, úgy húzták körbe-körbe, remek móka volt, azt játszották, hogy ez itt az ő táltos paripájuk, és engedelmesen követi a gazdait. Az se volt baj, hogy a ló egyik lába kitört, a kötelet onnantól a nyakára kötötték.

Gergő tiltakozni akart, ám látta, hogy Anya mennyire vidám és folyton mosolyog és mindenben egyetért Apával, úgyhogy végül nem szólt egy szót sem. Fölösleges lett volna. A hintaló lekerült a földszintre, a tárolóba, ahol Gergő biciklijét is tartották. Nem lehetett odalakatolni a rácshoz, mint a biciklit, Gergő tartott is tőle, hogy valaki elviszi, amit nagyon sajnált volna, mivel űrállomás ide vagy oda, nagyon megszerette azt a hintalovat. Olyan szép szőre volt és olyan kedvesen nézett azzal a nagy, barna szemével! Amíg a parkba menet Apa kilakatolta a biciklit, Gergő mindig megsimogatta a hintalovat, sőt időnként – amikor Apa nem nézett oda – a nyakát is átölelte, és a fülébe súgta, hogy ne féljen, egyszer minden rendbe jön. Régebben Nagyi is ezt mondogatta Anyának, amikor Apa még nem jött haza.

Néhány hónappal később Apa elővette a bőröndjét és a sporttáskáját, és elkezdte belepakolni a holmiját. Anya ezalatt a konyhában ült, és hol sírt, hol merev tekintettel bámult a hegyek felé. Miután pedig Apa megint elköltözött abba a nagyobb lakásba a másik nénihez, Anya visszatolta az asztalt a konyha másik sarkába, a hűtőszekrény mellé. Abba viszont nem egyezett bele, hogy Gergő visszaköltözzön a nagyszobába, a franciaágyra. Maradjon csak a saját szobájában, a saját heverőjén. Elvégre nagyfiú.

– Na és a hintaló? – kérdezte Gergő. – A hintaló visszajöhet?

– Hát persze – mondta Anya, és szorosan, nagyon szorosan magához ölelte Gergőt. Aztán együtt lementek a hintalóért a tárolóba.

Lesi Zoltán

A LEGKISEBB

Három keskenyarcú férfi áll az ajtómban, pedig téged várlak. Mint a testvérek hasonlítanak egymásra. Hozzád tartoznak, talán te küldted őket magad helyett. A ma éjszakát kérik, az egyetlen ágyamat, amin elválaszthatnak tőled,

mégis asztalt terítek, mindenem odaadom, csak beszéljen még a legkisebb. Hangjától lángra kapnak a falak. Hiába féltelek, nem tudok ellenállni, a következő pillanatban mint három kisgyerek alszanak az ágyamban szorosan.

Szeretnék velük lenni, mégis a konyhában maradok, nézni az ablakból a szomszéd házakat, várni, amint egy másik történetben megérkezel. Az alvók szuszogását hallgatom. Már méltatlan az idő. Hajnali kettőkor felébredek.

A férfiak eltűntek az ágyból, cetlit hagytak, mint a korai kelők, akiknek sötétben indul a repülő. A telepakolt táska helyét még mindig érzem a hátamon. Hideg víz folyik a csapból, amikor megérkezel. Elalszol a széken

beszélgetés közben, betakarlak és elindulok utánuk. Nem tudok, csak néhány elejtett szóban hinni, de keltek át ennyiért a sivatagon is, nekem elég a reptérre taxizni és felszállni a gépre, melyen a legkisebb táskája utazik.

MOSQUITOES ON THE BEACH

Minden ember egy sziget. A Sziget fesztivál is egy sziget. Egy sziget meg még egy sziget az hány, vagyis mennyi sziget. A kígyó szí-szigett – környékálta Ellen a magyar tankönyv fölött bambulva.

A lap egyik oldalán térképen ábrázolt, mindenfelől tenger által határolt földdarab látszott, a másik felén tekerdő, lógó nyelvű kígyó.

– Imádnivaló vagy – mondhatta volna Lehel. Ehelyett, fogalma sem volt, miért, az szakadt ki belőle: – Ne pampogj már!

Miért megy az ember agyára a másik? Kalimpál formás lábujjaival, fincsi pihek nőnek a nyakszirtjén, az orrán mesébe illő szeplők csoportosulnak, Ellen, úgy ahogy van, puha, kívánatos és végtelenül édes. A fiú nem tudta, pontosan mi idegesíti, és miért ilyen feszült. Nyilván nem Ellen az igazi ok, eddig rendben. De akkor mi a baj?

Pampog. Ellen nem tudta, pontosan mit jelent ez az ige, de a hanghordozásból pontosan érezte a megjegyzés bántó életét. Éppen ezért nem is jegyezte fel a szótárfüzetbe csinos betűivel, hogy „pampog”. Hosszabb időt szánt arra, hogy eldöntse, megsértődik, vagy nagyvonalúan felülemelkedik a gorombaságon.

– Te meg, Flórián, folyton morogsz – szúrta vissza végül a Balassi Intézet magyar nyelvtanfolyamán szerzett szókincsének egyik ékkövét alkalmazva.

Lehel a lábát rázta, térdével véletlenül meglökte a billegő pléhasztalt, kilötytyent a majd színültig töltött sopronis műanyag pohár. Egy mókusról olvasott a Blikkben, aki egy sportverseny első három eredményét hibátlanul tippelte meg, de a negyedik mérkőzésnél tévesztett. Ezzel eljátszotta a lehetőséget, hogy felnőjön Paul, a 2010-ben elpusztult polip szintjére, hiszen utóbbi 2008-ban a német válogatott hat Európa-bajnoki mérkőzéséből csak kétszer tévesztett, utána viszont 2010-ben hétszer helyesen tippelt a vb-n, majd megjósolta, hogy a Spanyolok nyerik a döntőt, nem a hollandok. A mókus nem teljesített ilyen jól. Lehel azon tűnődött, mit sugall ez a trend az emberiség állapotáról. Miért éppen manapság lett ennyire divatos állatokat orákulumnak használni, és miért pont sporteredményeket jósoltatnak velük?

Lassan megfeledkezett előbbi ingerültségéről. Nagy levegőt vett. Minden melót rendben elküldött, a bőrönd már félig összepakolva, holnap hajnalban viszi őket a taxi a reptérre. Nyaralni mennek, ez az első vakáció, amióta egy fedél alatt élnek. Lehel azon tűnődött, meddig tart egy emberi kapcsolat. Már-mint nem időben, hanem mélységben. Vajon magát akarja boldoggá tenni vagy Ellent?

Ellen Drucker magyar férjet választott Lehel, a pragmatos személyében, és Corkból a Flórián térre költözött, ahol egy idő után a fiút is Flóriánnak kezdte szólítani. Éppen egy éve éltek együtt a felújított, légkondicionált nyolcadik emeleti panellakásban, és szinte minden rendben volt. Nem veszekedtek túl sokat, az ágyban megértették egymást, és az ízlésükben is sok hasonlóságot fedeztek fel. Miután egy márciusi estén az egyik plázamoziban megnézték a Napos oldal című filmet, amely mindkettejüknek nagyon tetszett, eldöntötték, hogy Libanonban fognak nyaralni. A török légitársaság oldalán még aznap éjjel le is foglalták a jegyeket júliusra, isztambuli átszállással.

Látszólag a nyaralás közben is minden rendben volt. Bejrútba érkezve buszra szálltak, és a harminc kilométerre levő Bibloszba utaztak. Kényelmes hotelszoba, a pohárban finom, hús limonádé, mindketten illatosak, üdék, kipihentek, jóllakottak voltak, tele szabadidővel. De Lehel nem tudta leállítani az agyát. Biztos Ellennek is járt a fejében ez-az, de ő valahogy másképp viszonyult a saját töprengéseihez. Nem vívódott. Nem sínylette meg kiújuló kétségeit.

Azt, ahogy Lehelnek járt az agya, valamiféle legördülő fonalként ábrázolhatnánk. Ennek a belső törtéetésnek az összefüggésében minden eseményt, ami

a külvilágban zajlott, félbeszakításként, betörésként, oda nem illő zaklatásként kellett értelmezni. Egyáltalán, mi szükség a külvilágra? Lehel nemegyszer indokolatlanul förmedt rá a lányra, mert ha Ellen kérdezett vagy mondott vagy csinált valamit, a közeg, amelyben a fiú gondolatmenetét tartalmazó belső monológ folyt, hirtelen túlzásúfolttá vált. És Lehel ilyenkor önkéntelenül felfortyant, szándéka ellenére, gépiesen gyors reakcióval mintegy védelmezni kezdte az agyában gombolyodó szálát, nehogy megszakadjon. Ezt soha nem tudta türelmesen, megfontoltan csinálni. Valahányszor undok volt, Ellen lelkében mindig meghalt egy darab. Lehel kitöréseit nagyon is megsínylette Ellen. Ilyenkor órákig, gyakran egész este emésztette magát. Nem haragudott. Csak nem tudott mit kezdeni a helyzettel, és nagyon elszomorodott. És ő sosem csinált semmi olyat, amitől Lehelben halt volna meg egy darab. A kettejük közti interakció valahogy nem volt csereszabatos.

Flórián egyedül ült az óbudai lakás erkélyén. Eszébe jutott a toklász. Alsó tagozatban toklászokat dobáltak a lányok hajába, de valahogy máshogy hívták őket. Az volt a szex. Letéptél egyet, és szét lehetett szedni, annyi darab muníciót tartalmazott, ahány szelvényből állt. Bújjbejancsi, azt hiszem, így hívták. Kergették a lányokat, hogy minél többet beleküldhessenek a hajukba, ők meg sikongatva szaladtak, menekültek, mert ezt a bigyót nagyon nehéz volt kivenni aranylő, sötétszőke fürtjeikből. Lehelnek most eszébe jutott, egyszer majdnem hazáig üldözték osztálytársaikat, a két-három lányból álló csoport a legközelebb lakó társuk lépcsőházába szaladt be. A kislányok vajon ijedtségükben hívták a lány apját? Vagy csak épp arra járt? A magas, fekete hajú férfi hirtelen fenyegetően tornyosult fölējük. A következő pillanatban a fiúk már futottak, ahogy csak bírtak, az egyik toklással teliszórt hajú lány apja pedig utánuk. A többiek szétspricceltek, Lehelt azonban elkapta a férfi, és megragadta a karját. Mintha sosem múlna el az idő: Lehel csak áll, a lány apja is csak áll, és nem tud mit kezdeni a helyzettel. Talán maga is meglepődött, hogy utolérte az egyik huligánt. Aztán elengedte Lehelt, aki elsomfordált. Talán előtte mondott valamit, a fiú nem emlékezett, ahogy most, jó húsz évvel később a kitöréseit se nagyon tudta volna élesen felidézni.

Lehel előtt lidérces élességgel rajzolódott ki egy jövőbeli pillanat, amelyben nem szívzorító érzés, hogy Ellen és ő többé nem élnek együtt. Akkorra begyógyult a seb, túlléptek kapcsolatukon, és Lehel ebből már tudta, a jelen és a jövő közötti átmenetet nagyon meg fogja sínyleni, és ennek tünete gyanánt jó darabig önmagára is Flóriánként fog gondolni. Ez a becézés, ha ugyan az volt, poénnak indult, Lehel magában soha nem vette át Ellen viccét, de nem is duzogott rajta. Szellemes jópofaságnak találta, amelybe nem kell többet belelátni, a lány pedig heteken át vigyorogva, utána pedig lassanként teljes komolysággal is a nagy, betonutakkal keresztül-kasul átszelt tér nevén szólította férjét.

Lehel maga előtt látta az óbudai lakás új berendezését, ezek szerint ő marad itt, és Ellen költözik majd el. A sarkot, ahol a lány festegetett vagy kötögetett, invenciózus rotációban váltogatott három-négy hobbijának hódolt, Lehel már nyomokban sem fedezte fel. Különböző méretű, pozsgás levelű szobanövények álltak ott. Összességében az egész lakásban sokkal több volt a cserepes virág. El sem tudta képzelni, hol lakik majd Ellen, de kétségbe ejtette, hogy már nincs ott.

Eszébe sem jutott, hogy kétségbe vonja ennek a jövőnek a létezését.

A nyaralás előtt másfél hónappal kezdett pszichológushoz járni.

Lehelre néha napjában többször is rátört a megrökönyödés az utcán vagy a buszon: őt most hogyhogy nem verik agyba-főbe? Nem tudta, ezek a teljesen váratlan, erőszakosan negatív, traumatikus képzelgések is nevezhetőek-e fantáziának.

– Ez is fantázia? – kérdezte a pszichológust.

A lédús, puha körték legurultak a megbillenő tálcáról, és a földre estek. Még ma helyrehozom a dolgot, gondolta Lehel Bibloszban, a szállodai szobában. Levertségében a földre potyogott, érett gyümölcsökkel azonosult. Tompa ütődéseik hangja sokáig visszhangzott lelkében, nem tudta visszatenni az asztalra a körtéket.

Bibloszban három teljesen különböző strandon voltak. Az első egy hotel területén működött, központi látványossága az agyonklórozott úszómedence. Lehel nem értette, miért akarna bárki medencében fürödni, amikor húsz méterrel odébb ott a tenger. A medencében kommersz trance-mixekre lötyögő tizen-

évesek, egyik oldalon a bárpult, a koktélok vízben ücsörögve-táncikálva dönthetik magukba a szórakozni vágyók. Az ordenáré hangerő és a tömeg viszonylag gyorsan elűzte Leheld és Ellent.

Másnap elegáns, napágyakkal, naptetőkkel hibátlanul dekorált luxus beachre vetődtek, ahol már a bejárat előtti parkolóban látszott, hogy a nyaralók legpénzesebb szeletére utazik a létesítmény. A zene itt is angolul szólt.

A harmadik nap hosszú, kanyargós sétával jutottak el a belvároshoz legközelebbi beachre, ahol a belépő töredéke volt az első két helyen szedett összegnek. Itt viszont még a napágyakért és a tusolóért is külön kellett fizetni (szintén jelentéktelen összeget), a belépő csak a partszakaszhoz tartozó szemétszedést fedezte. Kényelmesen befészkeltek magukat, itt maradtak a legtovább. Érdekesekek voltak az emberek, a zene. A gazdagok és a tinédzserek jellegtelenebb, globalizált világa után itt több látnivalót találtak maguknak. Mikor lassan mindenki hazaindult, a partszakasz jobb szélén található homokpadra húzták ki a műanyag nyugágyakat, hogy kövessék a lemenő nap utolsó sugarait. Rengeteg eldobált műanyag palack hevert a homokban. Lehel egészen meglepődött, hogy sós víz mellett is élhetnek szúnyogok. Amilyen hangulatos volt a hely, annyira gyorsan kellett szedelőzködniük, különben a hőség minimális csökkenésével máris magukhoz térő vérszívók konkrétan felfalták volna őket.

Miközben kergették a lányokat, és hajigálták a hajukba, főleg a hosszú hajúakéba a bújjbejancsikat, Lehel annyira bepörgött, hogy pusztán mennyiségi képzetként látta maga előtt a helyzetet. Minden zavaró érzéki részletől elvonatkoztatva ennyi maradt: minél magasabb tokláskoncentrációt kell a lányok felületén létrehozni. Egyszerre két kézzel dobott. Célzott, tépkedett és teli marékmal hajigált, aztán váratlanul utolérte és megragadta az egyik lányt, majd nemes egyszerűséggel belevágta az út széli toklászmezőbe.

A jelent a jövő Lehel agyában létező változata tette tönkre. Nagyjából fél évvel a nyaralás után Ellen valóban szakított vele. Szeretlek, de nem vagyok hajlandó eltűrni a faszágaidat, mondta neki a lány angolul.

Lehelben régről összekapcsolódott a párkapcsolat és a pszichológushoz járás. Valamiféle harkálynak tekintette a terápiát, amelynek ténykedése csak ak-

kor volt kívánatos, ha a javulást, a személyiségfejlődést Lehel rögtön láthatóvá is tehetné a barátnőjével együtt töltött időben. Ha egyedül megy haza, és senki nem zsémbel az undokságai miatt, akkor minek törje magát.

Minek törném magam? – kérdezte, persze inkább csak viccesen, hiszen tudta, hogy ez az érvelés hibás. Magadnak tanulsz, nem az iskolának – csengett a fülében a dögunalmas közhely. A szakítás után – talán még bele sem törődött, hogy Ellen döntése visszafordíthatatlan – elhatározta, továbbra is járni fog a szigorú Beldár Anna doktornőhöz. Aztán, ahogy telt az idő, egyre inkább elment a kedve a terápiától. Az eszével tudta, hogy már döntött, és a helyes úton jár, amikor folytatja a megkezdett munkát, de egyre kényelmetlenebbül érezte magát a doktornőnél tett látogatások előtt, közben és után. Abba akarta hagyni, pénzkidobásnak tartotta az egészet, és arra jutott, saját lelki fejlődésében egyedül ő maga érdekelt. Ha jógázik, meditál és sportol, akkor egészségesebbé válik a szelleme, a terapeutát viszont csak afféle utánfutóként húzza maga után, Beldár doktor közvetlenül nem érdekelt abban, hogy ő megváljon idegesítő, nehezen elviselhető vonásaitól. Egy nagyon drága, nehéz pótkocsi ez a pszichológus, hergelte magát Lehel nem egyszer, miután eljött a nőtől, és ráérősen sétált a virágillatú kora estében.

Ez a döntéshelyzet is korábbi rossz beidegződéseinek alapképletét jutatta eszébe: mint mikor eltéved az ember a kiserdőben, és egy villás elágazáshoz ér, ahol előzőleg balra fordult, következésképp tudja, hogy hiába menne balra ismét. Ahogy azonban szemügyre veszi a jobb oldali lehetőséget, minden porcikájával tudja, helytelen volna azt választani. Az összes sejtje tiltakozik a jobb oldali út ellen. Így aztán megint balra fordul, s a fülében zümmögő bölcsesség – járt utat a járatlanért – ez alkalommal ördögi színezetet kap.

Berta Ádám *(Szeged, 1974)* szereti a virágot, jelenleg egy regényen dolgozik.
Könyve: Egon nem fáradt (2012).

Ebben a forráságban ezernyi jobb programot el tudott képzelni, mint a Zala partján horgászni az apjával – már a gondolattól is rosszul volt, émelygett, még úgy is, hogy fel sem ébredt még igazán, csak a Lada zötykölődése tartotta vissza az elalvástól.

A nap nemrég kelt fel, de negyven fok is lehetett: a műszerfal mögül megint kijött az a szag, égett műanyag, vagy talán pókok másztak be, és azok gyulladtak fel, belenyomták terpesztő avatárjukat a megolvadt felületekbe, beleégtek, mint rossz emlékek az ember agyába.

Kristóf megrázta a fejét. Nézte az utat. Ahogy lefordulnak róla. Ahogy eltűnnek ebben a csekmetben.

– Vannak itt egyáltalán halak? – kérdezte.

– Legutóbb voltak.

– Aha. Mikor voltál kint utoljára?

– Három éve. A Lacival.

– Fogtatok valamit?

– A Laci fogott.

Kristófnak vissza kellett fognia a röhögését. Igazából nem is volt vicces semmi, csak valami görcs lehetett a fejében, nem tudta.

– Nincs engedélyem – mondta az apja. – Szóval figyelni kell. Nem tudom, ide kell-e, de azért nézzed, jönnek-e.

Nyilván. Kristóf egyből levágta, hogy apjának fingja nincs a horgászatról. Mit is akart itt igazából: elmenni otthonról. Minél messzebb, amennyit megengedhet magának. Amennyi belefér a felesége türelmébe. Ahová magával viheti a gyereket, hogy ne az legyen, hogy *biztos nőzől*. Kristóf tizenöt éves volt, már tudta szülei házasságának minden elcseszett, kimondatlan mozgatórugóját.

Amikor végre megálltak, madarak rebbentek szét körülöttük.

A víz fosszínű volt, inkább zöld, mint barna. Kizárt, hogy itt halak élnek – vonta le a következtetést Kristóf. Persze bármi lehetséges. Mutáns halak, nukleárisan szennyezett halak, olyanok, amelyek köveket esznek, meg sarat, meg a bedobált kólásdobozokat.

Kirakták a kis kihajtogatható székeket, Kristóf pedig bágyadtan bámulta a vizet, amíg apja a felszereléssel szórakozott.

Vékony, piros botokat hozott. Az egyiket ragasztószalag tartotta össze, és csak két helyen lehetett rendesen összetolni. Hoztak egy zacskó gilisztát is, most azokat próbálta felszurkálni. Kristóf a kezébe temette az arcát.

– Meddig leszünk itt? – kérdezte.

– Amíg nem fogunk eleget.

– Jézusom.

– Hm?

– Semmi.

Kidobták végül is a csalit, és ültek. Egyre melegebb lett.

Kristóf zöld pólójára állandóan rászállt valami fekete, szétnyíló, vaskos cipője telement már mindenféle bogárral, bogánccsal, bogyóval, bigyóval. Nem tudott erre a közegre felöltözni. Apja mintha beleolvadt volna a természetbe, még úgy is, hogy ruháinak színe elütött a természet színeitől: ő maga volt a természet, nem szürkülő fehér inge, nem khaki színű nadrágja.

Egy órán keresztül ültek ott. Többnek tűnt, persze.

Aztán jött valami.

A dög lehetett nagyobbfajta macska, vagy kisebbfajta kutya, még elég messze volt, nem lehetett megmondani. Vízen lebegő tetem. Most valamiben megakadt, egy helyben keringett.

Kristóf az apja karjára csapott.

– Mi van?

– Azt nézd.

Apja odanézett.

– Tekerd azt vissza – mondta.

Lassan felálltak. Kihúzták a csalit.

A döglött kiskutya – most már biztosan látszott, hogy az – lassan leért eléjük, lelassult, mintha elvárná, hogy alaposan megnézzék, de a következő hullám megrántotta a testet, és az tovább csónakázott.

Az oldalából egy durván faragott, de látszólag szakértő kezekkel lőtt nyílvevessző meredt ki.

– Jézusom – motyogta Kristóf apja. – Ki csinál ilyet?

Ez elég jó kérdésnek tűnt, Kristóf agya azonnal felvázolt néhány nem túl kedves jelenetet. Filmszerűek voltak, ahogy ez a jelenet is: tavaly decemberben látott ilyet a mozivásznon, *A Gyűrűk Ura* volt tele folyókban úszkáló lenyilazott orkok és emberek hulláival. De ez most nem egy képzelt világban történt, hanem itt, a Zala folyó partján. Összejött néhány srác, talán fiúk, talán lányok, ki tudja. Vajon tényleg lelőtték? Vagy csak lefogták ketten, amíg a harmadik leszúrta a nyállal? Van, aki ezt meg bírja csinálni, persze, hogy van.

– Nem kéne kiszedni onnan? – kérdezte Kristóf. – A végén még nekimegy valami fürdőzőnek, akkor az eléggé ki fog akadni.

Apja közben szótlanul nézett a folyóra, oda, ahol még mindig lehetett látni a távolodó dögöt.

– Nem – motyogta. – Ki fürdözik itt, amúgy is. Nem, minek. A... vadőr majd kiszedi.

Kristóf összevonta a szemöldökét. *Vadőr?* Milyen vadőr?

– Amúgy is biztos fertőző – folytatta apja. – Nem érzed ezt a szagot?

Valamit mondjuk érzett. A nyers darált húsnak van ilyen szaga, ha nem teszik vissza a hűtőbe, anyja csinált már ilyet.

– Akkor most mi van? – csattant fel Kristóf. – *Fertőző vízben nem akarhatsz horgászni!*

– Hát... nem, lehet, hogy most... nem kéne.

Nem úgy tűnt, mintha meg akarna mozdulni, ezért Kristóf idegesen ütögetni kezdte a zsebét.

– Na, akkor mi lesz? Hazamegyünk?

Apja egy ideig még állt ott, majd nekiállt bepakolni a Ladába. Mindent. Aztán szó nélkül beszállt. Kristóf sóhajtott. Beszállt mellé.

Néhány percig szarakodtak azzal, hogy megforduljanak, és kibújjanak a keskeny földúton. Az országút előtt megálltak.

Nem jött senki, se jobbról, se balról, apja mégsem indult el. Az óráját nézte.

Végül is megszólalt:

– Mit szólsz, ha bemegyünk a városba? Valami jó helyre. Éhes vagy? Beülünk valahová, csak te meg én.

Annyi világos volt, hogy az öreg nem akart hazamenni. Mindegy is, gondolta Kristóf.

– Felőlem – mondta.

Index. Klikk-klikk. A vén Lada lefordult Egerszeg felé.

Nem beszéltek az úton semmit. Elhagyták a Meket, a Tavernát, az összes jó éttermet. Mentek a város szívébe, vagy még tovább.

Kristóf biztos volt benne: apja pontosan tudja, hová megy.

Rutinosan parkolt le valami kertvárosi csehó előtt. A kéziféket magabiztosan húzta be.

– Gyere – mondta.

Beléptek a félhomályba.

Az egyik asztalnál egy barna-ősz szakállú, vörös fejű fickó szorongatott egy fröccsöt. Egy másik, vékony csávó a nyerőgéphez dobálta a pénzét. Fehér festékfoltok voltak a farmerjén.

A pult mögött egy negyven körüli szőke nő ácsorgott, arca némiképp felragyogott, amint meglátta őket.

A pulthoz mentek, Kristóf felült egy bárszékre.

– Iszol valamit? – kérdezte az apja. – Kólát? Tündi, egy kólát a gyerekeknek.

Kristóf nem értette, mi történik. A nő elé rakott egy poharat, meg felszisszentett mellé egy kétdecis üveges kólát.

– Itt lehet enni? – kérdezte Kristóf.

– Adj neki egy csipszet is – vágott közbe az apja.

A pulton megjelent egy csomag hagymás-tejfölös Lay's is.

Azután azok ketten arrébb vonultak beszélgetni, Kristóf meg csak ült ott, és nézte a kóla buborékjait, ahogy szökni próbálnak az üvegből.

Elővette mobilját. Játék nem volt rajta, szülei rosszul választottak. Nézegette az SMS-eket. Több lánynál is volt esélye, latolgatta. Visszatette a zsebébe a mobil. Enni kezdte a burgonyaszirmokat, bele-belekortyolt a kólába.

Mellette, bár elég távol, apja és az a nő elég intenzíven csacsogtak. Apja néha megérintette a nő karját.

Egy döglött kutya, gondolta Kristóf. *Egy döglött kutya, akinek a testéből egy nyílvevessző állt ki. És ez meg semmit nem csinált. A kisujját nem mozdította.*

Idegesen betömött egyszerre három szirmot. Sietősen rágott. Nem élvezte a hagyma ízét, egyáltalán nem. Sose szerette igazán, de ez ráadásul nem is hagyma. Valami tök más.

Hogyan csinálták? Odahívogatták valami kajával? Tessék, egyél. Élvezd. Finom. Egyél, amíg mi valami disznóságot csinálunk. Szegény pára biztos nem is sejtette.

Azt hitte, ez élete legjobb napja. Ingyen kaja, a fenébe is.

Ette tovább a chipset.

Talán még tovább üldögélt ott, mint a folyó partján, amikor apja végre visszajött.

– Végeztél, fiam? – kérdezte.

– Eléggé.

– Menjünk akkor.

Kristóf igyekezett úgy kimenni onnan, hogy ne nézzen vissza. Ne lássa a nő tekintetét.

A kocsival még egy ideig köröztek a városban. Apja néha kiszállt, vett egy-két dolgot, azt bepakolta a hátsó ülésre. Valahol csak azért szállt ki, hogy odaálljon az autó mellé, lecsukja a szemét, és nagyokat lélegezzen.

Amikor végre a város határa felé tartottak, azt mondta:

– Nem fogtunk semmit. Meg az a kutya is. Oké? Szóval bejöttünk a városba, vettünk ebédre valót, ha már itt vagyunk.

Kristóf tekintete ide-oda szökött. *Most mi van?*

– Aha, és?

– Hát hogy a kocsmában... anyádnak nem kell tudni. Csak ennyi.

Persze, nyilván. Hogyne.

Kristóf előrenézett, figyelte, ahogy eléri a Zala folyót, ahogy átmennek rajta, mintha annak a folyónak semmi jelentősége nem lenne, sem a mai napon, sem úgy általában.

Gelencsér Milán

AFRIKÁBAN

Afrikában a következő sámánt csak akkor lehet beiktatni tisztségébe, ha már az utolsó pár bordája is összeforrt, amit korábban helyi törzsek tekintélyei törtek el módszeresen.

Elődjének bal combjából inakat húznak ki, majd feldobott állatmaradványokból olvasva kiválasztják három bordáját. Ezeket fogják, és az új sámánra hagyományozandó

pánsíphoz erősítik. Úgy tartják, hogy az ilyen csontok értő kezekben lenyűgözően fátyolos hangon szólalnak meg, s ez jelentősen megkönnyíti a világszellemmel való kapcsolattartást. Mikor az

új sámán játszani kezd, a lakosság a főtérre vonul, hogy csillapítsa feltámadt orgiasztikus vágyait, ő maga pedig megfáradva visszamegy sátrába, alágyújt teáskannájának és megidézi saját isteneit.

ELVESZETT JELENTÉS

Nem sokkal dél előtt ébredek. Büszke vagyok a szervezetemre, mert tudja, hogy mire van szükségem. A lehető legkevesebbet lenni ébren. Harmadik napja vagyok a magyar tenger partján, Balatonföldváron. Balatonföldvár nem Tokió. Ébredés után a barackszínűre festett falon lógó képet bámulom. Olyan a kerete, mint a szegélyléc, amit a laminált padlóhoz adnak. Egy üres csónak sodródik egy folyó kanyarulatánál. Az alkotó elfelejtett embert festeni a csónakba, hacsak nem az volna a kép címe, hogy az alvó horgász. De nincs címe. A villa földszintjén lakom egy tíz négyzetméteres sötét szobában. Az ősfás kertben zúg a szél a lombok közt. Éjszakánként azt hiszem, hogy bekapcsolva hagytam a számítógépet, pedig nincs itt a számítógépem. Hallom, ahogy a főúton lassítanak az autók a zebránál. Már megint egy német. Klaffognak a strandpapucskok. Fel kéne kelni, de nincs miért. Az idő kicsit borús, fürdésre nem alkalmas, meg aztán fürödni sem akarok. Előző nap kipróbáltam, sétáltam vagy száz métert a vízben. Egyszer letérdeltem és hugyoztam egyet csípőre tett kézzel. Úsztam is vagy ötven métert. A térdkalácsomat simogatta a homok. Kiszúrtam egy lányt a parton. Szőke göndör haja volt és kávébarna bőre. Azt képzeltem, hogy engem néz, de ezt csak képzeltem. Egy apuka úszni tanította a kisfiát. A tenyerére fektette és tolt a vízen a kapálózó testet. Az anyuka mosolygott a parton és kukoricát evett. A papucsomat, a pólómat és a cigimet egy fa tövéhez tettem. A cigarettás dobozba csúsztottam egy ezrest. A vízben a lányon kívül az ezresre gondoltam. Meg arra, hogy az kétezer. Még vagy nyolc órám volt lefekvésig, és két étkezés.

Jártam egyet az üzletek közt. Intimtorna, fodrászat, videojátékok. Megnéztem a hirdetőanyagokat. Szulák Andrea. Néptánc. Éles József. Hallottam, hogy a Balaton egyik legjobb lángosát sütik a messzi kikötőben. Milyen messze van, kérdeztem. Hát, nagyon messze. Vagy tizenöt perc. Jó lassan sétáltam a sín melletti úton, hogy teljen az idő. Arra gondoltam, hogy itt tényleg nincs más megoldás. A Balatonba lehetetlen belefulladni. Az autók lelassítanak. Magas épület nincs. Ez a sín és a vonat a legkézenfekvőbb megoldás. Gyorsan érkezik a fülledt unalomba, és sosem hibázik. Öt perc alatt odaértem. A hajók mozdulatlanul álltak a kikötőben. A zöld víz tükrén egy döglött hal napozott. Egy kisfiú snecikre horgászott egy tábla mellett, amire az volt írva, hogy horgászni tilos. Marika büféjének teraszán egy férfi rántott húst evett krumplival. Biztos voltam benne, hogy másnap én leszek ez a férfi. Aki rántott húst eszik majd krumplival. A pult mögött a lány villákat törölgetett. Kértem egy lángost, és leültem a teraszon. Jött egy asszony. Jött utána a férje is. Az asszony két túrós palacsintát kért, a férj pedig egy pohár sört. Ott maradt a pultnál. A nagyfejű asszony leült velem szemben. Tűzpiros felsőt viselt és egy hatalmas napszemüveget. Mérgesen nézett valamerre, de azt nem láttam, merre. Jössz már, kérdezte. A férfi nem válaszolt. Gyere már, mondta. A férfi nem válaszolt. A múlt rendszerben még jó volt nekik, akkor még jó volt ilyen szomorúnak és dühösnek és gyanakvónak lenni, senki sem nézett meg emiatt, gondoltam. Elkészült a palacsinta, szólt a lány. Hozzad már, mondta a nő. A férfi nem válaszolt. Nagyot kortyolt a sörébe és mondott valamit a pultoslánynak. Nem szeretem, hidegen, most lett megmikrözva, mondta a nő. A férfi kortyolt még egyet a söréből, és hozta a palacsintát. Közben elkészült a lángosom is. 550. Nem vittem hozzá evőeszközt. A nő szigorúan nézett rám. Egyél már, mondta a férjének. A férfi nem válaszolt. Neked kértem. Miért nem eszel? Az orrom tejfölös lett, gondoltam, letörölöm, de inkább beletürtam a lángosba, hogy még tejfölösebb legyen és a nőre néztem. Megszólalt a férfi telefonja. „Ha legközelebb látlak, már nem figyelek rád.” Ki az, kérdezte a nő. A férfi nem válaszolt, felvette a telefont. Ne azt mondd, hogy 7-1, azt mondd, hogy nem fürödtem. Csak nézted a vizet. Tedd már le, és egyél. A férfi nem válaszolt. Arra gondoltam, hogy kimegyek és megnézem a vizet. Egy lány sétált arra, telefonnal a kezében. Követtem. Arról beszélt, hogy most már el kéne menjen a bankba. Egy terepjáró érkezett, budai úrigyerekek szálltak ki belőle. A sofőr azt mondta, most már ő is inni fog. A többiek röhögtek, és felléptek a vitorlásra. Követtem a lányt a móló végéig. Leült egy elosztóra, én pedig néztem a vizet. Megfordult a fejemben hogy én is leülök, de végül nem ültem le. Néztem két-három percig a vizet. Elindultam vissza. Megálltam és végignéztem a hosszú egyenes úton. Arra

gondoltam, hogy futni kéne. Futni végig a platánok alatt, kifutni az országútig, ahol a részeg közmunkások ültetik a petúniákat. De nem futottam. Elsétáltam a dohányboltig és vettem egy ihatatlan kávé, aztán beültem egy kávézóba és ittam egy iható kávé. Három német tinédzser tequilát ivott és arról beszéltek, hogy isznak egy pálinkát is. Még hat óráig volt lefekvésig. Visszamentem a panzióba. A kis fehér kotorkék ugatott. Két napja ugat, de valamiért nem akarom, hogy megszeressen. Nem nyújtom a kezem, nem barátkozom, nem hazudok neki. A tulajdonos megkérdezte, hogy minden rendben van-e. A legnagyobb rendben, feleltem. Könnyítettem magamon a vécén és kimostam a büdös zoknimat a mosdókagylóban. Kitértam az ablakot és kitergettem a zoknikat. Egy sündisznó szaglászott a sövény árnyékában. Lefeküdtem az ágyra és néztem a képet a falon. Egy lepke szállt a képre, éppen oda, ahová a horgászt festeném, a csónak farába. Véletlenül berepült az ablakon, és nem tudott kijutni és nem tudta, mit kezdjen magával. A képbe kapaszkodott és várt, hát ha történik valami. Mielőtt elaludtam volna, a rántott húsról gondoltam meg a vasúti sínre meg a futásra.

Pucher Bálint

A SZAMARITÁNUS

(alternatív cím: Szökési sebesség)

- 1 És egyszer majd megbocsátasz mindenért.
- 2 Miként nemzöldnek, azonképp osztály-, lakó-, munkatársaidnak, szerelmeidnek és politikusoknak, s elfeleded mindazokat a kínokat, amiket ártó szándékkal vagy hanyagságból okoztak neked.
- 3 És a harag kovácsa már nem fogja törét élezni tebenned, s önmagadtól se fogsz többet kívánni, mint amennyit lehet,
- 4 és könnyű leszel, mint azok a teremtmények, amelyek az égbolt barázdáit szántják.

Gerlóczy Márton (Budapest, 1981) író, utolsó regénye: Létra (2013).

Pucher Bálint (Pécs, 1989) költő, kritikus, kulturális szervező.

Keresztesi József

SHACKLETON-KERINGŐ

orrumból szőrszál, szőrszálról vércsepp
muszáj, hogy nüansznyi jelekből értsek
a régi nagy jelek a fejemre nőttek
már nem érdekel, hogy miért küldik őket
mindegyik pingvin kivétel nélkül
repülni vágyik, művésznek készül
a jég alá bukik, de repülni vágyik
hószakadásban tipeg hazáig
 én nyakkendőt kötök és pezsgőt iszom
 vigalmi negyed az Antarktison
 nem kell több, csupán egy nüansznyi jel
 a holdfényben felragyog Békásmegyer

orrumból pára, párából lélek
kettőt se pislogsz, és megfagy, de tényleg
nem szakad vége a hószakadásnak
hóembert építesz, emigrál másnap
 répaorra van, és útlevele
 seprőt a kezébe, isten vele
 új seprő jól söpör – finito, sztornó
 jégtorlasz épül, és belep a porhó
 én nyakkendőt kötök és pezsgőt iszom
 vigalmi negyed az Antarktison
 nem kell több, csupán egy nüansznyi jel
 a holdfényben felragyog Békásmegyer

testvérem, Moby Dick mi lesz veled
majd alámerülsz és kibekkeled
a Déli-sark környékén jó az arány
hugyozd a hóba, hogy jno pasarán!
 némán villog a lakótelep
 RTL Klub és csendrendelet
 ülünk és bámuljuk valamiér':
 rezeg a szőrszál és csöpög a vér
 én nyakkendőt kötök és pezsgőt iszom
 vigalmi negyed az Antarktison
 nem kell több, csupán egy nüansznyi jel
 a holdfényben felragyog Békásmegyer

Keresztesi József (Gyöngyös, 1970) író, szerkesztő, Pécssett él.

Dezső Katalin

HOLTOMIG LONDONIG

A távolság csak megnyúlt téboly,
út és idő honvágyas szorzata,
melyben a szerelem is éppoly
megállíthatatlanul húz haza.

A távolság már rég nem postabélyeg,
se borítékban tiszta mondatok:
egy téglalap, csak egy műanyagkéreg,
s mögötte összegyűrt papírlapok.

A távolság csak elnyúlt távlat,
egy jövőkép fakó nyomvonala
vagy vezetéknyi rövidzárlat
és körénk tornyosul mindenhova.

Az égen egy csillagos holdfogat
araszolgat, aszfalt az égbolt teste,
vigyen hozzon viselje gondodat,
ha szemedre önti színét az este.

Most pedig, mert gyávaság másra várnom:
szavaimat az óceánba hordom,
hogy a víztükör majd szilárdan álljon
aznap, amikor hazaindul London.

Hazai Attila

[ÜRES SZÉKEK]

üres székek
egy fogadóban
pultra lötytyent napsugár
hosszú tömött sorokban
egyhelyben áll a nyár
mióta mentek el nem tudni
ütött kopott
pofonok a fogason
a múlt elszáradt epizódjai
falánk kint
a véres erdő
futtában összeszúrja magát
szellős ketrecében
fel-alá járkál
a feltárt idő

[NEM SZABAD ERŐLKÖDNI]

nem szabad erőlködni
csak szépen nyugodtan
járkálj ide-oda
vizsgálódj
emeld föl
és rakd vissza
nézd meg a hátlapját
fintorogj egyet
mintha nem tetszene
tedd vissza a helyére
ballagj át a másik oszlophoz
most nem foglalkozik veled senki
háta fordítottak
várj egy picit
az most a szemedbe néz
mosolyogni mosolyogni
na
most visszafordulhatsz
tempósan
tempósan
most
most
dugd a katábad alá
rohanj

[ÚGY AHOGY ÁLLT]

úgy ahogy állt
úgy száradt rá a remény
rétegesen
rétegesen rászáradt a remény
legbelül épp csak alvadt
meleg még csócsálható
újrakezdi már döntött
nem kezdi újra
lábain kívül nincs mit
összerugdosni
belül üreges csont
kívül ingó velő
bokáját feszesen összeüti

[A CSÖND]

a csönd
összegömbölyödik a füvek alatt
akár egy sündisznó
egy sündisznó heverészik a fűben
akár egy másik sündisznó
a csönd egyre halkul
hajladozik
akár a hajnal, hajnalodik
a sündisznó böffent egyet halkan
elrontottad az egészet
gondolja álmosan a parkban

[NEM ÁSTAM ARANYAT ALASZKÁBAN]

nem ástam aranyat alaszkában
nem öltem
nem szedtem fáról narancsot
nem láttam cápát se a hold hátát
nem...

előttem egy írógép
hátam mögött egy szobafal
nem végeztem magammal
s el se kezdtem

Hazai Attila *(Budapest, 1967–2012)* író. A 90-es évek elején indult prózanemzedék egyik legjelentősebb alkotója. Az itt közölt versek a feldolgozás alatt álló hagyatékából valók.

VIZIBILNI

„AKIT AZ ISTEN JÓKEDVÉBEN TEREMTETT”

Ő a naturalizmus hazai meghonosítója. Szenvedélyes, lüktető, impulzív természet, ráadásul gyönyörű, tehetséges és sziporkázóan eredeti férfi volt. Lehengerlő stílusban bűvölte el olvasóit és rajongóit. „Benne is rendetlenség volt és ő sem volt a helyén. Hajó a szárazföldön, ház a tengerben. Sándor fia tökéletesen látta, hogy apja egyáltalán nem volt boldogságra képes természet. Erejének és sikerének teljében is süket, sötét és üres volt minden ötödik perce” – írja róla az unokája. A nagyapa immár 90 éve halott. Egykori jó barátja, Krúdy Gyula így emlékezett rá: „Élete változatos, tehát szép volt, amilyent egy író kívánhat magának, aki a világi mozgolódásban leli gyönyörűségét, nem pedig a magányosság udvarházában. A siker nem csupán kézzel meg nem fogható holdsugárként ragyogott rá, mint a legtöbb íróra, hanem pirosposztagos mosollyal, mint a szépasszony napja.” Móricz pedig egyenesen azt állította, hogy Bródy Sándort az Isten jókedvében teremtette. A méltatlanul keveset emlegetett zseniális íróról Szederkényi Olga beszélgetett Szebeni Zsuzsával, az Országos Színháztörténeti Múzeum kurátorával és Alexander Brodyval, az unokával.

Szederkényi Olga: – Bródy Sándor Egerben született egy szabó 14. gyermekeként. Milyen élete lehetett volna, ha nem lép ki a sorból?

Szébani Zsuzsa: – Valószínűleg súlyos nyomorban élt volna, ha nincs meg a képessége arra, hogy a személyiségét érvényesítse. Viszont pont ennek a családnak köszönheti, hogy fogékony lett a világra. Egy többgenerációs értelmiségi család szülöttét általában nem jellemzi ilyen erős szociális érzékenység. Bródy Sándor elrugaskodott a szakadék széléről és átugrott a túloldalra. Ha ez nem sikerült volna neki, akkor talán lecsúszott lump elemként végzi. Fialat gyermek volt még, amikor apja tönkrement és hamarosan meg is halt.

SzO: – Nem lett tanult ember, viszont páratlan volt az intellektusa – írják róla. Ez mit jelent?

Szebeni Zsuzsa

SzZs: – Tanulmányait nem fejezte be. Ilyen értelemben nem a papírja volt a végzettsége. Ő másként tanult: egyrészt mindent, ami körülötte történt, aprólékosan megfigyelt és okosan feldolgozott, másrészt tudjuk róla, hogy rengeteget olvasott. Nagyon rossz alvó volt, éjszakáinak nagy részét is olvasással töltötte. Intelligenciájának egy másik részét pedig kávéházakban, kiváló férfitársaságokban, a korra jellemző pezsgő szellemi párbeszédéből szedegette össze.

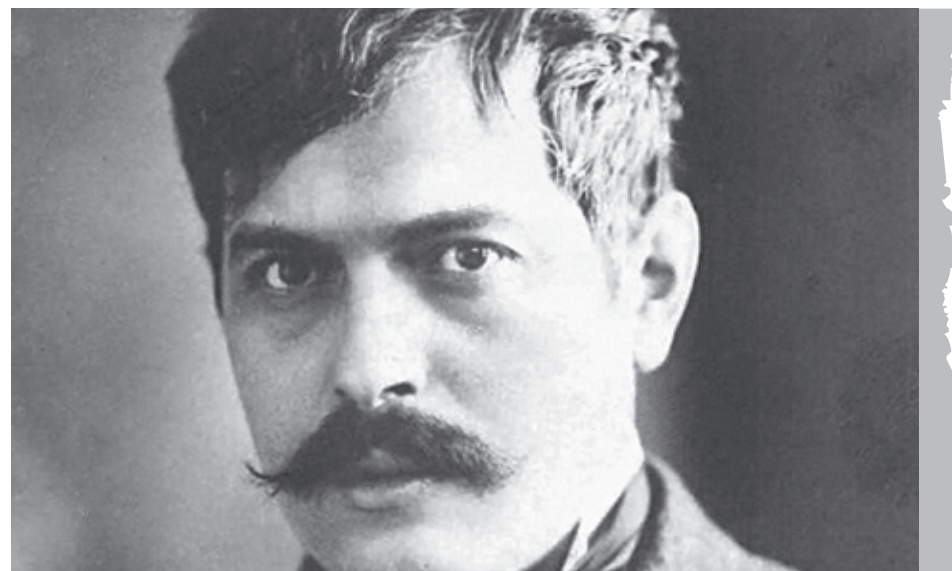
SzO: – Jogász bátyjánál írkokoskodott Gyulán, majd első novelláival Pestre utazott. Megjelent első kötete Nyomor címmel és közben újságírónak állt, a Magyar Hírlaphoz. A hírlapírásból akkoriban meg lehetett élni?

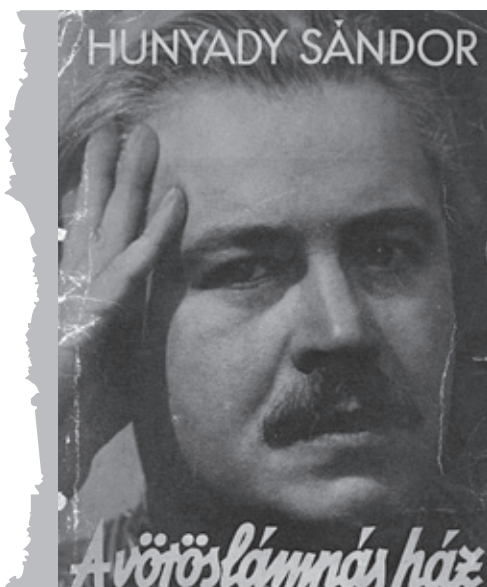
SzZs: – Igen, meg lehetett. De az is igaz, hogy jóval magasabb színvonalú volt az újságírás, mint ma. Bárkiből nem lehetett zurnaliszta, csak a tehetséges tollforgatókból. Csak nekik volt esélyük arra, hogy megéljenek ebből a foglalkozásból. A kor híres írói, költői szinte kivétel nélkül mind-mind írtak lapoknak. És nemcsak az újságírói, de a mára már szinte elfeledett és megspórolt szerkesztői poszt is megbecsült és nagy hatalmú állás volt. Meglehetősen gyors munkát kívánt egyébként az újságírás már akkor is – ezt Ady Endre leveleiből, emlékezéseiből is tudjuk. Vi-

szont a kontroll és a hibajavítás olyan alapos volt, hogy szinte csak páratlan írások születtek. Ez volt a virágzó Gutenberg-galaxis időszaka, színvonalas lapok jelentek meg a társadalom minden osztálya, szegmense számára, például csak Kolozsváron ekkoriban három színházi újság létezett. Újság, nem folyóirat.

SzO: – Bródy Sándor szenvedélyes természetű férfi volt. Három napra küldték Kolozsvárra, hogy egy bárról és egy színházi előadásról tudósítson. Három évig maradt. Hogyan képzelhetjük el az ő érzelmes, lüktető világképét? És mit csinált Kolozsváron?

SzZs: – Pillanatok alatt döntő, lángoló természet volt. Viszont mindig a minőségi dolgokat választotta. Először első látásra beleszeretett Kolozsvárba, aztán pedig első látásra beleszeretett Hunyady Margit színésznőbe is. Ott ragadt. A Kincses Város akkoriban gazdag, európai színvonalú helynek számított, semmilyen területen nem maradt el a Nyugattól: sem filmgyártásban, sem építészetben, sem irodalomban, sem más egyebekben. A provincializmus írmagja sem volt jellemző Kolozsvárra. Bródy ott-tartózkodása alatt szerkesztette például az Erdélyi Képes Újságot és a Kolozsvári Életet is. Tudósításokat küldött Pestre.

Az író Kolozsváron is a társasági élet lelke lett. Nemcsak ő épült be a helyi legendáriumba, hanem később törvénytelen fia, Hunyady Sándor is. Ahogyan Ady Endre Nagyvárad meghatározó alakja volt, Bródyból és Hunyadyból Kolozsvár központi figurái lettek.

SzO: – A nőkhöz különleges kapcsolat fűzte. Minek volt köszönhető példátlan sikere?

SzZs: – Szép férfi volt, de ez mit sem ért volna, ha hideg és sótlan. A szenvedélyes természet és a jó emberismeret volt sikerének egyik kulcsa. A társadalom minden szintjével megta-

lálta a hangot. Bármilyen osztályból, sorból való nőt képes volt meghódítani. Az említett Hunyady Margit színésznő volt az egyik nagy szerelme, őt soha nem vette feleségül, viszont tőle született fia volt talán a legkedvesebb gyermeke. Házasságot Rosenfeld Izabellával kötött – írói nevén Fehér Judittal –, még mielőtt Kolozsvárra utazott volna.

SzO: – Hazatérte után Gárdonyi Gézával és Ambrus Zoltánnal elindították a Jövendő című lapot, amelyet sokan a Nyugat előfutárának tekintenek. Állítólag ez volt az egyetlen igazi pártonkívüli lap. Ez nagy szónak számított?

SzZs: – Igen, akárcsak ma, ez nagy szó volt. Bródy Sándornak nagyon fontos volt az érdekmentes irodalom és a pártatlan esztétika. Gárdonyival és Ambrussal igazán vakmerőek voltak, hogy belevágtak. Sikertörténetnek számított, hogy aztán a Jövendőtől kinőtt a Nyugat folyóirat.

SzO: – Úttörőnek számított az irodalomban. Akik már nem szenvedhették Jókai Mór műveit, amelyeket „a romantika szívpiros pecsétjével zárt le”, hanem másra vágtyak, azok olvastak Bródyt. Zola és a naturalizmus követőjének tartják. Hogyan fogadta prózáját és drámáit a közönség, mi volt benne a különleges? Kortársai a magyar nyelv mesterének tartották...

SzZs: – Irodalmi ízlésformáló volt. Nem igazán érdekelte mások véleménye. Irodalmi vezéralakként a század olyan jelentős alkotóira gyakorolt döntő befolyást, mint Ady Endre, Krúdy Gyula vagy Molnár Ferenc. Ahogy Ady avantgárdjának is voltak rajongói, Bródy naturalizmusának is. És aztán a művek elsöprő sikert arattak egyre szélesebb körben. Bródy Sándor véleményformáló volt színikritikusként is. A be-

mutatók után sokan csakis az ő beszámolóit olvasták. Gróf Bánffy Miklós A nagyúr című művének bemutatójáról például ő írta a legelevenebb és legrészletesebb elemzést. A magyar nyelvet remekül használta: ötvözte a köznyelvet és az irodalmi nyelvet. A tanítónő című színdarabja korszakalkotónak számított. Egyrészt a téma-választás is különleges, másrészt Bródy szociográfiai műveket böngészett hozzá a hitelesség miatt, harmadrészt kettős befejezést írt. Az egyik vég a színpadi öncenzúra miatt született, szerencsés végkifejlettel. Nem merték a közönséget tragédiával terrorizálni. A másik befejezés valóságközelibb élmény, a bölcseknek és az utókornak szánva. Nemrég derült ki, hogy Bródy Sándor, a cikkek, novellák, drámák mellett librettót is írt Bánffy Miklós, az Operaház akkori igazgatója felkérésére. Beethoven Prométheuszához írta a librettót, a darab díszlet- és jelmeztervezője pedig Bánffy volt.

SzO: – Szép férfiként, tehetséges és sikeres íróként sokan szerették, mégis boldogtalan és tragédiába torkolló sorsot szerkesztett magának.

SzZs: – Bródy Sándor nem volt képes a polgári létre. Zaklatottság, kalandvágy, önpusztítás, önmarcangolás jellemezte, állandóan mozgásra, izgalomra vágyott. Éjszakánként, amikor mások aludtak, ő sokszor órákon keresztül vitette magát konflissal. Felesége kötetéből kiderül róla minden. Az asszony tökéletesen látta, hogy milyen a férje. Szerette, képes volt az álarcait is lerántani róla, arra viszont nem volt képes, hogy kiegyensúlyozza. De ha megtette volna, akkor talán Bródy Sándor nem is hagyott volna ilyen életművet maga után. Érdemes elolvasni Fehér Judit könyvét és látni az író a feleség tükrében. Ez a vallomás egyébként nem keserű sopánkodás, hanem egy tanú beszámolója. Bródy az öngyilkosságot szerelmi bánata miatt követte el. Erdős Renée írónővel való szenvedélyes viszonyának végkifejlete volt az, hogy az impulzív Bródy mellbe lőtte magát. Túlélte. Egyébként pár évvel később fia, Hunyady Sándor is hasonlóképpen járt el.

SzO: – Élete utolsó éveiben pedig szinte egy Shakespeare-tragédia főhőssévé vált. Száműzetésbe kényszerült, beteg lett. Mit tudunk erről?

SzZs: – Életének utolsó szakaszát alapvetően befolyásolta az 1919-es forradalom, amelynek sem részese, sem ellenzője nem volt. A Tanácsköztársaság leverése után mégis kegyvesztett lett és emigrációba kényszerült: előbb Padovába, majd a Bécs melletti Badenbe költözött. Nem sokkal halála előtt, 1923-ban tért vissza Budapestre, ahol nélkülöznie kellett, betegen és magányosan élt. Egy budapesti kórházban halt meg 61 éves korában, 1924. augusztus 12-én. Élete utolsó szakaszának tükré a Rembrandt-novellasorozat. A festőzseni sorsában önmaga sorsát is látja, nem véletlen a párhuzamosság.

Alexander Brody

Szederkényi Olga: – Sokan sokfélét mondtak már a nagyapjáról. Ön nem ismerhette, de a családon belül biztosan sokat meséltek róla. Hogyan mutatná be Bródy Sándort mint magánembert, mint férjet, mint apát és mint írórt?

Alexander Brody: – Örökül kaptam egy levelet édesapámtól, amelyet ő írt és a Toll című folyóiratban jelent meg. Ez szerintem az egyetlen bizonyíték, amely világosan felderíti nagyapám viselkedésének okait. Nem tudta feldolgozni elsőszülöttje, egyetlen kislánya, Mici halálát. Mint magánember világegyetében hotellakó volt, tehát nem kereste a nyugodt, megszokott családi életet. Mint férj, megbízhatatlan jellemnek számított, hiszen majdnem egy időben két gyereke született két hölgytől; feleségétől, a nagyanyámtól, akinek írói neve Fehér Judit volt, és az ünnepelt kolozsvári színésznőtől, Hunyady Margittól. Mint apa, öt fiának szavaira bízhatjuk magunkat: a legszeretettebb és legcsodáltabb férfi volt és maradt az életükben. Mint író, hű maradt első könyvének, a Nyomor címűnek elnyomott és esendő embereihez. Később a Nyugat előtti generáció vezére és példaképe lett, akihez Ady így címzi a Város megvétele után című versét: „Bródy Sándornak küldöm, a legjobb, legigazabb magyar poétának, Sándor bátyámnak, ki talán nem is tudja, hogy mennyi mindent csinált és folytatott le e csatornázatlan országban”.

SzO: – Mi az, amit a gyerekei, unokái, dédunokái továbbvittek Bródy Sándor személyiségéből? Hagyott valamiféle utóvalót a családnak?

AB: – Azt az értékrendet, melynek negatív és pozitív oldalát egyaránt láthatták benne a gyerekei, az unokái pedig nyilvánvalóan hallhattak róla. Ők aztán azt a viselkedést és jellemet választhatták, mely számukra megfelelőnek tűnt. Egy olyan családban (nagyapámnak 13 testvére volt) nehéz kitűnni, ahol felfedezők, Nobel-díjasok, olimpiai bajnokok, tudósok, írók, művészek és kiváló emberek hemzsegetek és az ember örült, ha nem tűnt fel negatív módon.

SzO: – A magyar írók gyakran írtak és írnak az ételekről, ő viszont főzött is, ezt Krúdytól tudjuk. Maradtak örökül receptjei?

AB: – Erről a fia, Illés írt angolul On the Tip of my Tongue című könyvében. Potted steak hungarian style, goulash peasant style és paprika chicken az említett ételek, tehát nem mondhatnám, hogy különlegességek, inkább a megszokott magyar koszt. Nagyapám kedvence a hevesi kenyér volt (általában Gárdonyi hozta fel neki Egerből Pestre), melyet szalonnával evett. Bicskával szelte a falatot a Margit-szigeten, a Kisszálló ablaka előtt, a Dunát nézve.

SzO: – Ön azt nyilatkozta egyszer, hogy egy Bródy nem teheti meg, hogy nem beszél magyarul. Miért?

AB: – Édesapám, amikor kiengedett Amerikába, hogy Princetonban tanul-

Bródy Sándor

hassak, egyetlen feltételt szabott nekem: hogy sohase feledjek el magyarul. Ezt külföldön nehéz volt betartani. Négy ember segített. Kosztolányi, Krúdy, Weöres és Hunyady. Őket olvastam és próbáltam az anyanyelvemet tűrhető, bár – sajnos – nem magas szinten megtartani.

SzO: – Ön Bródy Sándor hagyatékának őrzője, gondozója. Mit sikerült eddig elérnie és mire törekszik még a hagyatékot illetően? Vannak még meglepetések az emlékek, írások között?

A.B: – Még nem sikerült sokat elérnem. Ígérni sem akarok már semmit, hiszen a nyolcvanon is túl vagyok. Nagybátyámért, Hunyady Sándorért egy kicsit többet tudtam tenni. Hiszen ő volt életem nagy hőse. Példaképe. Igen nagy író és igen nagy ember.

SzO: – Bródy Sándor művei közül önnek melyik a személyes kedvence?

A.B: – A Rembrandt. Mert szerintem ez nagyapám legjobb írása.

Szederkényi Olga jogászként végzett, 15 éve újságíróként dolgozik. Évekig a Magyar Televízió brüsszeli tudósítója volt, majd a Magyar Rádió külpolitikai riportere lett.

„VOLTAK HANGULATOK, AMIKET CSAK IVÁNNAL LEHETETT MEGBESZÉLNI”

Darvasi Ferenc beszélgetése Mándy Ivánról Czapolai Imrével és Czapolai Barbarával.

Darvasi Ferenc: – Mándy Iván és felesége, dr. Simon Judit 1984-ben költözött az Aulich utca 7. szám alá. Önök már korábban itt laktak?

Czapolai Imre (villamosmérnök): – A hatvanas évek közepén költöztem ebbe a házba első feleségemhez, Mariettához, Barbara édesanyjához és az ő szüleihez, akik már tíz évvel korábban is itt laktak.

DF: – Milyen volt az első találkozás Ivánékkal?

CzI: – Abban az évben, amikor megismerkedtünk velük, Mándy-vonalon valahogy minden összejött. Nem sokkal korábban olvastuk a *Fél hat felé* című kötetét. Mielőtt nyaralni mentünk, Marietta mondta, hogy vigyek neki valami jó könyvet, valami Mándyt. Elolvastuk, és nagyon tetszett. Aztán mikor egy utazásból hazajöttünk egyszer, láttuk, hogy a második emeleten, a fölöttünk lévő lakásban épp a vége felé tart a felújítás. Először csak annyit tudtunk, hogy egy művész fog ideköltözni. Majd kiderült az is, hogy éppen Mándy Iván. Én voltam a lakóbizottsági elnök akkoriban. Beszéltünk róla, hogy valamiképpen fogadni kellene őket, de megelőztek bennünket. Itthon ültünk a feleségemmel. Csöngettek, kimentem, Mándy Iván és Judit álltak az ajtó előtt. Elegánsak voltak. Felbontottunk egy üveg tokajit, és valami hallatlanul kedves hangulatban beszélgettünk másfél-két órát.

DF: – Barbara, Ön hány éves volt akkor?

Czapolai Barbara (jogász): – 13-14 éves lehettem. Judit és Iván fontos, meghatározó része volt az életemnek, úgy is mint egy kamaszlánynak, aki szereti az irodalmat. A megismerkedésünktől egészen addig, míg férjhez nem mentem, Iván volt a legjobb barátom. Ez persze furcsának hathat, mert amikor ő a hetvenedik életévét töltötte be, én pusztán a tizenhetediket. Mégis, ez egy egészen különleges, mély barátság volt.

DF: – A tizenkét év alatt, amíg egy házban laktak, összejártak rendszeresen?

CzI: – Igen. Több szilvesztert is együtt töltöttünk. Rendszeresen eljártunk a Toldiba és más mozikba. Néhányszor a Művész cukrászdába és a Fészek klub-

ba. Bármiről lehetett beszélgetni velük. Számtalanszor leszóltak, ha jöttek hozzánk vendégek, hogy menjünk fel mi is. Egy évtizedek óta összeszokott társaságba tartoztak Karcsei Kulcsár Istvánnal, Márkus Évával, Mácsai Istvánnal és Kopányi Györggyel, akik befogadtak maguk közé minket, outsiderset. Mindegyiküknek fantasztikus humora és nagyon jó történetei voltak. Tündéri társaságnak neveztük őket magunk közt.

DF: – És Ön hol találkozott Ivánnal leggyakrabban, Barbara?

CzB: – A legjobb beszélgetések a lépcsőházban voltak. Én még csak a *Csutak*-könyveket olvastam, amikor személyesen megismertem. Utána direkt nem olvastam, azt sem, amit rólam írt. Nem akartam, hogy ez befolyásoljon. Egyszer, amikor egy rádiójátékát meghallgattam, emlékszem, milyen furcsa érzés volt, hogyan írt meg. Azt gondoltam, hogy én nem is ilyen vagyok. Vannak különféle jelzők a lányról, aki a lépcsőházban rohangál le meg fel. Nem szerettem volna ezekről tudni, de ma már épp ellenkezőleg: büszke vagyok rá, és a lányomnak is olvasom.

Én mindig háromnegyed egy, háromnegyed kettő felé értem haza az Eötvös gimnáziumból, ő pedig ilyenkor jött meg ebéd után. Akkor a nagy bejárati vasajtónál volt a kuka. Ő vitte le a szemetet, én jöttem haza az iskolából, és vagy a kukánál, vagy ahogy ő kilépett a liftből, beszélgetni kezdtünk. Ő szeretett lifttel menni, én nem. Felkísért engem az első emeletre. Volt olyan, hogy két órát álltunk a lépcsőházban. Mindenről lehetett vele beszélgetni.

DF: – Milyen volt egy átlagos beszélgetésük?

CzB: – Nagyon jól ki lehetett vele tárgyalni az előadásokat és a színészi alakításokat. Kováts Adél volt a kedvenc színésznőm. Vezettem egy színházi naplót, belépőjegyekkel, kommentárokkal. Egyszer valahogy kidobtam belőle a kedvenc Kováts Adél-portrét. Apuék levitték a szemetet, benne a fotóval. Teljesen kiborultam. Lementem, Iván hozta le a szemetet, én meg a kukában turkáltam. Na, ezt is megírta Iván *A lépcsőház* című novellájában. Kováts Adél Alapi Nóra néven szerepel benne.

DF: – Mely műveiben írta még meg Önöket?

CzB: – Szerintem csak a *Huzatban* című kötetben szerepelünk. Amikor meg fel Arnold bácsi a lépcsőházban, próbálja utolérni a lányt – az a lány én vagyok.

CzI: – Én Lakos doktor néven szerepelek nála.

CzB: – Én pedig mint Lakos doktor lánya, „aki színpadról ábrándozik”, de „tehetség nulla”. Ahogy minden kötetét, ezt is dedikálta nekünk. „Mariettának, Imrének nagy szeretettel és persze Barbarának Iván 992 jul. 3.”, írta a cím alá. A túloldalra, az *Egy infánsnőhöz* pedig azt, hogy „Ezt külön Barbarának.”

DF: – Másokat is megírt a házból?

CzI: – Igen. A „kukatündérek” valóban léteztek: egy testvérpár, akik az ötödik emeleten laktak, valamikor a háború után a szovjet hadseregnél alkalmazták őket takarítóként, és itt utaltak ki nekik lakást. Rendesen felöltöztek, sötét ruhába, reggel menetrendszerűen elindultak, este pedig hozták a kincseiket haza. Senkit sem molesztáltak, őket sem molesztálta senki.

CzB: – Nem köszöntek vissza soha. Mi beszélgettünk Ivánnal, ők közben nézték, mi van a kukában.

CzI: – Barbarának volt egy papagája, ami egyszer a térről beszállt hozzánk az ablakon, az is ott van a történetekben. Az *Egy infánsnőben* szereplő hölgy is – aki a történet legelején jön le a lépcsőn – létezett, ő a harmadikon lakott. Mikor az *Ismerkedő* című hangjátékában az író, akit Selyem Bélának hívnak, készülődik és köti a nyakkendő, az szerintem Iván első nálunk tett látogatásainak az emléke. A valóságban azt mondhatta a feleségének, hogy a francba, miért kell nekem nyakkendőt kötni. Keményen bánt az anyaggal, mindent megírt.

CzB: – De ezt nem lehetett érezni, amikor beszélgettünk vele. Rendkívül érzékeny volt és nagyon figyelt a másokra. Nem a témát kereste az emberben. A szalagavató bála és a ballagásra, ami azért fontos egy tizennyolc éves lány életében, eljött. Két kuka melletti társalgásunkból gyúrta össze *A lépcsőház* című novellájában a beszélgetést a szalagavatóról.

DF: – Mennyire érzik a saját karakterüket valószerűnek a *Huzatban* novelláiban?

CzB: – A Kováts Adél eset és amikor mentünk fel a lépcsőn, egy az egyben így történt meg. Ilyen értelemben nem alakította át a valóságot. De nagyon speciális nézőpontból írta meg.

CzI: – Lakos doktor karaktere abszolút passzolt rám. A valóságból bontakoztatta ki a figuráit. Azt vettem észre, hogy fontos volt neki, hogy a szövegeiben legyen valamilyen fix pont, amiről az olvasó elhiheti, hogy az tényleg olyan, ahogy az meg van írva, akár az emberábrázolásnál is.

DF: – A halála után megváltozott valami az életükben?

CzB: – Amikor Judit meg anyja kimentek Bécsbe, és mi vártuk őket itthon, apával és Ivánnal elkezdtek videón nézni Fellinitől a 8 és 1/2-et. Mivel Juditék még a film vége előtt hazaérték, kikapcsoltuk a videót, és a szalag a mai napig ugyanannál a képkockánál áll. Amikor meghalt, vákuum keletkezett utána.

CzI: – Igen. Utána, amikor a társaság összejött, és már a mostani feleségemmel, Magdival jártunk oda, a sztorik közben mindig szóba került, hogy erre és arra Iván mit mondott volna. Szinte úgy éreztük a társalgás vége felé, mintha ő is ott ülne közöttünk.

CzB: – Elegánsan halt meg. Mindenki fél a betegségetől, de ő különösen hipochonder volt; sebezhető és gyenge fizikumú. Félt a kiszolgáltatottságtól. Október 6-án mindig, politikai helyzetétől függetlenül különleges a hangulat a ház előtti téren. Ég a mécses, csönd van, nagyon meghitt az egész. Ivánnak, aki imádott a mécsesnél lakni, imádta ezt a teret, ez volt a kedvenc napja. És éppen úgy halt meg, hogy október 5-én este lefeküdt aludni, és másnap nem ébredt fel...

DF: – A ház falán lévő Mándy-emléktábla állításában nagy szerepük volt...

CzI: – Feleségem, Marietta csináltatta az emléktáblát, aki nem sokkal később meghalt. Judit találta ki, hogy Ivánnak a Nappali Ház folyóirat körkérdésére adott válasza szerepeljen rajta. A mából nézve anakronisztikus itt ez a szöveg („Miért írok? Értük. A lerongyolódott házakért...”), hiszen az épület, elsőként a környékbeliek közül, azóta rendbe lett téve. De amikor Ivánék ideköltöztek, a ház – ha nem is annyira, mint a Fiumei úti – le volt robbanva. Bán Zoltán András jegyezte meg egy cikkében, hogy egy ilyen gyönyörű palotához nem is illenek ezek a mondatok. Judit javasolta, hogy a táblaavatáson én is mondjak beszédet Domokos Mátyás és Kaló Flórián mellett. Ez jelent meg aztán az Élet és Irodalom 2003. március 28-i számában.

DF: – Ebben a cikkben említi azt is, hogy Ivánt különös módon érdekelték a létrák...

CzI: – A folyosóra kirakott létrákat mindig figyelte. Amikor elmentek tőlünk a vendégségből, megállt egy kicsit, és nézegette őket, hányfajta van belőlük, hány fokuk van. Egyszer az örökmécsesnek támasztva ott hagytak egy hatalmas létrát a szerelők. Hosszú ideig ott állt, telefonáltam, hogy itt maradt, vigyék el. Úgy oldották meg a kérdést, hogy odaláncolták az emlékmű korlátjához még néhány hétre. Áttételesen meg is írta ezt Iván *A létrában*, melynek végén a létra „Megállt odalent egy emlékmű előtt. A vértanúhalált halt miniszterelnök előtt”, és mint egy öreg baka, tisztelgett Batthyánynak.

DF: – Alapvetően milyen embernek ismerték meg Ivánt?

CzB: – Hihetetlen humora volt. Nem harsányan, hanem félmondatokban, halkán tett megjegyzéseket. Nagyon udvarias volt. Elegánsan öltözködött, öltönyt hordott. Nagyon finomak voltak az ujjai és a kézmozdulata is. Az íróasztala a térre nézett, akár az enyém. Egymás alatt volt a szobánk. Ha felkopogtam neki, visszakopogott, lehetett vele cinkoskodni. Mindennap ment a Művész cukrászdába, ahol megvolt a saját helye. Ha nem mentem iskolába, benéztem, és általában ott ült.

CzI: – Nagyon kellemes társalgó volt. Elég sokszor beszélgettünk az utcán, séta közben. Egyszer, amikor valakiről elmeséltem, mi van vele, majd dicsértem,

Iván egy ideig helyeselt, de amikor eljutottunk odáig, hogy egész más volt a véleménye, megállt, és azt mondta: az egy szemét alak! Ha valami sok volt már neki, akkor azt szóvá tette. Aztán ment tovább a társalgás szépen.

DF: – Politikáról beszélgettek egymással?

CzI: – Egyszer a kezembe került az *Egy este* című novellája, amelyben egy lány elvisz hozzá egy ívet aláírtni, tiltakozásul az 1979-es prágai perben, a Charta 77 perében hozott döntések ellen, amikor többek között Václav Havel is elítéltek. Szerepel is a novellában, hogy az ívet és a nyílt levelet Kádár Jánosnak akarják eljuttatni. Mint ahogy név szerint ott van benne Mándy Iván is, miközben nem írta le gyakran a saját nevét a novelláiban. Felsorolja a tiltakozók egy részét is, akik közül majdnem mindenki álnéven szerepel. Mándy nem írja alá az ívet. Ezt mondja a végén: „A lány arca szétfoszlott, eltűnt. És eltűntek az ívek is az asztalról. Egyedül maradtam. Egyedül a gyávaságommal.” Ő ezt bevallotta, pedig senki nem kérte volna rajta számon. Amikor – éppen a Nagy Imre-szobor környékén – találkoztam vele, és mondtam neki, hogy elolvastam az *Egy estét*, annyit jegyzett csak meg, hogy ezt meg kellett írnia.

DF: – A már felsorolt dolgokon túl mit csináltak még vele közösen?

CzB: – Ivánnal mindig lehetett találkozni. Ha csak úgy lementem sétálni, biztos, hogy összefutottam vele. Ha két-három napig nem láttuk, már aggódtunk. Volt, hogy együtt jártuk a lépcsőházakat. Télen elmentünk a kihalt Vidámparkba. Vagy az akkor épülő Váci útra. Voltak hangulatok, amiket csak Ivánnal lehetett megbeszélni. Más meg sem értette volna, miért megyünk télen a Vidámparkba.

A Czapolai házaspárral

Czapolai Barbara és Mándy Iván

DF: – Mesélt a többi íróhoz fűződő viszonyáról?

CzI: – A Ludovika melletti épületben a két világháború közt még egyetem volt. Amikor én egyszer, jóval később arra jártam, az udvarán ki volt dobva egy halom papír. Volt nálam egy üres diplomatafészek, és amit ott találtam, belegyömöszöltem. Leginkább a rektornak szóló vizsgahalasztási kérelmekre kell gondolni. Megtaláltam köztük az annak idején matematika–fizika szakos Ottlik Géza halasztási kérvényét is. Mivel tudtam, hogy Iván jó barátságban áll Ottlikkal, odaadtam neki. Ő pedig úgy nyújtotta át Ottliknak, hogy nézd, Géza, végül is én elintézttem neked ezt a halasztást az összeköttetéseimmel, de ez volt az utolsó alkalom.

DF: – Említette, Barbara, hogy a szalagavatóján és a ballagásán is jelen volt Mándy. És az esküvőjén?

CzB: – Nem szerettem utazni. Külföldre végképp nem. Amikor férjhez mentem, meghívtam őt is, fontos lett volna nekem, hogy ott legyen. Ő azt mondta, hogy nem tud eljönni. Csak Judit volt ott. Az esküvőt 1995 júliusában tartottuk. Azt követően szeptemberben jöttem haza először. Amikor mentem föl a lépcsőn, és lenéztem, láttam, hogy nyílik a liftajtó, és Iván lép ki rajta, a szemetesvödröt fogva a kezében. Ő nem vett észre engem, csak én őt. Nem mentem oda hozzá. Ez volt az utolsó alkalom, hogy láttam. Rá két hétre halt meg. Oda kellett volna menni. Mindig oda kell menni, nem lehet tudni, mikor van az utolsó alkalom. Ezzel zárult le a gyerekkorom.

Darvasi Ferenc (*Gyoma, 1978*) író, szerkesztő, kritikus. Legutóbbi kötete: *Elválók* (2012).

Ha JÓSZAKÁCS

Fotó: FORTÉPAN

Fehér Béla

KŐRE LEPPENCS

Tésztafélék a régi magyar konyhán

„Hol van például a »levelensült«, e finom lepény, melyből, az igaz, két szolgáló sültött hajnaltól délig egy emberre való adagot. A levelensült úgy eltűnt a magyar konyhából, mint erdeinkből a bölény” – kesereg Mikszáth Kálmán (A magyar konyha, 1889). A ma embere már el se tudja képzelni, miféle enivaló lehetett ez, pedig a levélen sütés a szegényparaszti konyha régen ismert fogása volt, a források szerint egész Európában elterjedt, sőt a természeti népek is alkalmazzák, így akár prehisztórikus jellegű eljárásnak is tekinthető, ugyanúgy, mint a kövön sütés.

A keletlen vagy kelesztett tésztából készült lepényfélék a házi kenyérsütés, és persze a kemence használatának lassú elhalásával tűntek el a magyarok asztaláról. Lepény, béles, laska, lángos persze ma is készül, csak már nem azt hívjuk annak, amit a szó eredetileg jelentett, vagyis a búza-, árpa-, kukorica (málé)- vagy hajdinaliszttel összekevert, vízzel hígított, esetleg főtt krumplival dúsított sós tésztát, fokhagymával, zsírral, tepertővel vagy tejjel ízesítve, olykor töltelékkel gazdagabbá téve. (Baróti Szabó Dávid Kisded szótára a laska szó jelentését így adja meg: hosszúra metélt, levesbe való tészta vagy túros béles, vajas, sajtos pogácsa.)

Kós Károly A Mezőség néprajzában hírt ad a lepény és a kenyér közötti átmenetről is: „A málékenyérhez a máléliszttel sűrű szitán megszitálták, fővő sós vízzel leforrázták és elkeverték, hogy épp összeálljon, de ne legyen híg. Miután ez a massa kihűlt, a búzakenyérkovászt gyenge meleg vízben megáztatták, és egy tálban kevés máléliszttel elkeverték, s majd ezzel jól összedolgozták az egészet. Az így bekovászolt anyagot 5-10 percig hagyták kelni, s ebből egy-egy káposztalapira, vagy (újabban) kerek tepsibe 3-4 marékkal téve, egyszerre több ilyen málékenyeret sütöttek.”

Az Őrségben ismeretes volt a langali (langalló), azaz a keletlen tésztából sült kenyérlángos, a laska, azaz a tejjel gyúrt, kézzel vékonyra lapított tészta, a gabonca, azaz a hajdinalisztból készült „béles”, mert amit ott bélesnek neveztek, azt búzalisztből sütöttek, és töltelékkel tették bele, ezért a tészta sarkait ráhajtották. Töltelék sokféle volt, nemcsak káposzta, mák, dió vagy túró, hanem például tök vagy dinsztert répa. A répa egyébként még a XIX. században is sokkal jelentősebb táplálék volt, mint az elmúlt évtizedekben. Ugyanúgy savanyították télire, mint a káposztát! Gyakran sütöttek pogácsát,

például kukoricapogácsát, amelyet nem szaggattak, hanem kézzel formáltak. Egyébként a pogácsa szó a lepény apró formájára utalt, a régmúltban pedig a kerek, kovász nélküli kenyeret nevezték így.

A magyar nép kedvelt eledele volt a vakaró (molnárpogácsa). Tésztája a lehető legegyszerűbb: liszt, víz és só. Ha krumplivakarót sütöttek, a főtt burgonyát összegyúrták liszttel, tojással és tejfellel, s apró cipócskákat formáltak vagy szaggattak belőle. De vakarónak hívták a kenyérsütéskor a fateknőbe ragadt tésztamaradványt is, ezt kikaparták, zsírral vagy tepertővel gyúrták össze, ujjnyi vastagra nyújtották, így sütötték meg a kemencében, a sparhelten. Volt, ahol ezt is lepénynek, lángosnak, vagy éppen laskának nevezték, s ették lekvárral is. A variációk (és az elnevezések) száma elég nagy, tájanként változó. Jó példa erre a bodag, ez az egyszerű kovásztalan tészta. „Még az emlékezetben él a tenkelbodag. Legutoljára akkor sütötték, mikor még nem csépeltek ki a rozstermést, és egyáltalán nem volt kenyérnekvaló. A tenkel kétsoros gabonát kézzel kimorzsolták, a szemet megdarálták, sütötték belőle az egyszerű bodagot. (...) A meleg bodagot megszírozták, vagy szalonnát porcióztak hozzá” – írja Ujváry Zoltán (Gömör néprajza I., 1985). De más vidéken ezt is sütötték kovással, belegyúrt főtt krumplival, és ízesítették mákkal, dióval, lekvárral vagy csak borssal, paprikával, fokhagymával. De ismeretes volt a vékonyra nyújtott, zsírral megkent, majd összehajtogatott kenyérllepény, hívták ezt dübbencsnek, dublinak, kóttasnek, varjúnak.

Az effajta lepények a kenyeret helyettesítették, elsősorban persze ott, ahol nem állt rendelkezésre elegendő búza- vagy rozsliszt. Knézy Judit a lepénykenyérrel kapcsolatban – Somogyban ezt sós pogácsának és laskának is nevezték – egy másik szempontra is ráirányítja a figyelmet (Csököly népének gazdálkodása és táplálkozása, 1977): „Sóból, vízből és elsőlisztből, esetleg paprikából készítették a ma élő öregek. Hogy finomabb lisztet használtak hozzá, mint a kenyérhez, az másodlagosan alakult ki, hiszen technikailag megelőzi a kenyér kialakulását. (...) Csökölyben tenyérnyi nagyságúra és ujjnyi vastagságúra nyújtották. Valamikor hamuban sült, de a ma élők ilyet már nem ettek. Csak »kemence földjén sütt« sós pogácsát. Tették káposztalevélre is, tetejét kockásan bevagdalták.”

És hogy miért sütöttek olykor levélen? A népi ízlés azt tartotta, hogy az így sütt tészták kellemesebb ízűek, de azért nyilván volt gyakorlati jelentősége is, mert ha kövön, vagy lapáton sütöttek, a levél töltötte be a tepszi szerepét. A levelen sütésről csak szórványosan szólnak a források. Említést tesz róla Ecsedi István (1885–1935) etnográfus (A debreceni és tiszántúli magyar ember táplálkozása, 1935): „Csinálsz olyan tésztát, mint a palacsinta, csak sűrűbbre. Ha megkavartad, tengeri csuhát, a Bodroghözön suskót veszel elő, olyat, amelyik már meg van száradva. Azután meg-

kened kenőtollal, olajjal a csuhalevelet. Befűtöd a kemencét, kipemetézed a fenekét. Most teszel a pépből egy jó fakanállal a suskóra és ezt egy kis lapáton rakod a kemencébe. Mielőbb megsül. Kiszedik és nagyon jó. Ősi magyar eledel, mely már annyira kiment a divatból, hogy száz asszony közül kilencvenöt nemcsak nem tudja megcsinálni, de nem is emlékszik rá.”

Hajdú-Biharban savanyú aludttejvel keverték a tésztáját, s egy másik változata szerint sós vízben főtt krumplit rozsliszttel gyúrtak össze, s ezt kenték adagonként káposztalevélre, úgy sütötték pirosra a kemencében. Készítették reszelt nyers krumplival összekevert lisztből is, ezt frissen szedett káposztalevélen sütötték. A Hajdúságban siligó volt a neve, azonban a recept alapján rögtön ráismerhetünk a tócsira (tócsni, lapcsánka, kremzli, cicege), amely az utóbbi években megint divatba jött, országszerte közismert. (E témáról lásd: Egy tál dödölle, Hévíz 2013/3.)

A levelensültet azonban hiába keressük szakácskönyveinkben, a régi jó magyar ételek nem voltak nagy hatással a receptgyűjtemények szerzőire. Ők általában a német konyhán átszűrt fennkölt francia ételeket utánzó polgári konyhák számára dolgoztak. Az egyik kivétel Zilahy Ágnes Valódi magyar szakácskönyve (1891). E receptgyűjteményből tudjuk, hogy a levelensült egy időben az úri asztalok kitüntetett étele volt. Zilahy fittyet hányva a receptműfaj szabályaira, mérges kis tárcát kerekít a „legrégebb magyar tésztáról”: „Most, a mikor az idő és a munka mindenkinél pénz, még a gazdag vidéki földbirtokosok házaiban sem igen teszik, hogy a levelen-sült kedvéért két nőcselédet fél napig e tészta készítésével kizárólag foglalkoztassanak. Pedig a levelensült kiváló, sajtáságos jó íze miatt, minden magyar úri háznál a legelső sütemény volt. A levélen sültet nem is lehet másképpen, csak nagy tömegben készíteni. Készítési módja különben a következő: használjunk hozzá kissé sűrű palacsinta tésztát, szedjük le frissen a kertből vagy száz nagy zöldkáposzta-levelet. E leveleket mossuk meg jól a portól és az apró kerti bogaraktól; tegyük ruhára, törölgessük meg szárazra, rakjuk széjjel egy nagy asztalra; minden egyes káposzta-levelet kenjük be vajba mártott tiszta libatollal, azután tegyük minden káposzta levélre egy nagy fakanál sűrű palacsinta tésztát és kenjük el rajta úgy, hogy köröskörül az egész levelet – egy ujjnyi hijján – befedje. A tésztára felül is hintsünk egy kis olvasztott vajot. Míg ezekkel készülődünk, azalatt egy nagy sütőkemencébe jó, száraz fából tüzet kell rakni. Miután a kemencébe egy kosár fa elégett, kotorjuk az egyik oldalra a lángoló üszköket, illetve a parazsat mind és csak kevés fával tápláljuk a tüzet. A sütőkemence másik felében pedig hosszú kenyérvető-lapátra téve, valaki folytonosan a láng felé tartva süsse meg a levélen-sülteket mind, egymás után kisütni égő kemence tűznél. Egy nő-cseléd a lapátot tartsa a tűz felé, a másik vegye el tőle a kész tésztát, és késsel váltsa le a zöld levélről; az egyszer már használt leveleket többször

nem lehet használni. A kész tésztákat a tálban egymásfelébe kell rakni; a tálát meleg helyen kell tartani, egészen addig, amíg mind kisült a tészta. Tizenkét személyre való meg lehet készíteni 4 óra alatt, meg lehet enni tíz perc alatt.”

A levélen sütés mellett a kövön sütés is a régi eljárások egyike. Napjainkban láva-kövön sült pizzával csalogatják a vendégeket, de ismerek olyan természetjárót, aki erdei tisztásokon rukkol elő tudományával: felforrósított lapos kövön süti meg a hűtőskában cipelt hússzeleteket, s megesküszik rá, hogy igazi, zamatos pecsenyét másképp nem is lehet készíteni. A szó már csaknem eltűnt a nyelvünkéből, feleslegességé vált, hiszen életmódunk alapvetően megváltozott. A hagyományos pásztorkodás, a nomád élet, ahol a kövön sütésnek helye lehetett, végleg a múlté.

A lebbencset talán még mindenki ismeri, annak ellenére, hogy a háztartásokból ez az étel is kikopott. A lebbencsleves ritkán még előfordul egy-egy családi étrendben, de a slambuc már legfeljebb csak turisztikai attrakció. Öreg lebbencset legfeljebb a Hortobágyon és környékén lehet enni, ha olyan öregember főzi, aki még a pásztoroktól, csikósoktól, gulyásoktól tanulta a módját. De ők is egyre kevesebben lesznek. Pedig kár volna elveszíteni ezt a jó magyar ételt.

Bátky Zsigmond etnográfus (1874–1939) szerint a szó a leppent, libbent igéből származik. Bátky az Ethnographia című folyóiratban (1937) arról írt, hogy Székelyföldön készítenek olyan lepényt, amely úgy készül, hogy a lapos kőre „rálepcsentik” a lágy tésztát, s ennek neve „kőre lepcsent”, illetve „kőre leppencs”, azaz lebbencs. Maga a szó – nyomtatásban – meglepően későn, 1825-ben bukkan fel, mégpedig Nátly József: Némely vélekedések a magyar nyelv ügyében című munkájában, ám nem ételként, hanem a rendetlen magaviseletű ember szinonimájaként. Ez a jelentése sokáig meg is maradt, sőt mondták a bicegő, vagy dadogó emberre is, ám Kassai József magyar–diák szókönyvében (1833–1836) már szerepel a „kőre leppents” is. (Érdekes, hogy a lebbencs másik neve, a lacsuha, hasonló mellékjelentéssel bír: rendetlen öltözetű, hanyag, lusta embert, csavargót is jelöl. A szó – eredetileg vlacuha – a szlovákból került a nyelvünkbe.)

A lebbencs a hajdúsági pusztákról terjedt el, de a debreceni címiseknek is kedves eledelük volt. A határban, a legelőkön dolgozó emberek gyakran fogyasztott étel volt, amelyet nyilván a szükség szült, hiszen nem kellett hozzá más, mint száraz (tördelt) tészta, szalonna, krumpli, só, paprika és esetleg (de nem feltétlenül!) hagyma. Vagyis semmi romlandó. A Tiszántúlon hagyományosan nagy becsülete volt a levesnek, egy nap se múlhatott el nélküle, sőt az se volt szégyen, ha egyedüli fogásként került az asztalra, akár egy napon kétszer is. A leggyakoribb étel pedig éppen a tésztaleves volt, amit lebbencsnek soha nem hívtak. Ez az elnevezés az 1900-as évek elején ragadt rá. A tésztaleves ugyanis így készült: tepertőre pirították a sza-

lonnát, ha kész volt, megpaprikázták, és már dobták is bele a vékony karikára vágott krumplit. Feltöltötték vízzel, megsózták. Amikor felforrt, akkor került bele a tördelt tészta. Ha pergelt levest főztek, azt jelentette, hogy a szalonnaszíron pirosra süttették a tésztát, és csak azután öntötték fel vízzel. A pásztorok szívesen ettek „öreget” is. Ekkor csak kevés víz került a jól megpirított tésztára, krumplit nem dobtak bele, viszont köleskását igen. A zsíron pirosra süttött tészta egyedülállóan jó ízű. Főzése tudomány volt, a férfiak tudománya, mert ha a levét elfőtte, kavarni nem lehetett, hanem rázással kellett forgatni, a mondás szerint harminckétszer, akkor lett kész. Ma már persze krumplival főzik, ha főzik, s ezt a változatát nevezik slambucnak, öhönek, vagy szuszinkának. Népies éttermek étlapjain még itt-ott fellelhető.

„A leveles tészta készítéséhez a tiszta lisztet használja a gazdaasszony. A molnár már őrléskor négyfelé veszi a búzalisztet. Először kiveszi a lángját, a finomat. Ez a tiszta liszt. Azután kiveszi a dercét, az a durva liszt, kenyérliszt, és a korpát. Korpa is két-féle van. Finom korpa, ez az apró szemű, lisztes korpa, és van durva korpa, búzahájából álló korpa” – olvassuk Ecsedi Istvánnál. A tésztához a legjobb liszt, víz, só és levelelként egy tojás kellett. Meggyúrták, pihentették, aztán vékonyra nyújtották, végül rudakra terítették száradni. A paraszti háztartásokban általában 40-50 levél tésztát gyúrtak egyszerre. Tíz nap alatt jól kiszáradt, akkor összetördelték, vászonzacskókba rakták, és eltették a kamrába. Jó darabig fedezte a családi szükségleteket.

A kőlebbencs mibenlétét nehéz rekonstruálni. A levélen sültéhez lehetett hasonló, hiszen ebben az esetben is pépesre kavart tésztáról van szó. De milyen tésztáról? Talán pitéről, ugyanis valamikor a pite is palacsintafélék családjához tartozott, anynyi volt a különbség, hogy több lisztet adtak hozzá. Ezt a sűrű palacsintatésztát kiszírozott tepsibe öntötték, kemencébe tolták. Nyilván kövön is jól meg lehetett sütni.

Ecsedi István a harmincas években találkozott egy 85 éves bodrogközi parasztasszonnyal, aki még emlékezett a kövön sütésre, sőt arra is, hogy az agyagpalakövet Géres községből vették. Csakhogy nem parázson forrósították, hanem vaslábra rakták, és a vasláb alá gyújtottak tüzet. A tésztához árpalisztet, vagy vótért (azaz tönkölyt) használtak. Vízet vagy tejet sóztak, tojást ütöttek bele, aztán hozzákeverték a lisztet. Ezt a tésztát csurgatták rá a forró kőre. Ha pirulni kezdett, megfordították. Frissen, melegen ették. Minden sütés előtt megkenték a követ szalonnaszírral.

A követ aztán lassan kiszorította a 30-40 cm átmérőjű, három lábon álló vaskorong, amit sokáig még kövön-sütő formának neveztek.

Fehér Béla (Debrecen, 1949) író, gasztronómus, Hévíz-díjas.
Legutóbbi regénye: Jelenetek egy vakondúzó életéből (2013).

Foto: SZÁLINGER BALÁZS

Ambrus Lajos

A PINTES

(fejezet a **Mikrokozmosz** sorozatból)

Egész estét betöltő játékfilm, pedig akárcsak a mesebeli galamb: van is, nincs is. Hiába keressük őkelmét régi magyar, esetleg nemzetközi ampelográfiákban, szakleírásokban, lajtsromokban vagy elszámolási könyvekben – nincs. Nincs nyoma ily nevű szőlőnek.

Ez persze nem újdonság – *Nagyváthy János*, „tekintetes Szala vármegye táblabírája” már vagy kétszáz éve, az 1818-ban megírt *Magyar practicus termesztőjében* is ilyenmiről panaszkodik, bár nem éppen a Pintes nevű szőlőről szólva. Azt mondja itt a régi magyar gyümölcsfajokról: „A’ Csáktornyai hegyek, Kőszeg, N. Kanizsa, Fejérvár, Buda, Vátz, Miskoltz, Eger, és Szikszó vidékje egész Forróig fel, a’ legszebb és nemesebb fajú gyümölcsökkel rakottak: ’s ollyakat is mutatnak elő, a’mellyekről Mayer ’s Christ Pomológusok semmit se tudnak. A’ mi Czitrom almánkat, suplikánkat négy rendbeli arany bőralmánkat (Gold-Reinette), kétféle sóvárínkat, zöldbéli ananász almánkat, és Torsátlan (Nagy Asszony, Császárs) körtvélyünket, rövid szárú Spanyol meggyünket, ’s több Cseresznye, őszi és Kajszín baratzkjainkat, Hertzeg, bíbor, lószemű, markolya, és bóldi, v. B. Asszony szilvánkat híjjában keresi a’ Pomolologus az ő Könyveikben lefestve.”

A Pintes nevű szőlőfajta nem csak a nemzetközi irodalomban nincs „lefestve” – mi magunk sem tudunk róla. Vagy csak alig. Nem került bele a nemrégiben újra kiadott *Magyar szőlőfajták* (2013) című vaskos kötetébe sem, pedig eredete-múltja egészen visszanyúlik a régi magyar köd-időkbe. Ma sem szerepel semmiféle „hungarika”-listán, pedig őt is, mint a Kéknyelűt, last minute, az utolsó pillanatokban, 1968-ban fedezte fel és mentette meg az elkötelezettebb szakmai közvélemény. Személy szerint *Németh Márton* (1910–1986), aki szenvedélyes szőlőfajta-kutató volt, s nem mellesleg a legjobb agyar ampelográfia-író is, aki bejárta az egész országot, s mint ama régi, klasszikus tudós „vincellér”- elődök, Entz, Gyürky, Rudinai Molnár, Pettenkoffer és társaik, ismert minden dűlőt, vágót, megbúvó fajtát abból a sokaságból, ami még a filoxeravész előtti időkből foltokban itt-ott megmaradt. Ő egyenként azonosította, begyűjtötte, elhelyezte, rendszerezte, s a mai Pécsi Kutatóintézetben létrehozta azt a csodálatos fajtagyűjteményt, amely

a modern szőlészet-borászatnak, fajtakutatásnak és szelekciónak mindmáig nélkülözhetetlen slágerleme.

Ő a Pécs-Cserkút környéki szőlőkben bukkant rá az akkor még anonim Pintesre, mint egy maradványszőlőkben megmaradt régi, feltehetően középkori fajtára, melynek nemcsak múltja, termesztési értéke, de még a neve is homályba merült. A szőlőfajták névadása, országos és tájszerű névhasználat, szinonimarendszere külön fejtörésekre kiváló alkalmat nyújtó történet: legalább 50 régi magyar szőlőfajtát ismerünk ma is, mondjuk az Alanttermőtől és Bakatortól a Pozsonyi zöldig és Szerémi zöldig, de ezeknek legalább 100 hasonnevét is. Németh Márton, akár az elődök, vándor- és gyűjtőútjai során lejegyezte a hallott helyi névalakokat, s mint különös hírmondó nyelvemléket hagyta ránk. Mutatványlista, egynehány tájnév a Németh Márton által is gyűjtöttek közül: Ágasfark, Bakszem, Betyárszőlő, Boros bival, Cudaszőlő, Fügér, Fürmony, Gorombaszőlő, Gyűszűszőlő, Halhólyag, Ködös, Kőbéli, Kőporos, Mélyvölgyű, Öreg fügér, Papsapka, Petemzsirom, Polyhos, Purcsény, Rókafark, Tótika, Tök szőlő, Tulipiros, Tüskés seggű, Zöld Zirifán, Zöld hajnos.

Németh a fajtát morfológiai jegyei alapján a Pontuszi fajtacsoportba, azaz a kisázsiai, Kárpát-medencei eredetű fajták közé sorolta. Termesztési értékeinek vizsgálatát Kiss Ervin (1935–2009) „filozófus szőlész” és szőlőnemesítő végezte el a Badacsonyi Kutatóintézetben; ő a fajta névadója is. A Dél-Dunántúlon fellelt szőlőt azonosítható név híján Pintesnek keresztelték el – utalván a megtalált gyümölcs hozamára. Pint: közönséges mérőszám, amely két iccének felel meg, a magyar icce két magyar meszelynek, s visszafelé: a magyar meszely félicce. A régi akó harminchét pintből áll – tíz icce egy kanta, a veder nyolc erdélyi kupa, illetve 75 bécsi pint, merthogy pintből, icceből is van kettő; az erdélyi vederbe 15 bécsi icce fér. Ez viszont 10,6 liter. És ezt a mennyiséget (mármint a vedert) szoktuk a fejedelmi Erdély végnapjaiból a mai olvasó nem csekély okulására idézni – Apor Péter dohogásait elkorcsosuló új szokásokról és erkölcsökről. Apafi Mihály, az utolsó valóságos fejedelem udvartartásáról és étkezési szokásairól írva megjegyzi, hogy „ha innya kezdett az fejedelem, gyakran ivott penig, ott senkinek nem lehetett magát menteni, addig kellett innya, míg kidőlt asztaltól, maga penig egy veder bort megivutt, mégsem részegedett soha el, csak levette fejéből az bársony süvegét, s mintha megfáradott volna, úgy gőzölgött ki az feje tetején az bor ereje, s azután még többet ivutt”.

A Pintes névadója a magyar pint 1, 69 liter mennyiségét választotta – Németh Mártonék nagy termőképessége miatt ennyire teszik átlagos tőkénkénti hozamát. És 1977 óta szerepel államilag minősített fajtaként, a 80-as években állami törzsültetvényként telepítették el a fajtát további vizsgálatokra, melyekből mára csak a Zalaszántóhoz tartozó Csáfordon maradt fenn mindösszesen másfél hektárnyi

ültetvénye. Egy lelkes, szőlőfajták iránt elkötelezett család, Veress Jánosék birtokába került (Vinum Veress), akik 1996 óta termelik és szűrik, de újabban palackozzák is a Pintes izgalmas tétéleit.

Jó pár éve ismerem a Pintest – sokszor járok át a zalai szomszédhoz és atyafiságos barátomékhöz, Veress Jánosékhoz. Láttam az ültetvényt, s magát a gyümölcsöt is – tőkéje középerős növekedésű, hamvas-lilás színű erőteljes vesszőkkel. Láttam széles, méregzöld leveleit; s ahogy vállas, közepesen telt fürtöket ad, piros húsú, hamvas héjú, enyhén gömbölyű bogyókkal. Héja tartós, nem reped (nagy előny ez a mai csapadékos időkben); puha húsú, bő levű fajta. Peronoszpórára, lisztharmatra Veressék szerint közepesen érzékeny, és a rothadásnak a teljes biológiai érésig abszolút ellenáll. Szereti a meleg fekvést (nem véletlenül húzódott Dél-Dunántúltra) – szeptember végén, október elején szüretelhető. Magas savtartalma miatt kezdetben pezsgő alapborként tesztelték – de Veresséknél lassan felmutatja igazi borkező talentumát.

Mindezt mondhatni úgy is, hogy Csáfordon találta meg a neki leginkább megfelelő terroirt – Zala szőlészete és borászata egyébként is külön regény; különösen a régi, történelmi Zaláé, amikor Lendvától Balatonalmádiig és Csáktornyától Sümegig mindenfelé gondosan művelték a szelíd és poétikus zalai dombokat. Lassan azt is érezek, hogy a leghíresebb zalai termelőkön, Bussayékon és Veresséken kívül egyre többen mutatják fel Zala semmivel sem szerényebb borászati potenciálját.

A Csáfordon szűrt Pintes olajos, élénksárga, visszafogott, elegáns illatokat nyújtó kemény, de mégsem csontszáraz ital. Nobilis lehetőségeit is felmutatja – két-háromszáz éve vagy a középkorban feltehetően egybeszűrték más fajtákkal, mert a Pintes élénk savaival mindenhol segített és tartást, sőt harmóniát adott a nagy pincebeli előadásnak. Veress Jánosék zászlósorként tisztelik és készítik – ősi, elfelejtett energiák szunyadoznak a gyógynövényes illatanyagok között. Palackérelés és szellőztetés után rejtettebb gyümölcsillatai, alma és barack is előköszönnek; borával még élettani kísérleteket is végeztek, nem csekély jótékony hatású eredménnyel. Termelői elsősorban rusztikus ételekhez, de halakhoz, kaviárhoz, s minthogy Zalában volnánk, a valahai hazai folyami ráktenyésztés központjában, a rákfélékhez is ajánlják. De a Pintes világa sokféleségében is teljes *mikrokozmosz*. Egy korty a Pintesből – egy csepp a magyar Dunántúl géniuszából.

HOLLAMVE RÉS

HARMADIC RESZE
AZ EVANGELIOMOKBOL ES AZ
EPISTOLAKBOL VALO
FANVSAGOKNAC.

Mellyeket az keresztényeknek
Gyűlékezeteibe szoktat predi-
kalni minden ünnep nap.

KIT AZ WR IESVS NAC LEL-
KE ALTAL, AZ EGYŰGYŰ KERESZ-
tyeneknek iduössirges epületekre,
ira
BORNEMISZA PETER

ROM: 10.
Az hit az hallasbol vagy on: A hallas ke-
dig az Isten igeyenek általa.

KÖLT SEMPTER ÖL. 1575.

Háy János

A VALAKI TANÍTÓJA
(Bornemisza Péterről)

Az 1541-es pesti és budai eseményeket minden magyar úgy képzei el, ahogyan az Egri csillagokban Gárdonyi megírta, hogy míg Török Bálint, a csecsemőkirály és a többi fontos magyar nemes meglátogatták a város közelében táborozó Szulejmánt, s a kedves török uralkodó eljátszadózott a kis János Zsigmonddal, na, addig a török katonák, afféle érdeklődő turistának álcázva magukat szépen besétáltak Pestre és Budára, s amikor már elég sokan voltak, békésen átvették a hatalmat. Ehelyett az történt, hogy a török katonák kardélre hánytak mindenkit, a gazdagok vagyonát elorozták, és amit tudtak, feldúltak.

Vérben és kifosztva hevert a királyi város és szemben vele a testvérváros. Írhatnám ezt, rálőcsölve a törökökre a pusztítást, és meg is érdemelnék, hiszen már 1526-ban és 1529-ben is kifosztották Budát, 30-ban ostrom alá vették, 31-ben Mehmed élőködött rajta, 34–35-ben az átvonuló török csapatokat kellett élelmezni, szó se róla, megérdemelnék, hogy mindent rájuk fogjunk, csak hogy a valóságban egy kicsit cifrább volt a történet. Mire a török megérkezett, hogy átvegye a hatalmat, addigra Fráter György katonái már lemészárolták a budai és pesti emberek javát, mert a polgártársak az ellenséges Ferdinánddal akartak lepaktálni. Szóval egy önpusztító testvérháborúra jön rá a török, hogy a maradványlakossággal elbánjon, és begyűjtse a megmaradt vagytonokat.

E hadakozás eredményeképpen a budai részeken alig-alig maradt életben valaki. Ráadásul olyan év volt ez, amikor napfogyatkozás és földrengés is megrémítette a lakosságot, világvége-hangulat volt, s persze akik kardélre kerültek, azok számára meg is érkezett a világvége, s nem tudják, hogy dehogy: a világ kereke, mint annyiszor, most is továbbpördült. Oly mértékű volt a pusztítás, hogy szinte érteni sem lehet, hogy azt a hatéves kisfiút, aki e szöveg főszereplője, hogyan kerülhette el a vérengzés. A családját kiirtották, apa, anya és testvér nélkül marad a szétdúlt városban. És isteni szeren-

csének lehet vélni, hogy akadt valaki, aki megtalálta, magához vette, s amikor szünni látszott a törökök gyilkolási kedve, eljuttatta a vidéki rokonokhoz. Így kerül a kis anyátlan, apátlan Bornemisza Péter Kassára, ahol a rokonok jó módúak, eltartják, nevelik, taníttatják. A kamasz fiú a rokonok révén lutheránus, szemben a város Habsburg-hű vezéreivel, akik értelemszerűen a reformált irányzatok esküdt ellenségei, s ha tehették, tűzzel-vassal irtották volna a polgárság körében egyre népszerűbb vallást. Egész addig volt a városban, amíg (feltehetően egy nemesúr, bizonyos Ormándy Demeter biztatására) kiszelte, hogy angyalnak öltözve belopózik a városvezető szobájába, megbújik a kályha mögött, s amikor jönnek ezek az elvetemült katolikusok, kiugrik, és vagy megrémíti őket, vagy nem, de mindenképp eléri, hogy ne üldözzék a lutheránusokat. Nagyon jó ötlet volt, mert a katolikusokat tényleg csak egy igazi angyallal lehetett volna jobb belátásra bírni, de sajna az akció során elkapták, és kipenderítették az iskolából. Egy kis börtön is volt, de az akkori zárok olyanok voltak, hogy egy leleményes fiú fel tudta törni őket, s két hónap múlva Bornemisza újra szabadon kószálhatott szerte az országban. Gyanítom, egy átlag mai író már itt, a kassai megpróbáltatások során elbukott volna, lemondva szép jövőről, számos sikerkönyvről és külföldi ösztöndíjakról, hiszen egy mai bölcsésznek nemhogy egy zárat feltörni, de egy szöveget beverni is héralészi munka.

A kis börtöntöltelék okos volt és nagy tudású, s ekkor még voltak nemcsak fosztogató és vérnyúzó magyar urak, de olyanok, akik a gazemberség mellett még a modern gondolkodásnak is hívei voltak, mint például Nádasdy Tamás. Ő pártfogolta, taníttatta, majd külhoni egyetemekre küldte. Padova, a szabadszellemeű egyetem, aztán Wittenberg, a lutheránus fészek, ahol Melanchthont is hallgatta, végül Bécs. Hozzá kell tenni, hogy szerzőnk életrajza telis-tele van fekete (vagy fehér?) foltokkal. Hogy pontosan hol és mikor volt, nem bizonyítja megbízható forrás, csak annyit mondhatunk, hogy 1557 és 63 között megfordult ezeken az egyetemeken.

Az egyetemi vándorlások hozták ki belőle a magyar lírai költészet első versét, a Siralmas éneket (Cantio optima), aminek az első három sorára („Siralmas énnéköm tetűled megváltom, / Áldott Magyarország, tőled eltávoznom; / Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom!”) majdnem mindenki emlékszik, de senki nem tudja, írta-e valaki, vagy csak úgy lett. Olyan ez a vers, hogy akár papírra vethetné egy mai, pályája elején lévő fiatal is, aki nyakába veszi a nagyvilágot, hol itt, hol ott tűnik fel egy egyetemen, és fogalma sincs, hogy valaha visszakerül-e a szülőhazájába, hogy lesz-e néki szál-

lása jó Budán, jó Szegeden, jó Pécsen vagy épp jó Debrecenben. A Siralmas ének a semmiből hull a magyar nyelvbe, hogy aztán elindítsa a magyar líra történetét. Nem rossz indulás, a vers igazán lécc fölött van, messze meghaladja a feltételezhető előd, Tinódi munkáit. (A végvári énekes, a volt- és vala-rímek bravúros bajnoka is Kassán telepedett le, épp amikor Bornemisza is ott élt, és kimutatható a kapcsolódás.) Korántsem a technikai tudás ragadja meg az olvasót, hisz Bornemisza itt sem kerüli a ragrímeket (pláne így van ez a Bibliát megverselő szövegeiben), ígét igével, főnevet főnévvel csenget össze, sokszor idegesítő monotonitással („Izsák atyját házasságra inté, / Az Keturát ottan megszereté, / Gyász ruháját ottan ő elveté, / Feleségül magának kéreté” – csak egy példa Az teremtésről szóló hosszadalmas versből). A Siralmas ének különössége a személyes érzelmi megmutatkozás, ami teljesen maivá, átélhetővé teszi a verset: fájdalom, sértettség, hiány, a lírai én sérültsége, s ugyanakkor ebben a rövid költeményben is megjelenik az akkori magyar világgal szembeni éles kritika. Mintha ez a néhány strófa a magyar líra örök és állandó kérdéseit előlegezné meg. Egy gondunk mégis akad a szöveggel, s ez a régiessége, ami minden Bornemisza-mű kapcsán, s persze az egész régi magyar irodalom kapcsán is felvethető. A régies helyesírás, a régies szavak miatt az olvasónak az efféle szöveg inkább nyelvi kuriózum, mintsem érzelmeket, gondolatokat felgyújtó művészi anyag. Vajon érdemes-e jó minőségű szövegeket benne hagyni a kor nyelvi börtönében? Érdemes-e hűnek lennünk az archívhoz? Hűnek akkor, amikor fogalmunk sincs, hogy bizonyos írásképek milyen akusztikát vonzottak maguk után? Ha Bornemisza azt írta: vallon, azt hogyan ejtette? Vallonnak, mint a népnevet vagy úgy, ahogy mi is ejtjük: vajonnak? Ezernyi kérdést vet fel ez a régiesség, s hiába győzném meg a régi magyar irodalom szakértőit az átdolgozásban, újabb kérdés vetődne fel, hogy melyik szövegeket szabadítsuk meg ettől a fogságtól, s persze ki szabadítsa meg: milyen legyen a restauráció stílusa. Vajon szükséges-e Bornemisza és a kor más nagyságainak (Heltai Gáspártól Sylvester Jánosig) szövegeit megpucolni, ahogy évszázadok óta pucolódik a Károli-biblia? Szerzőnk esetében érdemes-e a prédikációk kibontása a régiességből, vagy a versekbe szedett példázatok újmagyarítása? Gyanítom, nem. De milyen alapon hozok döntést, amikor a prédikációk (Postillák 1.5, Fóliópostilla) tele vannak olyan valóságos és megkapó történetekkel, olyan mély önvallomásokkal, hogy szinte csak pislog a mai olvasó? Nehéz elhinni, hogy akkor egy prédikáció esetében sem a prűdéria uralta a gondolkodást. Holott nem, vegyünk csak néhány példát az Ördögi kísérte-

tekből. „Noha száz és kétszáz féleképpen nyögtem, óhajtottam, fohászkodtam, imádkoztam és mindent megkísértettem mivel állnék gonosz kívánságomnak, haragomnak, bujaságomnak, nyalánkozásomnak, torkosságomnak, kevélységemnek, telhetetlenségemnek, dicsekedésemnek, és egyéb bűneimnek ellene. De midőn oltalmaztam magamat azoktól, kik leselték lelkemet, minden eszem, erőm elfogyott végre és immár csak azt vártam, hogy meglegyen a bűn, avagy hogy elveszek ellenségeim miatt.” A bűnös-ség, a belső lelki tusakodás megvallásán túl az Isten léte feletti, a mai gondolkodás számára is aktuális kétségeket sem keni el: „Sokszor lett, hogy az igen megkeseredett szívvel szembementem Őfelségével, és szóltam neki: Hová feledkezett el magáról, hová teszi fogadását, hová teszi az ő igéjében való sok ígétét. És mondtam, talán csak álmok azok, talán csak költött dolgok. Talán Isten sincsen, talán csak mondják, hogy Isten vagyon, avagy, ha vagyon ide nincsen semmi gondja, avagy engem a többi közül elvetett szeme elől, és martaléknak éreztet az ördög kezébe (...) De még a könyörgés is elakadt végre bennem, és ugyan eltunyultam, ízetlen és kellelten lettem minden jóra...” Avagy kicsit arrébb egy prédikátortársának önvallomását mondja el, aminek tartalmát coming out ide vagy oda: a mai világban is kevesen mernék bevállalni: „Életemben mindenkor józan voltam, ételtől is sokszor magamat megtartóztattam, éjjel nappal jó dolgokban foglalatos voltam, böjtöltem és gyakran imádkoztam. De mégis, szinte az imádság között, avagy a tanulás és a jó dolgom között, eszembe jutottak, különb-különb Istenet káromló gondolatok, lopó, telhetetlen, hamis szándékok, felfuvalkodó kényességek. Néha az én magam leányimra való gerjedések. Ez pedig százszornál többször volt rajtam, hogy egynéhány szolgáló leányimnak gyalázatjára szándékoztam, atyámfiaira, húgomra és édes szülőanyámra gerjedeztem, ki miatt mennyit sírtam, ordítottam, féltem, rettegetem, meg sem mondhatom. (...) Egy szolgáló leányom, tizenkét esztendőst megcsókoltam titkon, (egy másikat) hol imitt, hol amott fogdostam, végre ötvennél többször ejtettem le úgymond.” Bornemisza rájött, hogy az evangéliummagyarázatok csak akkor érdekesek, ha a hívek aktuális élettörténetéhez, aktuális eseményekhez köti a példázatokot. Ezt követi a mai napig mind a katolikus, mind a protestáns prédikációkultúra, mégis a Postillák vagy az Ördögi kísértetek vallomásait mai templomokban lehetetlen elképzelni, megrepednének a falak, vagy megrepedne a mai kicsit álszent „közönség” idegrendszer. Ezeket olvasván méltán gyanakodhatunk, hogy a középkor és későközépkor embere többet mert a valóságából elárulni, mint az újkor viselkedni nagyon megtanult polgársága és ne-

messége. Hogy ez a társalgási hamisjáték, amit a mai napig űzünk, egyáltalán nem a régmúlt emléke és terméke, hanem nagyon is friss keletű, a modern élet gyártmánya.

Kedvet kapunk néhány részlet után, hogy többet ismerjünk meg ezekből az írásokból, a lélekábrázolás e korai mestermunkáiból, ám hosszasan olvasva, némikor szembesülve a kor helyesírási és ábécés szokásaival, hamar belefáradunk a régi anyag dekódolásába, a mai olvasó számára sikamlós és izgalmas részletek közötti teológiai fejtegetésekbe. Képtelenség eldönteni, hogy mit és hogyan szabadítsunk meg a nyelvi börtöntől, ahová az idő zárta a szövegeket, melyik várból alakítsunk ki mai ember számára is lakható komfortzónát. Ha pedig nincs döntés, okafogyott a felvetés, s csak fáj az ember szíve, hogy ezek a régi alkotók már nem tudnak az olvasókhöz szólni, legfeljebb a múlt megszállott bűváraihoz.

Bornemisza élete nagy részét lutheránus igehirdetőként élte, s közben nemcsak a gyerekkor emléke rejtett élettragédiát, a jelen is bőven hozott fájdalmakat. Az 1576–77-es pestisjárvány során felesége és négy gyereke halt meg. Az Ördögi kísértetek-kötet miatt perbe fogják. Nem is a könyv teológiai tartalma csípi a szemeket, hanem hogy a megidézett történetekben sokan magukra ismerhettek. Hisz a vezető téma, a paráznaság és bujaság mellé a hatalmaskodás, a kegyetlenkedés, a népnúzás kerül másodiknak. „Sok bálványozó paráznák, sok tolvajló és dúló latrok, sok nyúzó-fosztó tisztartók és urak, sok dőzsölő részegek, sok megvakult undok pogányok, kiket ugyan pórázon hordoz az ördög, mint tulajdonát” – ők volnának e könyv főhősei, nem ritkán konkrétan néven nevezve. Személyesen és bírósági úton is kéri, hogy a könyvet megtagadja, de ő nem teszi. Az elvekhez való ragaszkodáson túl van ebben némi üzleti elgondolás is: nem akar a legsikeresebb, latinra is lefordított munkájáról lemondani, nem akarja elveszíteni a belőle származó bevételeket. A támadások miatt Salm gróf 1579-ben elúzi a szolgálatából, aztán börtönbe kerül Bécsben, ahonnét ismét sikerül megszöknie. Kis kosárral eresztik le a várfalról, íme, egy újabb kaland, amit kis sérülés követ. Lábtörötten lett földönfutóvá. Mi mindent kellett elviselnie egy embernek abban a korban – akadok el egy pillanatra e sors szemlélése közben, s akkor még nem is említem a rossz minőségű életet, a fertőzéseket, a rettenetes ételeket, a szinte kibírhatatlan szálláskörülményeket. A mai kor embe-re, ha egy kicsit rosszabbul pörög a sors kereke, már kígyót-békát kiabál a terem-tőre, hogy másokhoz képest vele mennyire kicseszett. A régi korok emberei, talán mert hittek a teremtő akaratában, s hogy ez semmiképpen sem

lehet rosszakarat, tán mert a szenvedés kéz a kézben járt minden ember életével – szóval vagy ezért, vagy azért, vagy egészen másért, de tudták, hogy az életük fontosabb annál, hogy a fájdalmaik oltárán feláldozzák.

Szerzőnk alighogy felocsúdott valamely tragédiából, máris újabb munkák tervezésébe fogott. Tervezett teljes bibliafordítást, világtörténelmet, és a már említett könyvek mellett létrehozott például Énekeskönyveket négy kötetben, számtalan középkori vers ennek a gyűjteménynek köszönheti, hogy megőrződött a mának. Élt, ahogyan élnie lehetett, csinálta a dolgát. Keveset tudni erről az életről, egy fontosat viszont igen: Balassi Bálint nevelője lett. S az a furcsaság történt, hogy egy mai diák legfeljebb ezért emlékszik a nevére. Ő egy azok közül, aki nem valaki volt, hanem valakinek a alakija. A hírességkultusz akkortájt, a reneszánsz idején kezdődött el, mintegy átvéve a középkor szentkultuszának helyét. Mára ez a kultusz olyan méretűvé vált, hogy egy kosárlabda-játékos aláírása vagy egy rockzenész által a színpadról ledobott ásványvizes üveg sokaknak egy életet megérne. A sztárkultusz valahol mélyen összekapcsolódott az ember megváltás-akarásával. Valahogy emelkedjek ki a hétköznapi élet fogságából, legyenek különleges, akire nem vonatkoznak sem a társadalmi, sem a kozmikus törvényszerűségek. Sokan, akik nem tudnak eleget tenni David Bowie felszólításának, hogy You Can Be Heroes Just For One Day, és egy napra, sőt öt percre sem tudnak hősök lenni, örülnek, ha megszűnik az önállóan értelmezhető sorsuk, és valakinek az anyja, az apja, a testvére, a barátja tudnak lenni. Úgy érzik, ha egy kivételes képességgel érintésközelbe kerülnek, az kioldja őket a minden emberre ránehezülő élet fogságából. Holott épp hogy a kiemelkedők tudják legjobban, hogy mennyire csak annyi az élet, amennyit élsz, mennyire nem jelent semmit, mit írnak az irodalomkönyvek a haláluk után, mert azok a mondatok már nem nekik szólnak, hanem azoknak, akik épp élnek.

Bornemisza neve egy alárendeltség lett Balassi mellett, bár ez nem a kor, hanem az utókor műve. Az alatt a (feltehetőleg) 49 év alatt, míg Bornemisza élt, önálló alkotóként, jelentős gondolkodóként volt számon tartva, énazonos volt. Valakinek tartotta magát, és nem valaki valakijének. Az utókor azonban jószerevével csak tanítónak tekinti, akitől a Balassi tudása, verstani ismeretei származnak. Valójában persze a mester-tanítvány viszony is inkább a visszatekintő gondolkodás terméke, mintsem valóság. Bornemisza egyszerűen munkának tekintette a zólyomi tartózkodást, nem fedezte fel a kis nebulóban az isteni szikrát, s az együtt töltött idő sem volt túl sok, hiszen Balassit épp Nürnbergbe küldték, Bornemisza meg hol itt volt, hol ott, mint

máskor is szokott. A hatás inkább a mamán, Balassinén keresztül érkezhettek, aki nagy rajongója és pártfogója volt Bornemiszának. Az tény, Balassival összehasonlítva kevesebb a művészi erő a tanár úr munkáiban, de hát nem is volt ilyen célja. A lírai elragadtatottság, ami a Siralmas éneket katalizálta, nem folytatódott, legfeljebb azt az egy gyerekverset említhetnénk (Énekecske gyermekek rengetésére), amit olvasni nem annyira jó, s feltehetőleg nincs olyan baba, akit elandalítanának az efféle versszakok: „Keveset lőn Ádám az édes kertbe, / Mert az kígyó megcsalá elméjébe, / Azért esék szegény ördög kezébe, / Éva szülé fiát keserűségbe.” Sem az ütemhangsúlyos dallam nem annyira meggyőző, sem a tartalom, amibe ha belegondolunk, inkább ijesztő antré egy kisbabának, mint megnyugtató üzenet. De mégiscsak az első, magyar nyelven írt gyerekvers, már ha az Ómagyar Mária-siralmat nem tekintjük annak. Szerzőnk egyik legismertebb műve, a Szophoklész Elektrájából magyarított Tragédia egyedüli maradt az életműben. A görög mintához képest, meg kell vallani, szerény munka, és inkább attrakció a múltból, mint használható színpadi mű. Azt vallotta, csak azért csinálta, hogy legyen keresztény átírata a pogány szövegnek, mármint hogy vallásos céllal, ahogyan az egyéb produktumoknak is egyértelmű célja volt ez. Ő a képességeit alkalmazott művészként gyakorolta. Mindennek volt valami hasznossága. Prédikációk, példázatok, tanszövegek. Olyan erejű szövegek ezek, amiknek hallatán a kor emberének tényleg a fal adta a másikat, tele történetekkel, a kor ismert szereplőire való utalásokkal. Olyan anekdoták, hírek vannak belecsempészve, amiket akkortájt mindenki ismert. Mindez akkor tényleg újdonság volt, s az ötkötetes prédikációk például (Postillák), amelyeket Bornemisza maga jelentetett meg, jelentős sikert értek el. Mint korszerű írónak, saját nyomdája volt, afféle vállalkozóként működött, egyike volt az elsőnek ezen a téren is. Ahogyan abban is úttörő volt, hogy a megjelenéshez szükséges pénzt nem egy mecénástól szerezte, hanem összegyűjtötte gazdag főuraktól. Elment a pozsonyi országgyűlésre, és előfizetőket verbuvált. Abban is első volt, hogy prédikációival nem a főurakat hódította meg, hanem a főurak feleségeit, akik a háborúzó férjek helyett irányították az idő tájt a birtokot, ők adták aztán kézzől kézre a karizmatikus hatású szónokot. Ám a valaha nagyhírű szövegek a mai embert nem, vagy alig tudják megérinteni. Csak csemegézik benne, holott olyan sok az azonosság. A magyar elit (bár nyilván más elit is, de most minek tekintgetnénk határon túlra) már akkor is korrupt volt, hazug és tolvaj, azzal játszott össze, akivel haszonnal összejátszhatott, és köpött arra, hogy kereszténység, meg dobd vissza kenyérrel, meg

szegények és nyomorultak. De minket ezek a prédikációk már nem érnek el egyesben, legfeljebb az öröm, ha valaki idéz belőlük egy-két mondatot, többet fogyasztani belőle nem akarunk. Nemcsak a nyelvi különösség riaszt, mint fentebb írtam, hanem a nyelvtempó, ami legalább olyan nagy változás, mint bizonyos szavak kikopása és más szavak akusztikai átalakulása. Mert a ritmus, bizony a ritmus minden emberi kommunikáció, minden együttélés és együttlétezés alapja.

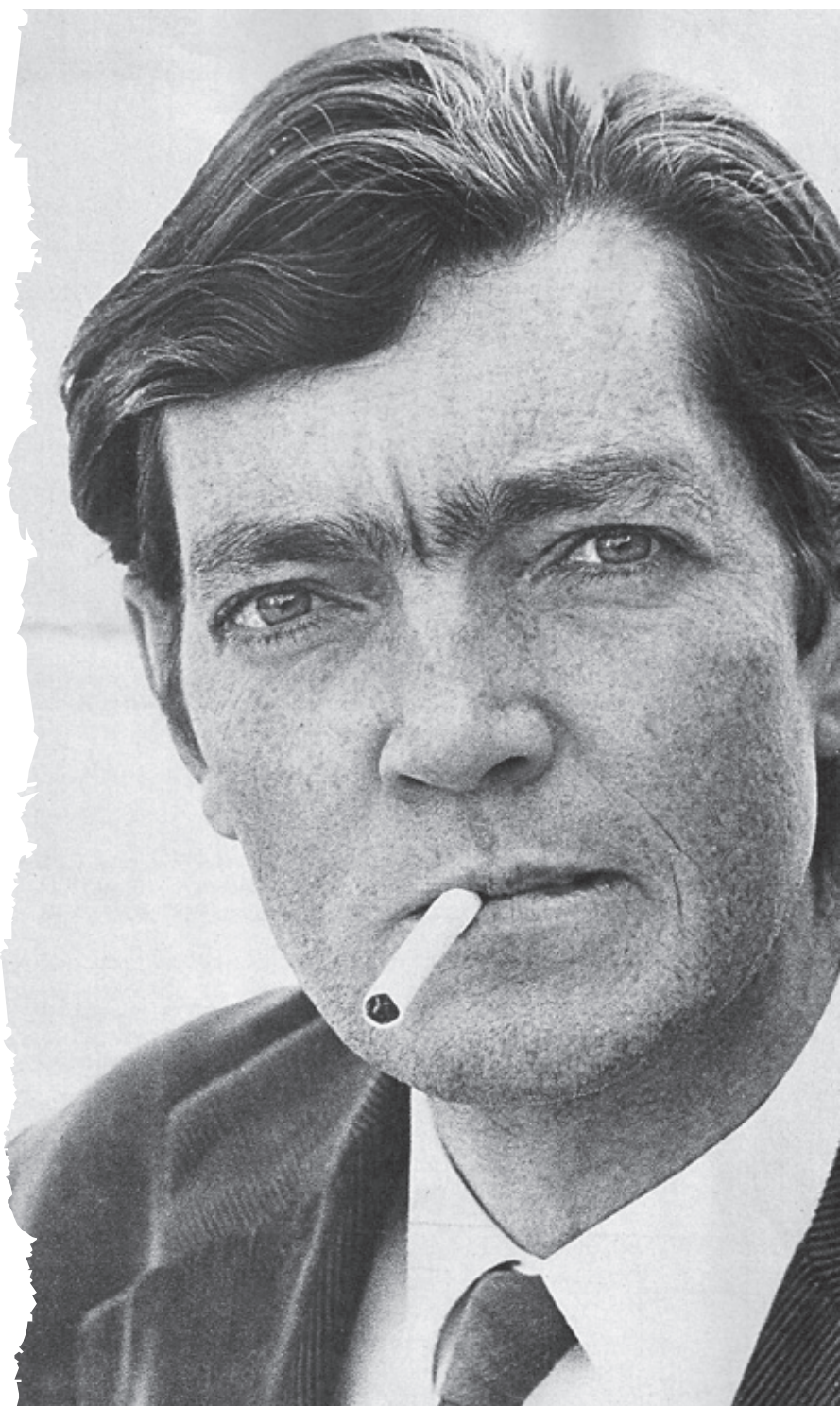
Külön érdekesség, hogy a Postillák kiadásához kötődik az első magyar irodalmi vita. Bornemisza Telegdi Miklósnak (1535–1586), a vele évre egyidős katolikus prédikátornak és jelentős katolikus vezetőnek ront neki. Az alapok teológiaiaknak látszanak, holott egészen másról van szó: két ellentétes írói attitűd ütközik. Az érzelmektől túlburjánzó Bornemisza és a pontosságra, a tudásra sokat adó, a túlzott elragadtatottságtól idegenkedő hidegebb írói természet feszül egymásnak. Telegdi számos helyen tetten éri szerzőnket, hogy pontatlanul idéz. Úgymond kacag a markába, hogy te oktatsz itt engem, amikor az alapstúdiumokban vannak hiányosságok. A vita túlnőtt az irodalmi, teológiai belterjen, s talán először Magyarországon szélesebb körben lett közbeszéd tárgya a két alkotó álláspontja. A kor társas összejövetelein, lakodalmakon vagy akár az országgyűlésen az emberek között téma lett a két szerző. Persze mint oly sok vita mélyén azóta is, itt is felfedezhetjük a személyes érdekeket. Bornemisza nem tudta megbocsátani, hogy Telegdi is kiadta a saját prédikációit, amelyek üzletileg rontották a Postillák sikerét. Talán ez indokolja leginkább, hogy a vitát át- meg átszótták a személyeskedő megjegyzések, társasági gyalázkodások. Különösen az indulatos Bornemisza jeleskedett a rosszízű megjegyzések terén. Telegdi megfontoltabb volt, ő hidegvérrel tépte cafatokra az ellenfelét, egyszerűen a kompetenciáját kérdőjelezte meg, s persze az ő oldalán állt a hatalom, lehetett nagyvonalú gyilkos.

A vitakozó írói társak valószínűleg nem gondoltak arra, hogy első ezen a téren a magyar kultúra történetében, s talán az időben az elsőség, az eredetiség nem tartozott a korkövetelmények közé. Ráadásul a kor nagy alkotói benne voltak egy európai méretű, helyesebben az akkori világra kiterjedő kulturális térben, már csak a latin miatt is, s ezért a művészi, gondolkodói gesztusaik annak dacára sem záródtak a hazai gondolkodás határai közé, hogy magyar nyelven szólaltak meg.

Kitűnő tehetség volt Bornemisza, de nem volt célja, hogy műalkotásokat hozzon létre. Elsősorban hasznos akart lenni. Nem világokat akart ábrázol-

ni, hanem jobbá tenni azt a világot, amiben élt, azt a világot, ahol a gazemberség szinte dicsőség volt. A három részre szakadt országban a jellemtelen viselkedés mindenki által elfogadott volt: oda húzunk, ahol épp többet fizetnek, ebből született a Balassa Menyhértről szóló verses pamflet. A főhős egyébként szerzőnk munkaadója volt. De hát hiába a szándék, a világunk azóta sem változott, nem vett egy radikális kanyart a jó irányába, ugyanakkor senki nem tudhatja, milyen mértékben futnánk a rossz felé, ha nem lettek volna ilyen alkotók, mint Bornemisza Péter.

Háy János *(Vámosmikola, 1960)* József Attila-díjas költő, író, drámaíró.
Legutóbbi regénye: Mélygarázs (2013).

Potozky László

DÉMONOKAT HÍVOGATÓ

Cortázar 100

Van az íróasztalom fölött egy kis polc, alig kétarasnyi széles, KÖNYVEKET tartok rajta. Igen, így, csupa nagybetűvel. Vegytiszta szépirodalom a legjobb fajtából, mondhatni tankönyvek, számomra egészen biztosan. Ezeket olvasva éreztem leginkább azt, hogy elképesztő, ilyesmire földi lény nem képes, ilyent szeretnék írni egyszer én is. Regények és novelláskötetek vegyesen, Hemingway, Mario Vargas Llosa, Bartis, Bodor, Ottlik, Camus stb. És egy kék-fehér gerincű, kissé megtépázott kötet a bukaresti Kritérion kiadásában 1983-ból, amikor az emberek Romániában még részletre vásárolták a könyveket, akár a lakást vagy az autót.

Egyszerre tíz-tizenöt darabot is elhoztak a boltból vagy lerakatból, így jutányosabb volt, angróban nevelődött az olvasóközönség. Így került nagyanyámékhoz a fentebb említett kék-fehér könyv, melynek összekollázsolt, az átkos olcsó és mégis nosztalgikusan szép stílusjegyeit magán viselő borítójánál csak a címe volt furcsább.

Amikor megtanultam annyira olvasni, hogy ki tudjam betűzni a könyvgerinckeken a címeket, valószínűleg valami kertészeti útmutatónak hittem azt a novelláskötetet, ami tizenhat-tizenhét évvel később egyik kedvencemmé lett. Másod- vagy harmadéves egyetemista voltam, amikor stílszerűen egy kolozsvári parkban olvasgatva rájöttem, még egy olyan válogatott novelláskötet, mint az *Öszszefüggő parkok*, egész biztosan nincs. Az ámuldozás azonban már pár nappal korábban elkezdődött a kötet első felütésénél. Zöldfülű novellistaként egész addig azt hittem, Hemingway „jéghegy-elvét” képtelenség überelni, hisz annál jobbat elbeszélő prózában még nem találtak ki, mint hogy mindössze akkora információmennyiséget nyújt a szerző az olvasónak, mely a szöveg továbbgondolására, mélyebb felásására készített, és csak így lehet eljutni a lényeghez, ami nem a megírt részletekben lakozik, hanem a sorok között. Fontos viszont, hogy ebben az esetben, ilyen jellegű a szerzőknél – beleértve olyan neveket, mint Raymond Carver, Bodor Ádám, Cormac McCarthy – lehet-

séges a végső megértés: az elolvasott mondatokból és a mögöttük rejlő láthatatlan tartalmakból képesek vagyunk valami egységes egészet összerakni.

Cortáznál ez másként van. Ő is az elhallgatás nagymestere, akárcsak a Papa, de nála a szintézis elmarad. És ettől annyira örökéletűek az írásai. Nem hagynak nyugodni, kiakasztnak. Az olvasó, hiába van teljesen tisztában azzal, hogy abszurd szöveget fogyaszt, vár valamit az utolsó pont után, csak egy kis morzsát, aminek segítségével legalább részlegesen le tudja zárni magában az olvasottakat. De nem: szerzőnk ezt következetesen elmulasztja. Természetesen a Kriterion-féle *Összefüggő parkok*ban is ez a helyzet, személy szerint nekem rendkívül jól esik, ahogy Cortázar már a nyitónovellával (*Az elfoglalt ház*) pofán vág. A szűz olvasónak azt javaslom, ha teheti, ne bölcsész szemmel lásson hozzá ehhez a néhány oldalhoz. Ne gondolkodjon szimbólumokban, motívumokban, fittyfenében. Csak haladjon a szöveggel, és hagyja, hadd rágja belülről a kérdés: vajon kik az elfoglalók? Kik zavarják el a szereplőket? S miután kiélvezte a kérdőjelek végeérhetetlen sorát, lapozzon vissza a legelső oldalra: szerintem a válasz ott van.

És ez a helyzet a többi Cortázar-kedvencemmel is. Zseniális például az *Ebéd után* című kispróza, melyben egy kisfiú sétáltat valamit vagy valakit szülei utasítására és saját akaratával ellentétben. Több ezer szónyi merő hallgatás és üvöltő restelkedés a szöveg, a lehető legzavartalanabb áramlása az én-elbeszélő attitűdjének és érzelmeinek. Mivel sose tudjuk meg, kit-mit sétáltat a fiú, mi a szegény tárgya, így százszázalékosan az érzelmeire tudunk fókuszálni. Nincs is egyéb a novellában, mint a gyalázat, ami az első pillanattól fogva megszállja őt, minden ennek rendelődik alá, minden szó süt a tehetetlen dühtől. A legrosszabb az benne, hogy helyrehozhatatlan állapot ez, mert az, ami kiváltja, érintetetlen, elérhetetlen, leírhatatlan. Magyarázat, racionalizáció persze itt sincs, az viszont megkerülhetetlen, hogy az olvasó akaratlanul is ne képzeljen el valami groteszk, torz lényt az elbeszélő mellé. Nekem, a huszadik század végén született olvasónak ebben már nem volt nehéz dolgom, láttam elég horrorfilmet, sőt, anno sátánista videoklipekből is szép gyűjteményem volt. Érdekes kérdés lehet azonban, hogy mit látott lelki szemei előtt az, aki a megjelenéskor, 1956-ban találkozott a szöveggel. Mivel nem állt rendelkezésére annyi multimédiás forrás, mint a későbbi olvasóknak, biztos valami kevésbé ijesztőt. Vagy épp ellenkezőleg: mélyre kellett ásnia képzeletében a figura megformálásához, és ebből kifolyólag az rémisztőbbre sikerült bárminél. Noha vélhetőleg nem ez volt a célja, Cortázar ezzel az írásával mindenképp a felszínre hív valamit az olvasó lelkéből. És az a valami, tetszik vagy sem, minden esetben egy démon lesz.

Cortázar több novellája között is szoros kapcsolódást képez az elvagyódás ebből az apokalipsziszre ítélt világból, ez mellesleg az abszurd szemlélet egyik legfőbb jellemvonása. Esetében az elvagyódás azonban nem egyenlő a véglegesen háttal fordító meneküléssel: szereplői inkább csak mások, kívülállók akarnak lenni, lásd az *Axolotl* című novella szereplőjét, aki nemes egyszerűséggel addig bámulja egy akváriumban ezeket az apró, de igen csak rokonszenves, állandóan mosolygó lényeket, mígnem egyszer csak ő is átváltozik eggyé. Nem jár viszont ilyen jól *A sziget délben* stewardja, a mindennapok taposómalmából való kiugrás számára balul sül el, ami arra kényszeríti az olvasót, hogy találgatásba kezdjen, mivel érdemelte ki a sorát, hol keresse a sorok közt a választ? És egyáltalán: vajon mi, emberek vagyunk a körülöttünk levő világ megfigyelői, vagy a körülöttünk levő világ is egy érző-gondolkodó entitás, ebből kifolyólag pedig ő figyel meg és alakít bennünket? Cortáznál igenis jelen van egy tudatosan cselekvő energia, amely képes például egy embert berántani egy fényképbe (*Nagyítás*), vagy saját útra indítani egy tollvonásból kiváló vonalat, ami aztán szépen végigkúszva a városon groteszk emberi sorstragédiákat idéz elő (*A tenyér vonalai*). Ha pedig ez a misztikus világ-öntudat lusta az irányítással pepecselni, mindössze az eszközöket helyezi el a játéktéren, ami nekünk az élet, neki pedig csak kísérleti tér. Mert min is lehetne jobban szórakozni, mint egy olyan családon, amelyiknek számos bútordarabja mellett halálhozó széke is van, mindössze bele kell ülni, és már el is érkezett a vég az illető számára (*Egy karosszék tulajdonságai*).

Szándékosan hagytam a végére a számomra legfontosabb két novellát. Lehet, hogy nem ezek a legjobbak Cortázartól, sőt, az elsőt nem is szeretem kifejezetten, mégis különleges helyet foglalnak el a szívemben. *A Rendezői utasítások John Howellek* valahol a kötet közepén található, akkora már teljesen átítatott a szerző szellemisége, mondhatni együtt rezdültem a történetvezetésével, a csavarjaival, nem lepott meg már semmi. Nem csoda hát, hogy a novella első harmadánál azt hittem, tudom a végkifejletet. Büszke voltam magamra, de még jobban örültem, amikor a végén kiderült, mégsem vagyok annyira okos: a novella nem úgy fejeződött be, ahogy vártam, sőt, az általam elképzelt cortázari trükk egyáltalán nem volt benne. Így most már az enyém volt, és boldogan használtam fel a későbbiekben. Az így született szöveg természetesen az ötletgazdának szóló ajánlással jelent meg, később pedig ciklus- és kötetcímadó lett belőle. Én, aki sosem hittem az átírásban, a recyclingban, most büszkén és boldogan estem ebbe a „bűnbe”.

A másik rövidpróza, amely örökre bebetonozta magát nálam: *A déli autópálya*. Mindenkinék ismernie kéne a szöveget, aki nagykorúnak hiszi magát, és az életbe való kilépésre készül. Arról szól, amiről a minőségi irodalomnak szólnia kell: az emberi kapcsolatok esendőségéről, szépségéről, mulandóságáról és hazug mivoltáról, no meg arról, ami ezekből megformálódik: ingatag társadalmak és társaságok, melyeket nem az összetartozás, a különböző személyiségek egymás iránti érdeklődése tart egyben, hanem kizárólag az összezártság és az egymásra utaltság. Amelyik pillanatban pedig megszűnnek az összezáró körülmények, a szétszéledés robbanásszerű. És az addig közeli viszonyban levő személyek még csak nem is közömbösek lesznek egymás számára, hanem riválisokká válnak, és mindent megtesznek, hogy kielőzzék, eltiporják egymást.

Ez a novella 1966-ban jelent meg a *Minden tűz: tűz* című kötetben. Bizonyára másabb világ volt akkoriban, lassabb, nyugodtabb, még odaát Nyugaton is. Napjainkra viszont tökéletesen passzol a mondanivalója. Kvázi prófécia tehát ez a novella, amit mi sem bizonyít jobban, mint az, hogy két évvel ezelőtt egy marosvásárhelyi filmfesztiválon egy orosz film ezzel a történettel nyert. Persze a film vonatban játszódott és télen, és állítólag sem a rendező, sem a forgatókönyvíró nem tudott a Cortázar-szövegről, én viszont annál lelkesebb voltam, amikor ráismertem. Ahogy akkor is, amikor három-négy évvel ezelőtt egy meleg májusi délutánon felugrottam a kolozsvári központi park egyik padjáról, és egy kék-fehér borítós könyvet lóbálva átvágtam a belvároson, hogy elújságozhassam szerkesztő barátomnak, ennél jobbat én még sose olvastam, ilyen nincs, ez az őrülden tisztánlátó argentin, hát ez örökké élni fog!

És így is van. Boldog századikat, Julio! Feliz cumpleaños!

Potozky László (Csíkszereda, 1988) író, második kötete tavaly jelent meg: Nappá lett lámpafény.

Vágvölgyi B. András

VODKA CRANBERRYVEL

(BEE-recepció vidéken)

Történetünk még jóval azelőtt játszódik, hogy a sushi-forradalom elérte volna a fatornyost. Benedict novemberi permetben ült az autójában, mely nem egy sárga Lamborghini Countach volt, hanem méregzöld és japán. A Benedict autója inkább állt a Boulevardon, néha gurult csak kicsit, aztán megint állt, csúcsforgalom sötétben, zenét hallgatott, kemény riffeket, tört ütemeket, hangosan persze, szerette a hangos muzsikát. A Gongnál araszolt, reménytelennek tűnt a küzdelem, hogy átjusson a folyón, a hidak tömve, ilyenkor a menekülőutak is dugósak.

A műszerfal órájára nézett, mindjárt hat óra. Lehalkította a zenét, mielőtt átkapcsolt a rádióra, a késő délutáni hírműsorra. ...*megfojtott manökenek, háztetőkről az utcára dobott csecsemők, gyerekek halálos balesete a metróban, kommunista nagygyűlés, meggyilkolt maffiafőnök, náci mozgolódás, AIDS-es futballjátékosok, további maffiahírek, közlekedési csőd, hajléktalanok, mindenféle elmebeteg, meggyilkolt buzik a nyílt utcán, bérnyaság, elmarad a tévé esti szappanoperája, gyerekek betörték az állatkertbe, hogy megkínózzanak és elevenen megégessenek különféle állatokat, további náci hírek...* Időjárás-jelentés, tartósan takony és nyák, politikai hírek, öldöklések máshol, szorgos népünk győzni fog, bokrosodó beruházások, diadalittas és növekvő jelenlét, jó lesz nekünk, jó lesz nekünk, szaporodunk és sokasodunk, intelligens gépek leszünk. ...*még egy kis náci mozgolódás, még egy közlekedési dugó, gyermekkereskedelem, AIDS-es csecsemők, összeomló ház maga alá temeti a csecsemőt, dühöngő elmebeteg csecsemő, dugó, összeomló híd...* ...sárkányfogvetemény... Mikor a rendőrségi hírekhez ért a műsor, már a Cinemathèque magasságában autózott csigatempóban, arra gondolt épp, hogy vissza kéne térnie a kemény riffekhez és a tört ütemekhez, mikor meghallotta az eseményt és az elkövetők vezetőjének a nevét. Kiskorút neveztek meg, szokatlan mód, ismerős hangalak, ismertették a kriminalisztikai irodalom zord nyelvén a tettet: hajléktalan megkéselése és kibelezése. Rosszullét környé-

kezte Benedictet, amit egészen a Sofia St. sarkáig bírt, aztán megürese-
dett pont előtte egy parkoló, ahová üstöllést behúzott a méregzöld kocsi-
val. Először csak kikapcsolta a rádiót, szó nem volt már semmilyen riffekről
meg tört ütemekről, alternatívaként *Vivaldiról*, sporthírekről, vagy bármi-
ről, csak az ordító lételméleti (ontológiai) és a praktikus – mintegy köze-
li gránátrobbanás utáni – csendről. Benedict kiszállt, keresett egy szem-
test. Hányt. A fele mellé ment.

Judy egy lotyócska volt az osztályban, nagypofájú, bővérű, pofátlan. Volt,
hogy érmelegítőt kötögetett az órán, egy sima, egy fordított, onnan biztatta az
elpirult fiatal tanárt, ha érdeklődésre számot tartót mondott tanrendileg, oly-
kor még brávózott is. Kedvvel és szorgalommal pasizott, körön kívül és belül, az-
tán lett egy idősebb hódolója, arisztokratikus nevű és küllemű, négy-öt évvel
korosabb, vagány és jó dumás, ritkás bajusz, fehér bőr, kajla test, csámpás me-
nés. Pénze volt és szerteágazó érdeklődése. Gondolkodása a kor színvonalán
szubverzív, érdekelte a tiltott politikai irodalom, nonkonform társadalomleírások
és cselekvési ütemtervek. Szerette a tiltott politikai irodalom rejtőzködő, konspi-
ratív természetét is. Egy nagy szállodában volt portás.

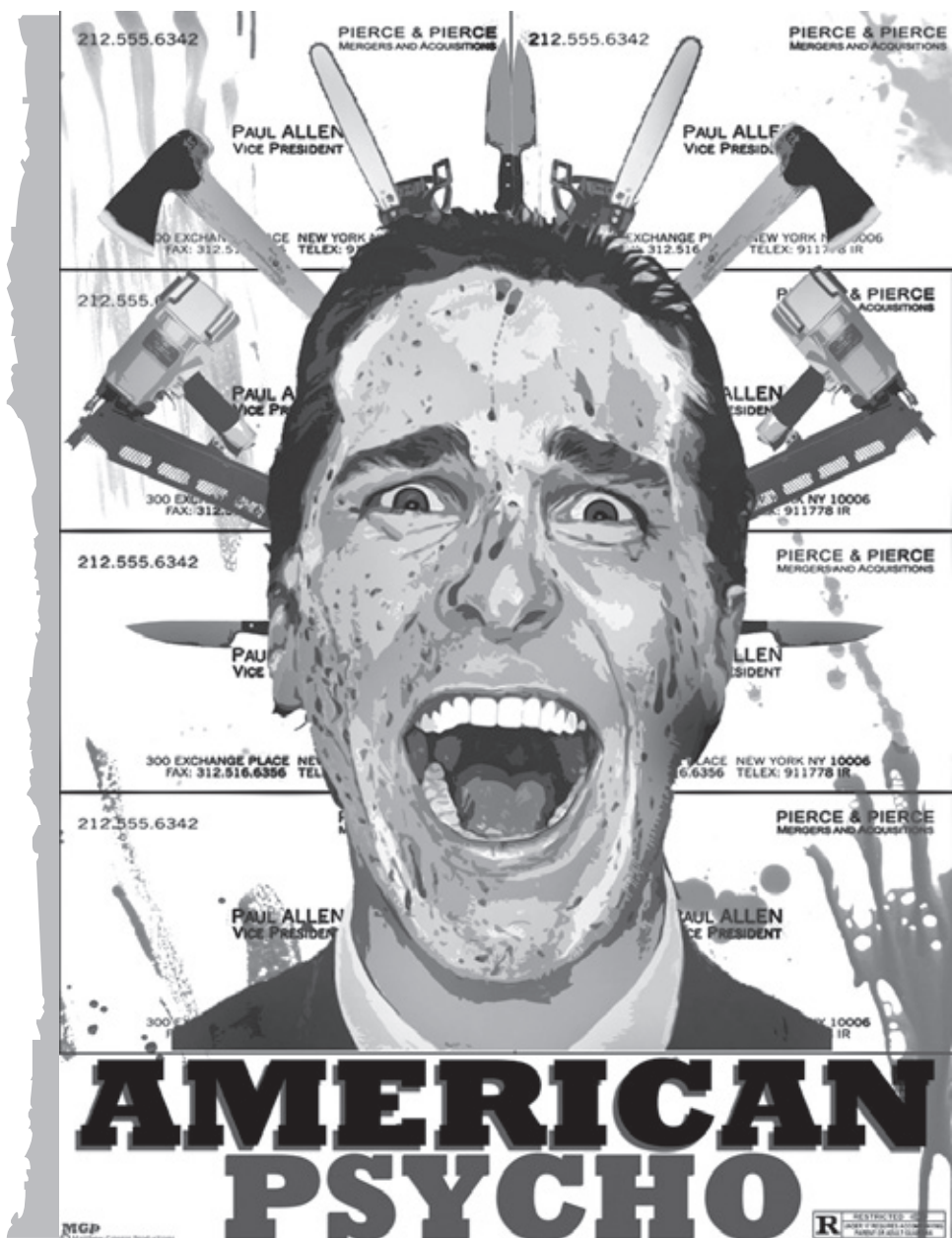
Judy talán már az érettségi idején terhes volt, erre nem emlékezett pon-
tosan Benedict, mindesetre hamar jött a gyerek. A nagy folyó kanyarula-
tában kártyacsatákon pelenkában araszolt négykézláb a banda lábai alatt,
szöske fiú, imádta mindenki, még ha olykor felborított is egy-egy poharat.
Elálló fülei voltak, mint a korabeli lengyel kormányzóvivőnek. Élénk, nyug-
hatatlan gyermek. Ugyanekkor BEE még csak tizenhét volt, az óceán túl-
partján, igazolványt kértek tőle, ha italt akart venni (vodkát cranberryvel),
már ficergett benne a brand-tudat (Finlandia, Stoli, Absolut), de még távol
volt a kultuszépités képességétől. Az csak tíz év múlva jött el.

BEE recepciója országunkban úgy ment, ahogy minden menni szokott or-
szágunkban, a sznob parasztok hazájában. Merthogy botrány, jujde kultusz...
merthogy ő az a *vacsoravendég, aki találkozott már földönkívüliekkel, az a*
megkerült pópa, aki LSD-t szór a borscsba. De! Targetálás, célcsoportképzés,
a médiakatedrális hamari felépítése. Epigóniában plagizátor utánérzők hada
érezte meg a trendet, a Zeitgeistet, a lüktetést meg a kúlt. Szkizó, pszichó, új
definíciós tér koordinátarendszerébe került a hagyományörző elmebaj. Hi-
ába írta Bán Zsófia értő utószavában, hogy „szabadunk második felétől az

amerikai írók irigykedéssel és vágyakozással vegyes (jóleső) borzongással te-
kintettek kelet-európai kollégáikra, akiket műveik miatt bebörtönöztek, el-
hallgattattak, vagy más atrocitások értek, ám akik éppen ezáltal lettek hazá-
jukban hőskökké, legendákká, s akiknek művei titkos csatornákon terjedtek,
kézről kézre járva, feltartóztathatatlanul. Istenem, gondolták, vágyhat-e író
annál többre, mint hogy mondatai nemcsak fontosak, de *életveszélyesek* is
legyenek? Kell-e annál több, hogy életét, íróhoz méltóan, *szavakkal* tehesse
kockára, s ne kelljen ehhez, mondjuk, à la Hemingway, oroszlanra vadászni,
vagy háborúba menni? Egyszóval, gondolták, kell-e annál több, mint hogy
az irodalom ne mellékes szépelgés legyen, amit a jóléti állam kibír (mint any-
nyi minden mást, ami, úgy mond, *felesleges*), hanem számítson a világtól her-
metikusan elzárt egyetemek irodalmi tanszékein kívül is. A kelet-európai el-
nyomó rendszerekhez képest rövid lélegzetű McCarthy-éra is inkább politi-
kai meggyőződésükért, mintsem a műveikben esetleg kimutatható felforga-
tó gondolatokért üldözött egyes írókat, művészeket. Nem az irodalom szá-
mított, hanem a napi politika. Hej, sóhajtottak, ha én is köztetek lehetnék,
s olyat írhatnék, ami csattan, ami legalább egy kevéske üldöztetést, kiátko-
zást vonna maga után, amit ugyan keményen elítélünk, s ami ellen felemel-
jük szavunkat, ha máshol, másokkal esik meg, ám ami úgy kellene nekünk is,
mint egy falat kenyér vagy egy jó szövegszerkesztő program.”

Jellegzetes 1994-es gondolatsor, hurráoptimista clintoni idők, a történe-
lem vége, az örök béke és a végtelenbe tartó társadalmi harmónia illúziójá-
nak időszaka. (Azóta kiderült: nemcsak isten és Nietzsche, de Fukuyama is ha-
lott.) BE Ellist az *Amerikai Psychó*ért támadták, lincselni akarták a feministák,
talán az állatvédők, és „a koldusok csak azért nem, mert náluk jóval kevés-
bé működik az érdekvédelem – és tán nem olvasnak annyi szépirodalmat”. A
Raegenomics éveiben *Ivana Trump* volt az ikon, mint korábban Maria Callas
vagy Jackie O., Michael Milkennek hívták a Wall St. cápáját, leszart mindent,
mint később Bernie Madoff, nem érdekelte semmi, a pénzen, a kokainon és a
böhöm, szilikonozott női melleken kívül. Ennek az életérzésnek a megírása Ellis
könyve; Tom Wolfe megírása is, a *Hiúságok máglyájában* – mert aligha toljuk túl
azzal, hogy Ellis egykönyvű író, sokszor újrarágott gittel. Az meg már közel ne-
gyedszázaddal később egészen félrevezető feltételezés lenne, hogy az amerikai
író bármiért irigyelhetné a kelet-európaiakat. Nincs PED XING (*pedestrian crossing*).
Az van, amivel BE Ellis fejez be: NO EXIT. Soha sehonnán sehova.

Egy nagy szállodában volt portás. Éjszakai. A nem konvertibilis fizetőeszközű országok rákfeneje a feketézés, a Schwartzmarkt. Nyugatnémet márkáért nyolc helyett tíz forint, viszonteladóknak tovább tizenkettőért. *En gros*. Jó pénz. Sok pénz. Persze szemet szúr, Clochemerle amúgy is + rendőrállam. Óhatatlan szinte, hogy fel ne bukkanjon. Duzzadt, lefittyedő szájjal, cigarettától sárga fogakkal, rossz ká-

vétől, rossz szesztől lukas gyomorral. Presszómélyi beszélgetés, az ujjak között pörgetett hatos karton. Aláírod: így!, nem írod alá: úgy!!! Nem csak a márka útja érdekes, sőt! Hát mi vagy te, arab fezőr? Nem. Hanem az információk dúsan csobogó forrása. Kitől veszed a szubverziót, miről szól a nóta a társadalomleírás és a cselekvési ütemtervek szintjén? Kit javasolsz lehallgatni, mit javasolsz betechnikázni? Hogyan ágaznak szerte a nemzetközi kapcsolatok, hol vannak kint központok és alközpontok, konspirációs helyszínek, fedett találkozók és akciók, hogyan tudják ezek egyre jobban, hogy mi a *konspiráció*? Az éjszakai portás megtörtén ült. Csáláddal, gyerekekkel, egzisztenciával megfenyegetve. Másfelől meg nem tudná elviselni morálisan. *To buy some time*, aláírta. Bár ne tette volna. Mint szurokba és tollba, úgy kavardott bele egyre jobban, mint egy szurrealista spanyol tévéjátékban, állt az iszapban, lassan süllyedt, visszavonhatatlanul húzta le a mocsár, az ellenállhatatlan, könyörtelen, kínos tempójú gravitáció. Kiút nem mutatkozott. Nem mutatkozott, mert nem volt cinikus. A Gyémántösvény egyetlen lehetőséget kínált, a szamurájtörvény paragrafusát arcvesztés esetére. A szálloda éjszakai portásának halála két árvát hagyott maga után.

BEE recepciójának voltak kevésbé epigonárius szövédményei is. *A nouveau riche* felmutatása, amit némely oroszok oly kedvvel és eredménnyel tettek, ám az valahogy nem jött össze a fatornyosban. Mert az kevés, hogy fémes felületeken lágy nonszalanszal siklik a fakó fény. Mert amögött ott a hosszú folyosó oplája, a régi mosókonyha falán a salétromfolt, a megrohadt kazán könyökcsöveiből kilógó patkányrágta olajos kóc, az egész fémes-zselés-bugyborgó ipari szutyok. A bezáródó kirekesztés, klántudat, bajuszlól csöpögő disznósír. Hogy van, ami egy kimosakodással nem mosható le. Mert lehet olyanokat mondani garral, hogy engem úgy olvassanak, ahogy az észak-amerikaiak többsége a hallucinogén szert tolja, és ahonnan lopták, az ott helyén is van, de ebben a lusta és felületes világban, amelyről van szerencsénk most is beszélni, nos, itt hamisan kong, bármennyit is haluzott előtte Epigónia megannyi Felkent Poétája. Sufnituninggal vidékies a legnagyobb szakadék is, pláne, ha feltöltötték sóderrel, ha esünk, puhára essünk. Nagy tér, *big sky* kell a nagy gonoszhoz. A számtalan, a teljes népességre kiterjedő kis gonosz veszélyesebb, mert pusztítóbb, de a Nagy Gonosz az, ami nagy és mozog, budapesti filmet sem csinálunk sárga villamos nélkül.

1 lengyel: konspiráció

Mint mondtuk, a szálloda éjszakai portásának halála két árvát hagyott maga után. A nagyobbik – nevezzük Patriknak ehelyt! – már korai életszakaszában gonosz cimborák társaságába keveredett. Macskát vakítani százszöggel, dísztavi teknőcnek ácskapoccsal átütni sokszor a haslemezt, kóbor kutyát benzinnel leönteni, gyufát gyújtani, méreggel átítatottan, gyilkosmód beszélni mindenről, mindenkiről. Habzsolni a dühöt, okádni a mérget; ehhez képest a komodói sárkány méltán világhírű ciános szájszaga az orálhigiéne maga, a megvalósult szférikus pH-érték. Pornónézés: *Lydia: napbarnított, dögös, lenszőke csaj, eszményi segg, nagy és telt mellek – kinyalni Lydia seggét, aztán a pináját, majd lassan földugni a valagába egy hosszú, bevezelinizott ezüstvibrátort, közben pedig tovább nyalni a pináját, telefröcskölni Lydia arcát ondóval, majd leszopatni Lydiával a vibrátort* – nagyjából itt tartott, mikor csöng a telefon, Patrik arra gondolt: *nem lesz időm maszturbálni arra a jelenetre, amelyikben fúrógéppel nyírják ki a nőt*, és ez egy rossz érzés, még a Body Double-t is meg akarta nézni, mielőtt elindul – *micsoda szavakat tudnék rávésni a testére egy jégcsákánnyal* – gondolta. Menni kellett, hívták a haverok és haverinák, a gonosz cimborák. Felvette a *Wayfarer* napszendőt, *milyen jó volna megerőszakolni egy pincérnőt egy hajlakkos dobozzal* – gondolta. Tizenéves gengszterek, pubi maffiózók, a folyóparton gyülekeztek egy emlékmű alatt, amit úgy hívtak: Viadukt. Rossz minőségű égetett szeszet fogyasztottak rossz minőségű kábítószerrel (ragasztóztak). [Dacára kannásbor- és *sniffin' glue*-függőségüknek: megvetették a punkokat.] Patrik e hasonszőrűekkel bandázott, a Viaduktnál buliztak esténként, mikor is egy hajléktalan tűnt fel. Középkorú lejmista, zokni helyett nejlonzacskó a cipőjében a barátságtalan, nedves és rideg novemberben; koldult. Csak egy pár forint, még jópofáskodott is, „piára lesz”, a süvölvények korábban már tüzet raktak, azt állták körül benyomva, mindenkinél volt stiletto vagy pillangókés. „Táncolj, cigány!” – mondták, kazacsok, kozáktánc, guggolva rúgd a pernyét a láng felé, „dolgozz meg a pénzért, a kurva anyádat!”. És ő ugrabugrált, rúgkapált, vigyorgott, mint egy taganroggi kucsmás, papírpénzre számított. „Vedd le a cipőd, vedd le a nejlont: mezítláb!”, és a kiskozák mezítláb ugrált, próbálta elkerülni a nagyobb paraszakat, amit a talpa alá rugdostak. A Viadukt túlon túl közel volt a városközpontozhoz, menjenek le a gát felé, ott majd adakoznak – mondta Patrik, és az volt a fejében, hogy itt még felbukkanhat járőrökcsi, de lejjebb, a boszorkányégetésekről elnevezett partszakasz, „sziget” felé már senki nincs napszállta után. Amikor az ártéri fűzfákhoz értek a gáton, Patrik szeme villant, mint a macska, vagy a dísztavi teknőc esetében,

s mind a négyen elővették, ami volt náluk, stiletto vagy pillangókés, és körbeállták a Hajléktalant. A Hajléktalan ötvenéves, öt gyerek atyja, válások és kiközösítés gyötörte meg, régebben közlapátos volt egy „brazil gépsorban”, aztán éjjeliőr, eladott egyszer schwartzban két mázsa cementet, na akkor tól „cigánybűnöző”, pedig a drága gyógyszerre kellett a pénz a legkisebbik gyerekeknek. Patrik szűrt először, és azt gondolta: *Előhúzok egy hosszú, keskeny pengéjű kést, amelynek a vége fűrészfogas, és óvatosan, nehogy egyből megöljem, mintegy másfél centire belenyomom a bal szemgolyójába, aztán kissé megpöccintem, amitől nyomban kipukkad a retinája. Ez annyira meglepi, hogy szólni sem bír. Vörös, véres tojássárgája bugyog kifelé a lukon. Finom kis szúrásokkal döfködni kezdem a hasát közvetlenül a fanszörzet sűrű bozótja fölött. Aztán elmeteszem a szemgolyót, aztán, mikor az orrát is kettészelem, felüvölt, erre elmeteszem az egyik arcizmát. Felnevetek és élvezem a látványt.*

„Nevelt fiam, Patrik” – szokta volt mondogatni Benedict, ám a rádióhír nyomán felhagyott ezzel a szokásával. Úgy öl, mint Patrick Bateman. Mindenható irodalom? Olvas ez a gyerek egyáltalán? Vagy csak ráérez? *Action gratuite* bepróbálkozik literaturische? Vagy nincs ebben semmi intellektuális, csak az ölés öröme, a tanatológiai élvezet? Számítanak a körülmények, a mellék-körülmények, ad az felmentést, vagy enyhét, legalább? Ki tudja, hogy BEE-nek ki (volt) az apja? Vagy Patrick Batemané. Biztos egy Long Island-i nagybani köcsög. Vagy talán egy méhés? Az ő kaptarából röppent ki BEE? Érdekes ez überhaupt? Benedict hányásízzel a szájában a Boulevardon merengett, sokterapikus életképet kottának használni, recepcióból mészárszék, *face value*-ból nyomozati cselekményt, a szomorúkrisztusból bohócot?!

A méhészek reménykednek!

Vágvölgyi B. András (Szeged, 1959) író, filmrendező.

Fotó: SZEPESI BOGLÁRKA

Keresztury Tibor

A TAKNYA, A NYÁLA

(Széljegyzetek egy régi íráshoz és érzéshez)

Tankcsapda 25

„Tankcsapda, Debrecen, 1998. dec. 29. Amikor a halandó eltelik már lábtól hajig gyertyafénnyel, csengőszóval, kacsamellet, pilinkéző hóval, bejglivel és angyalkákkal, amikor már valósággal szétfeszíti a szeretet, akkor a Tankcsapda koncertet ad évről évre Debrecenben, hogy az ember ember legyen újra, leszálljon a földre, s taknya-nyála összefolyjon a realitás talaján. Jól időzít, hisz ilyenkorra nagyon megnő már a nyers, a durva iránti társadalmi igény, a polgár brutálisra, keményre és alpárira vágyik, leküzdhetetlenül kíván a lágy után végre valami mocskosat, s hajlandó nem keveset fizetni is azért, hogy helyette ebbe az egészbe kulturált körülmények között beleszarjanak. Nem csalódott most sem a kiéhezett fiatalság többeszres tömege: hazai pályán ez a csapat sosem döntetlenre játszik, elkövet mindent, hogy a felcsendülő zeneszó varázseréjével a felszínre csalogassa bennük az állatot.”

Így kezdődött az a tizenöt éve született írás, ami legjobb emlékezetem szerint nem jelent meg sehol, könyveimbe nem vettem föl, keletkezése óta téli álmát aludta, mígnem a *Hévíz* felkérése eszembe juttatta: mintha volna nekem *Tankcsapda* tárgykorban egy régi vallomásom. Nem kis bravúrral kikutortam a gépem több kötetnyi szunnyadó anyaga közül, hogy megnézzem, mi is volt az ábra anno, s az előkerült opusz a legnagyobb meglepetésemre felidézett bennem számos hajdani emléket, érzést, hangulatot. Na jó, gondoltam, legyen akkor az, hogy e szöveg tükrében megtekintem hajdani önmagam, s e szép kerek jubileum alkalmából most jól megkommentelem egykori cikkemet – abból nagyobb baj nem lehet.

A négy bekezdésnyi beszámoló 1998 utolsó napjaiban született. 36 éves vagyok, Debrecenben élek, 1986 óta szerkesztem az *Alföld* című folyóiratot, három könyvem, három gyerekem van, nyolc-, hat- és négyévesek, az anyjukat szeretem, noha viszonyunk nem felhőtlen: szüleim halála óta (1993, 1996) iszok,

mint az állat, gyakorlatilag függő vagyok. Minden energiámat felemésztí, hogy ne hulljak szét, hogy uraljam és kézben tartsam az életem. Debrecen fullasztó levegője egy ízig-véríg budapesti nővel nagyobb válóok, mint italozásom, holott az sem jelent a házasságra nézve csekély kockázatot. Egy darab barátom van, délelőtt vele sörözök, délután egyedül, kizárólag lepusztult helyeken, húsboltok szeszipari részlege, kültelki kocsmák, lakótelepi presszók, ilyenek. A két temetés óta mintha kihúzták volna a szőnyeget alólam, folytonosan azt érzem, úgy kell a trapézon lengenem, hogy nincs alattam többé biztonsági háló – egy rossz mozdulat, és lezuhanok. Ha nem lennének rám bízva négyen, nem is lenne ellenemre amúgy. Legjobban a világvégi helyeket kedvelem, a város végpontjain található teraszokat, őszi kerthelyiségeket, ahonnan a pusztára látni, miáltal a pozícióm egyidőben onnipotens és teljességgel természetlen: mindent látok, de nincs ott semmi sem. Ezt a semmit szeretem nap mint nap több órában megtekinteni, zárt, rendíthetetlen magányban, amit az sem tör meg, ha elrepül a fejem fölött egy vastag falú, füles korsó, leütnek vagy épp leszúrnak valakit.

Leszúrták, pillantok rá, s intek a pincérnek, rendelék.

Könnyen belátható, hogy ezen a bázison – ráadásul miskolci gyökerekkel (*P. Mobil, Edda!!!*) súlyosbítva – a *Tankcsapda* a lelkiületbe az adott életszakaszban azonnal és durván beletalált: termékeny talajba hullt a mag. A durva itt a kulcszó: a rockandroll kíméletet nem ismerő vad dinamizmusa, alpári szövegvilága az általam oly nagyon szeretett, magas színvonalon művelt önsajnáltnak egyszerűen nem hagyott teret. Meg annak se, hogy életvitelszerűen szebbnek, okosabbnak lásd magad, mint amilyen vagy. Szétvert a parasztban mindent, ami művi, ami hazug; esélye sem volt semminek, ami álszent, képmutató, szemforgató és hamis. A *Tankcsapda*, hogy úgy mondjam, nem ismert kíméletet: beszippantotta áldozatát, s ha megvolt, ha övé volt az ember, beleverte saját taknyába az orrát: ne csapd be magad, kisgyerek. Kemény kurzus volt ez, nem aféle sétagalopp: akkora huzata, szívása, hatása volt a cuccnak, hogy egyszerűen nem lehetett tőle a fejet a homokba dugva eltekinteni.

Pláne nem abban a városban, ahol máig pendelykében, vaksötétben, dunyha alatt basznak, ahol nagyipari szinten űzték a prüdériát a bereteszelt cívisházak mélyén gubbasztó kedves cívisek. Ahol a kilencvenes évek végén is a *Millió rózsaszál*... volt műsoron a zenés szórakozóhelyeken, Spaten sört csapoltak, s mindenhol szempárok villogtak a félig leeresztett redőnyök mögöl. Az év végén aztán kapott a lakosság egy dózis ünnepi *Tankcsapdát* bele a képébe, *Főnix*-csarnok, tízezer ember, boldogan hányták hasba egymást ismerősök, ismeretlenek.

„Későn érő típusként magam a tájhaza e jelentős kulturális értékét meglehetősen késéssel fedeztem csak fel – akkor viszont azon nyomban alkalmaznak mutatkozott arra, hogy sarokkőként foglalja el méltó helyét zenei ízlésvilágomban a *Szécsi Pállal* szemközti póluson. Vagy lágy legyen valami egészen, vagy pedig bárdolatlan, intenzív, erős. Na, e koncert az volt végig, s ez a legkevesebb, ami róla elmondható. Ez a Lukács nevű úriember, úgy, ahogy van, hiteles teljesen, az összes hajrázós-betámasztós rock- és metálmajmot beíratnám tanfolyamra hozzá. Nem figuráz, nem játssza túl a szerepet, mégis fogva tartja két órán át úgy a tömeget, hogy a taknyot letörölni sincs idő. Az a fajta előadóművész, aki két szám között nem azért vakarja meg a tökét, mert a lelkes közönség ezt honorálja, hanem mert kibaszottul visket neki, ténylegesen. *Állat vagyok, ami enni kér, / ember, aki annyit ér, / mint egy magzat a méhben, / ami éppen elvetél*, ordítja a szívből jövő önvallomást, s tisztán látszik, tényleg az. Szabadjára engedi az érzelmeiket, aztán fajsúlyos dramaturgiai helyeken hűvösen visszafog: amikor például már nagyon túlpörögne a közhangulat azon, hogy *Az istenek erejét érzem végigfutni az eremben, / pedig csak egy csapdába csalt állat vagyok, / vergődök a veremben, / látod: a szemeim vérben, én meg az időben, meg a térben / száguldoztam magamban, amíg magamhoz nem tértem, / de így sem érzem jobban magam, és úgy se voltam rosszul, / az utolsó golyót játszom, de ez a játék nem túl hosszú*, akkor kiül egyedül a szúrófénybe egy olyan gitárral, mint a Bródy Jánosé, és líraian brummogni kezd arról, hogy *ez a szerelem nekem nem a május, / én örülök, ha valahogy túlélem, / a szerelem csak egy rohadt mágus, / ha elkapom, úgyis kiherélem*.”

Hiteles pali, valóban, később megismerkedtünk, mondtam neki egyszer, Laci, te vagy a tájhaza állócsillaga, de nem reagált, mert ejtőernyős ugrása volt épp, sietett. Épp az említett elődök, a korai *P. Mobil* és *Edda* után olyan elementáris erővel szólította meg a csövesek helyére lépő kismizmizett, esélytelen, hátrányos helyzetű gyerekeket, hogy többségük vele maradt máig, ott áll ma is a hátsó sorban egy üveg sörrel a kézben, pocakosan. S bár saját életem kereké, hogy így fogalmazzak, kipörgött alóla időközben, a legnagyobb bámulattal, hódolattal nézem, ahogy ez a csávó a semmiből, egy csigekerti panelből megcsinálta önmagát és zenekarát, létrehozva ezt a huszonöt éves történetet, a Vekeri-tó nyikorgó színpadáról a legnagyobb európai koncerthelyszínekre jutva el. Szövegvilága teljesen eredeti, karakteres minőség abban a tárgykorban, amelyben – gondolnánk – már nem lehet semmi újat mondani. Káprázatos rímek közül különösen ennek vagyok betege: *Hívott a csaj, / hogy van egy kis baj, / úgyhogy a mai pornó sztornó*.

Kész. Pornó-sztornó. Ilyen egyszerű. Kifekszem mindig, mikor eszembe jut.

„Először a küzdőtéren fogtam pozíciót, gondoltam, ott nekem jó lesz, min-dent láthatok. Ez azonban később tévedésnek bizonyult, mert a lelátóról a fe-jemre ugrott hassal egy nagydarab lány, nem tudván, hogy orvosi javaslatra nem tarthatok súlyt, mert gerincbeteg vagyok. Mégis csak akkor húzódtam a tűzvonalból hátrébb, amikor a kitűnően szórakozó debreceniek eltapostak mel-lettem bakancscsal három nyiszlettebb egyént, hogy figyelmes jelenlétemmel tovább erősítsem a hátsó fertályokban diszkréten helyben mozgó korosztályom meglepően népes táborát. A sarokban egy őszbe vegyült nemzedéktárs ép-pen dugta vonagló partnerét az elhangzó szép szerelmes szám szó szerinti ha-tása alatt: *És most itt áll, / nem érdekli, hogy ittál, / előtte egy akkora fallosz, / ha oda-nyomná a falhoz, / izzana tőle a vére. / Ugyanolyan, mint a nővére, / odaenged ma-gához, / mint az őz a szarvasbikához jön, / ha itt van az ideje.* Egy pocakosabb pe-dig a feje fölé tartott mobilon közvetítette a koncertet valakinek, aki hetekkel ez-előtt sem kapott már jegyet. Igazából mégis fentről volt ez a nagy kollektív él-mény úgy vizuálisan, mint lelkileg átélhető: alattam egy hullámozó, nagy fekete tenger, melyen imbolygó gályaként úsztak a kézről kézre adott emberek, mia-latt a sötétet átdöfő erős fényben röppenő sirályként lebegtek a színpadra szánt melltartók, sálak és bugyik. *Milyen világ az, / amit más jobban nem jellemez, / mint egy dal, egy szar, egy szemétre való, / mint mondjuk ez,* vonta be Lukács ezalatt a diskurzusba a globális létértelmezés filozófiai aspektusát, megcsillantva mint-egy az önirónia művészi fegyverét ezen a sötét palettán, *a kívül szar is lehet belül jó reményét kínálva fel annak, aki netán elkeseredett.*”

E koncert idején már lehetett izgulni, meginog-e a *Tankcsapda* erkölcsi hi-tele, hisz a helyi politika jó szimattal ismerte fel benne a potenciális „reklám-hordozót”, elhúzva Lukács orra előtt a jó vastag mézesmadzagot. A zenekar Csokonai-díjat (!) is kapott – Lukács és Vitéz Mihály: az milyen! –, de végül a Loki-induló lett a mélypont; belefér. Nekem pedig máig az egyik legemléke-zetesebb koncertélményem ez, mert semmi más nem tudja így előhívni, fel-eleveníteni bennem akkori állapotomat. Azt a riadt embert, aki szép lassan esett szét, kocsonyás volt belül az állaga, néha meg mintha egy vájdling üveg-szilánkot vacsorázott volna, és nem tudta, hogy most mi lesz, mitévő legyen. Reménykedett, hogy megússza, s nem hal még bele. Kívülről várta a felmen-tő sereget. Ha levett egy könyvet a polcról, kiesett mögüle négy sörösüveg. Ha leült, nem lehetett tudni, fel fog-e aznap még állni. Ha elindult, nem biz-tos, hogy meg is érkezett. Húzta az időt. Húzta hajnalig, kifulladásig – s a *Tank-csapda* a maga módján megbízható, hú partner volt ehhez.

„Nem is látszott akkorra már szomorúnak senki, amikor a program véget ért. Támolygott ki a karcos dallamokkal átmosott nép abba a világba, mely olyany-nyira plasztikusan lett lefestve itt. Volt, ki erős lett ettől, s rendőrt kívánt verni, autót akart borítani kissé távolabb, más éppen hogy gyenge, megrogyva pi-hent a hús havon. És volt olyan szálfaderekű, kiben a szerelem érzése dominált leginkább az elhangzott dalok belső hozadékaként, s a karjába hanyatló, félholt csillagszemű fülébe krákkogta a legszebbiket intim módon, bizalmasan: *Tudom, hogy hagynád, / és én addig szeretnék, / amíg mozogsz, amíg van benned élet. / A véredben fürödnék, átvágnám a torkod, / néznél rám, de nem értenéd a dolgot.*”

Keresztury Tibor (Debrecen, 1962) író, szerkesztő, irodalomtörténész, kritikus.
Legutóbbi kötete *A készlet erejéig* címmel jelent meg 2012-ben.

Dénes József (Dönci) és Óz Zsolt a Vidámparkban, 2001-ben

Fotó: GLÓDI BALÁZS

Bihari Balázs

ROCKANDROLL JOURNALIST IN MIDLIFE CRISIS

(fekete lyukak a magyar popdalok körül)

Pápai Sanyival, a Wave lemezbolt tulajával egy holland srácnak mutogatjuk a szürreális magyar poptörténetet. YouTube-diszkrét a magunk tálalásában egy szerdai délután, ahova minden Csík zenekar-jegyvásárló és turista bemenekül a vihar elől. Az 1966-os Táncdalfesztiváltól startolunk, mert a srác Kovács Kati hangjára kíváncsi, innen ugrunk Koncz Zsuzsáig, majd a rendkívül tini Zalatnay Ciniig – pár napja Nina Hagen posztolt Katiról egy régi felvételt a Facebookra.

Majd mélyebbre ásunk: hogyan lett a Táncdalfesztiválon látszólag szende kislányból a magyar Janis Joplin, hogy melyik Bee Gees-tagnak a pasija volt Cini, mi az Illés–Metró–Omega szentháromság, az Omega mennyire ismert Hollandiában, és igen, abban a borzasztó Metró-számban ott a perkázó fiú az a basszusgitáros, aki később a Skorpióban játszik. Innen már csak egy ugrás az Egy nap rock című 1981-es dokumentumfilm – Új Skorpió, Korál, Edda, P. Mobil, HBB. Sándor öt évvel idősebb nálam, ekkor már belerohanunk privát tinikorszakába, avagy kik azok a csövesek, kik a Fekete bárányok, a Bizottság, a P. Mobil, a HBB, a Beatrice, ki kapott lemezt és ki nem, hogyan lett egy lányzenekarból diszkózenekar, mely státuszt aztán elhappolta Erdős Péter a Neotonnak, hogyan lett diszkózenekarból a Beatrice a magyar hard rock/punk első számú közellensége, melynek főhőse iksz évvel később köztársasági elnöknek is indult és a hajdani csövi zenekarok tagjai többségéhez hasonlatosan erősen jobbos irányt vett.

Sosem voltam csövi, még ha szűk farmert hordtam is 1981-ben, hogy bele kellett kanalizni – powered by nagymami –, és hiába vettem alföldi papucsot. A zene az anyém volt, de a dalszövegek teljesen idegenül hatottak, és nem értettem, miért pont értük rajonganak a hozzám hasonlóan polgári lakásokban felnőtt osztály-

társaim. Adamis és Dusán dalszövegei nagynénémék lemezein és autós kazettáin keresztül szóltak hozzám, de az új szellemi fonalat a Bizottság, a Rolls, a Bikini, majd a Kontroll-, URH-, Európa Kiadó-, VHK-, Trabant-kazetták és -koncertek jelentették. Sok szempontból ez lett az új origó, kijelölt egy utat, egy gitártanárt, zenekarokat, egy szubkultúrát a maga olvasmányáival, értékrendjével.

Most mégis a P. Mobil 1983-as Nagy fal dokufilmjét nézem és tekerem vissza újra meg újra. Szól a *Mobilizmo*, nézem a videót, és valami elképesztő energia szalad le a színpadról. A keménymag életében nincs más, a kikapcsolódást almaborral tunkolva a Móóóóóobil jelenti – Schusterék egyszerre próféták, megváltók, pótszülők, népművelők, szociális munkások és bizniszmenek. Barkasban. Nincsen szentimenti, nincs rájátszás, nincs slam, a sorok egyszerűek és halálpontosak. Az 1983-as üzenet attitűdje 2014-ben ad egy hatalmas sallert: belül megvadul a csövi kis frankhiteles, miközben a zenekar 2014-es inkarnációjával és a kapcsolódó kontextusával egyáltalán nem tud azonosulni. Némi zűrzavart érzek ebben – kicsit olyan, mint amikor Sándor megjegyzi, hogy az Edda első lemeze zseniális volt, de már képtelen vagyok elvonatkoztatni az ufók által elrabolt, néhai zálogházas Patakytól, és még nagyobb zűrzavarként élném meg, ha egyet-ertenék Sándorral. Valami nem stimmel.

Persze a múltból érkező fonalat felvenni sokszor könnyebb, mint a jelen új gombolyagjaival játszani: a név, a legenda és sokszor a produkció ereje is együttesen kenterbe veri a jelent. Romhányi Józseftől Lovasi Andrásig kalapból előhúzható szlogenszerű idézetek ragadtak a köznyelvbe, megnyugtató érzés előhúzni őket, mint új fogalmazású sorokkal ismerkedni. A középkorú zenebuzikon túli világban ez a normális, ahol Szűcs Krisztián (HS7) maró iróniáját kevesen értik, de a *Krézi srácr*a kiválóan lehet bulizni a lagziban, karácsonyi vállalati bulikon – nagyjából így mennek át dalok generációról generációra. *Élet a legjobb méreg*, *Szókített nő*, köztük egy *Kibaszott tócsa*. Persze középkorú zenebuzi vagyok, Deezer csőre töltve, kurrens hírszajtók elmentve és ha besokallok a zenei PR-os munkába, még mindig nem vagyok hajlandó tudomásul venni, hogy ami kétszázötven kilométerrel nyugatra működik, itt miért nem. Egy zenei újságíró barátom lassan bele is őrül, az átlagolvasó számára 90 százalékban Magyarországon ismeretlen előadók híreit posztolja huszonnégy órában, nem nagyon alszik, ül a gépe előtt, csak a lemezei veszik körbe, azt mondja, ő a leggyorsabb, másról már nem is tud beszélni, egyre kacskaringósabb, szájbarágóbb körmondatai körbefonják életét, magát kommenteli és lájkolja, majd osztja újra meg. *Rockandroll journalist in midlife crisis?* Kamikaze.

Nevek, nevek, legendák. A magyar rocktörténet mára egész jól fel lett térképezve, könyvek, dokufilmek, sőt sorozatok mesélik és árnyalják mindazt a képet, amelyet Sebők János, Kőbányai János, Szőnyi Tamás és társaik foglaltak először rendszerbe. A rostán rengeteg név, dal hullott ki, az újságírók hol összeszededgették őket, hol nem, néha új életet adtak egy elfeledett dalnak, névnek – míg a közönség megdöbbenően gyorsan felejt.

Őzike nagy Mobil-rajongó volt. Velem ellentétben hozzá tökéletesen passzolt: csepeli srác, munkásszülők – mintha Lóriék mindent sort neki írtak volna. Életmódja gyakorlatilag folyamatos 1981-et képezett le. Egyrészt az utolsó igazi csöves volt, még a lejmolása is („Balázskám, Robikám, van egy százasotok?”) teljesen autentikusnak hatott a Sziget Iroda automatája előtt, ahol a ROSSZ feliratú gomb megnyomására dobozos sör gurult ki. Mindezen túl a csepeli Lou Reedként komoly életművet hagyott hátra a magyar alternatív, underground zenei világban. Őz Zsolt: Ugatha Christie, Vidámpark, újságírás, Rakendroll könyv, alkohol, alkohol, halál. Utóbbi kódoltan ott lebegett felette attól a pillanattól kezdve, amint elkezdett szórakozni vele, de mindig kiröhögte, mint ahogy az elvonót is, amit regényíróként leginkább ihletforrásként használt.

Pár évvel ezelőtt kezdtek hullani a zenészhaverok, először a nálunk tíz évvel idősebbek, a példaképeink. Dönci, Gasner, Lehoczky Karcsi, Újvári Jancsi, majd hirtelen a mi korosztályunkba is beütött. Amikor a Karabély és a Flash basszusgitárosa, a világutazó Maurits is váratlanul örökre elaludt, a számára rendezett emlékbulin egy ismerős zenész felkiáltott a Vidámpark zenekar ekkor már elég rozzant állapotban lévő, ülve éneklő énekesére: „Őzike, neked kellett volna meghalni, nem Maunak!” Őzike pár évvel korábban valószínűleg összeverekedett volna a zenésszel, de ezúttal csak valamit halkán motyogott, mindenki más pedig mereven nézett maga elé. Őzike többszörösen túlélte, amit lehetett. Tavalyi temetésén a sírja felett békült ki Barcs Miki és Müller Péter, miközben a helyi erők „Szigetország, Szigetország, Szigetország, éjjaaóóó”-kiáltásokkal szakították meg a Miatyánkot.

Rakendroll. Érzelmes-okos dalok és szövegek, amelyek ha rádióban szólnának, egyáltalán nem lógnának ki egy-egy Kispál-, 30Y- és Kaukázus-dal közül – és egyáltalán nem azt a figurát képzelnék oda énekesnek, mint ahogy Őzike kései korszakában kinézett cigarettától lyukas kapucnis felsőben, alkoholtól szederjes arcával, ekcémától és egyéb bőrbetegségektől bekötött kezével. Valami nem stimmel, és nagyon bassza az agyamat, miért nem szól Őzike-dal a rádióból.

A kánonba kerülés szabályai anno meglehetősen fekete-fehérek voltak.

1. Ha kaptál engedélyt, klubokban, vállalati klubokban zenélhettél, esetleg még a vállalat nevét is felvehette zenekarod.

2. Dalaidat engedélyezte a Sanzonbizottság.

3. Ha a Rádió és a Hanglemezyár elképzeléseivel is passzolt a te elképzelésed, és minden dal átment a szűrőn, rádiófelvételed, sőt lemezed is lett, az Egymillió fontos hangjegyben, a Pulzusban és a Zenebutikban is bemutatkozhattál.

4. Turnézhattál az ORI engedélyével.

5. Írtak rólad az ifjúsági lapok, Ifjúsági Magazin, Világ Ifjúsága.

6. Forgott a neved.

A jó öreg TTT. Ezek a szabályok ugyanúgy érvényesek voltak Cseh Tamásra, mint a Kati és a Kerek Perecre, a Beatricére és az LGT-re. Aki ebben nem volt hajlandó részt venni, perifériára került, mint mondjuk az országból kitessekelt Spions, lemeze parkolópályára lett téve, mint a P. Mobil debütalbuma, el lett lehetetlenítve, mint a Beatrice. Aztán a nyolcvanas évek elején már a tiltás sem állíthatta meg az ezeket a játékszabályokat totálisan figyelmen kívül hagyó avantgárd/new wave-, középiskolás punkzenekarokat, ellepték az országot zenekarneves falfirkákkal, pár koncerttel, felvételekkel, melyek másolással terjedtek Battonyától Nemesmedvesig. A hivatalos kánon mellett megjelent egy olyan ellenkultúra, ahol már a pusztaság létezés is többletet adott a szavaknak, a refréneknek – így akaratlanul egy párhuzamos kánon születését segítette elő a nagy TTT, a maguk hőseivel, emblemikus dalaival.

Nagyon érdekes az olvasók reakciója, amikor kikerül az Artisjus negyedéves jelentése a Facebook-, YouTube-, MAHASZ-, rádiós, stream-listákkal, milyen magyar zenéket/előadókat fogyasztunk. Mr. Busta szövegei vagy a Children of Distance népszerűsége még körülbelül sem azonosak a magyar zenei médiumok szerkesztőinek, újságírók, rádiósok, zeneipari szakemberek, esztéták (ööö, vannak még ilyenek?) választásával. Párhuzamos világegyetemek sorjáznak, és sokszor még egy nyomi féregjártot sem találunk, hiszen korábban a generációk között sem igazán működött ez. Sok év telt el, mire megtörténhetett az, hogy mondjuk Kovács Kati és a Qualitons, vagy Presser Pici bácsi és Lovasi András egy színpadon zenéljen, hogy szülessen akár egy generációkon átívelő Budapest Bár.

A Gasner János készítette Dixi-albumot hallgatom: míg az 1983-as Mobilból legalább a nagyon ciki bőrnadrágok, rojtok maradtak meg, a Gémes János Dixi által megidézett korból sok szempontból semmi. Létezik-e folytonosság valahol, egy apró szál, ahol értelmezni képes a jelen a túlvilági Fiala Művészek Klubja üzenetét? Betüremkedik-e mai, alternatív címkén túli produkciókba ez a fajta szellemi örökség vagy szép csendesen megöregszik és kihal a generációjával együtt? Morzsák itt, morzsák ott. Müller Pétert sokszor leírták már, én is: amikor és ahogy leestem a Sziget színpadáról, mintha egy figyelmeztető jel lett volna számára. És azóta figyelemreméltó emberekkel figyelemreméltó produkciókban vesz részt: még ha Odettnek is jut a Class FM-be egy-egy Müller-sor, értők onnan is kihallhatják az öreg Dixi végtelen mormogását. Najmányi László már biztos az ötezredik oldalnál tart készülődni Dixi-könyvével, egy utolsó utáni tanítás a szellemek feletti tudományból. Szkárosi Endre, a néhai Fölőspéldány csoport meghatározó arca, a magyar hangköltészet szinonimája a Corvintetön folytatja tevékenységét, a húszas generációnak, slam poetrynek álcázva egy Simon Marci- és egy Saiid-előadás között. Pajor Tamás (Neurotic, Ámen, ma leginkább Hit Gyülekezete) jelenben végzett tevékenysége látszólag homlokegyenest más, mint a Neurotic-időkben, a Mesterséges ember katartikus rap-slamje mégis Dixi nyelvén szól. És míg Barcs Miki a MŰSZI-ben gyalázkodik a Flash-sel, a Puszi együttes a Kertemben hippiskedik, Víg Misi a Zichy-kastélyban közösködik az Európa Kiadóval, mint 1986-ban, Bérczesi Robi (Hiperkarma) pedig, mint a legjobb Pajor-tanítvány, a Dixi-hagyomány huszonegyedik századi őrzője. Mégse vagyok arról meggyőződve, hogy aki érteni véli Bérczesi agyhuzalozását, Pajor életművének sokrétűségét, értelmezni képes Dixi lemezét. *A szálak összeérnek, mint a tej?*

A zenehallgatási tesztek statisztikai alapján a legismertebb dal Magyarországon a *Sweet Dreams* a Eurythmicstől, erről a rántást kavarázó háziasszony és a tini sem kapcsolja el a rádióját. A rádiós szerkesztő leginkább kockázatmentesen dolgozik. Ha icipicit is eltér a normától, a kirúgást kockáztatja. Ezért volt reveláció a Petőfi Rádió megjelenése, amely azt a zenét vitte országos médiumba, amely minden klubban és fesztiválon szólt és csinált belőle egy párhuzamos mainstreamet a Class FM mainstream mellé. A magyar zenei média kicsike, nem nyitott, tudása sokszor pont annyira pontszerű – a számára lényeges halmazokat ismeri, minden mástól elzárkózik –, mint a befogadóé. Ám ha valaki egyszer átkerül a rostán, könnyen úgy jár, hogy aztán mindig őt húzzák elő a kalapból. Érdekes, hány évet

küzdött azért a Supernem zenekar, hogy bebizonyítsa a zenei sajtónak, hogy nem megcsinált produkció az övék, hanem hiteles rockandroll, ráadásul csupa emlékezetes dalszöveggel – egy élőbeszédben dadogó popzenész szájából. Ha a rádióban szereplők kompatibilisek a zenéből kikacsintókkal, úgy a szerkesztők löketet adhatnak határműfajoknak, ha nem, akkor nem – függetlenül az előadó ismertségétől, népszerűségétől, esetleges esztétikai értéket képviselő produkciójától. Egy YouTube- vagy koncertsztár nem feltétlen rádióasztár és vice versa. A folyamat nem nevezhető organikusnak.

Nánási Tomival, a néhai Szivárványharcosból tekintélyes gazdasági újságíróvá és nemrégiben Őzike-rajongóvá vált barátommal levelezek Őzikeről. Nem ismerte személyesen, mégis Őznél talált meg számára fontos sorokat: *Ha Őz Zsolttal tartunk, akkor felfordulhat bennünk minden – zuhanás előtt, a csábító mélység peremén egyensúlyozunk. Legsötétebb és leginkább letagadott gondolatainkkal szembesít – és ez nem más, mint a halál pillanatainak átélése az életben is. Ebbe bele lehet ragadni, ezért félelmetes és riasztó, hiszen Zsolt bele is ragadt – és a randevúja a halállal kezdten provokáció volt, aztán az egyetlen valóság maradt. A szerencsésebbek ugyanakkor egy olyan pokoli tisztítóútként is átélhetik az egészet, amit nem lehet kihagyni – és ami elengedhetetlen ahhoz, hogy megértsük: van néhány olyan pillanat az életünkben, amelyek nem csak a szölamok, a képeslapok, vagy a vágyak szintjén, hanem ténylegesen is boldogságot adnak. Zsolt dalai ezeket a pillanatokot kerülgetik. Sok esetben meg is találják, fel is mutatják ezeket a töredékeket, mozaikdarabokat. Azokat a perceket örökítik meg a legszebb sorok, amikor az „ember szomorú, vizes síkra ér – okos fejével biccent, és nem remél”.*

Csetelgetünk a privát univerzumban egymás közt – ha már a rádió nem készített Őzike-emlékműsort.

A MAGYAR DAL HÉTVÉGÉJE

Benne: A MAGYAR DAL NAPJA

2014. szeptember 12-14. (péntek-vasárnap)

HÉVÍZ – Több helyszínen · A belépés ingyenes!

2014. szeptember 12. (péntek)

Muzeális Gyűjtemény

17:00 Hangszerkiállítás megnyitója
– Tóth József tárogatóépítő hangszerész mester
és Lakatos László hegedűkészítő
hangszerész mester munkáiból.

Nagyszínpad – Nagyparkoló

20:00 **Back II Black** koncert

2014. szeptember 13. (szombat)

Amikor fellibent a Vaszfüggöny...

Hévíz mindig a kelet és nyugat találkozási pontja volt, sok színes emléket őriz vendégeinkről és családjaikról. Egész nap Good bye, Lenin! Filmmaraton

15:00 Szabadtéri emléktár megnyitó és Trabi találkozó

Muzeális Gyűjtemény

15:00-17:00 Munkabemutató Tóth József
és Lakatos László hangszerész mesterekkel

Nagyszínpad – Nagyparkoló

16:00 Vodku zenekar koncertje

18:00 Kapócs Zsóka műsora

20:00 **Nagy Feró és a Beatrice** zenekar koncertje

2014. szeptember 14. (vasárnap)

A Magyar Dal Napja

Hévízi-tó

10:00 **Magyar Dal Napja ünnepélyes megnyitója**
Megnyitja: **Presser Gábor, dalszerző, énekes**

A Hévízi-tó körüli sétányon mintegy 1000 fő, a tavat körbeállva együtt énekel. Ezt követően a helyszínről indul útjára a Magyar Dal hőlégballonja.

Szentlélek Templom

10:00 A vasárnapi szentmisét követően
Petrás Mária erdélyi származású népdalénekes koncertje

Hévíz közterei

Dr. Moll Károly tér

11:00 Csicsergők műsora

11:30 Musica Antiqua együttes műsora

Festetics tér

12:00 Csicsergők műsora

12:30 Musica Antiqua együttes műsora

Dottó – a városnéző kisvonat

Délután 11-20 óráig a Dottó menetrend szerinti útvonalán közlekedve egy gitáros és egy harmonikás zenél. A zenészek óránként váltják egymást, a nap folyamán kétszer játszanak.

A Magyar Dal Hajója

A keszthelyi kikötőből útjára indul a Magyar Dal „Hévíz” Hajója, melynek fedélzetén négy tagú zenekar előadásában a 60-as éveket idéző táncdalok szólalnak meg. *Indulás: 15:00 és 16:00 órákor.*

Kapcsolódó program partner fürdővárosokban

Egy kisbusz indul útnak a Musica Antiqua zenekarral és a Csicsergők gyermekkarral, akik elviszik a Magyar Dalt partner fürdővárosaink helyszíneire: Zalakarosra, Sárvarra és Bükre.

Termelői Piac

7:00-12:00 Zenés bolhapiac
Régi bakelit lemezek, kazetták, zenés videokazetták, DVD-k, CD-k, koncertreklivák adása-vétele, csereberéje, utcazenészek közreműködésével.
A részvétel mindenkinek ingyenes.

Nagyszínpad

12:00 Zabszalma együttes gyermekkoncertje

13:30 Igricek zenekar koncertje

15:00 Boroszlán népzenei együttes koncertje

16:30 Rusznák Gábor Jumprock Band koncertje

18:00 **Budapest Voices** koncertje

20:00 **Hévízi Dalfesztivál döntője**

15 amatőr énekes előadását az ABRAKAZABRA együttes kíséri.

Műsorvezető: BEBE (Back II Black zenekar frontembere)

Sztár zsűri: Náray Erika, Somló Tamás, Karácsony János, Poór Péter

A verseny befejezését követően, az értékelés alatt **Tóth Vera** énekesnő fellépése a nagyszínpadon, az ABRAKAZABRA közreműködésével.

Támogatónk:

Információ: **Gróf I. Festetics György Művelődési Központ**

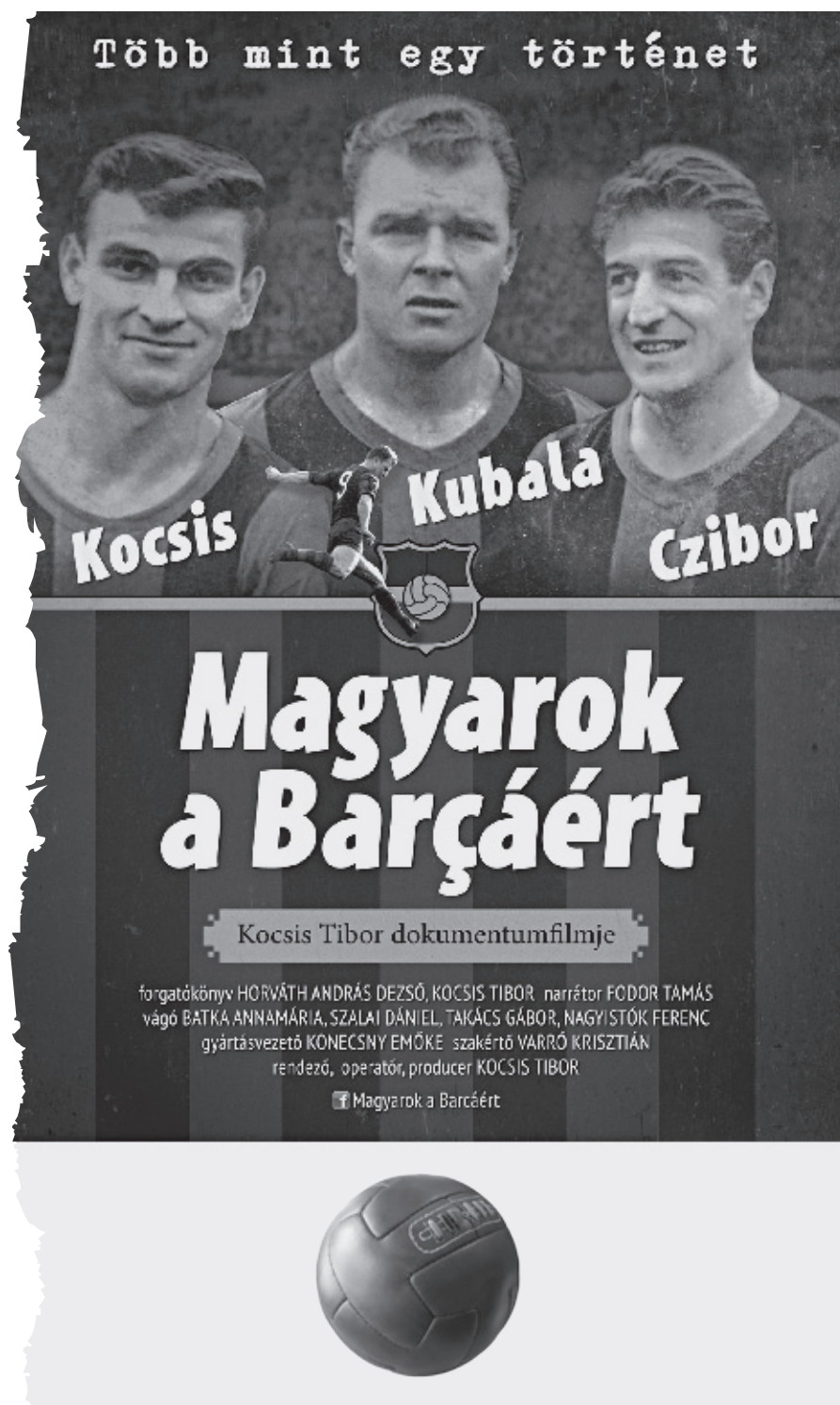
8380 Hévíz, Rákóczi u. 17-19. ■ Tel.: 83 / 341 545

Tel.: 30 / 469 7713 ■ www.hevizgaleria.hu

A programokon mindenki saját felelősségére vesz részt!
A változtatás jogát fenntartjuk! Nyomdai hibákért felelősséget nem vállalunk!

Bihari Balázs (Budapest, 1967) zenész, szerkesztő, PR-szakember.

Novák Tamás

OLY TÁVOL, MÉGIS KÖZEL

Az a magyar ember, aki szereti a futballt és tiszteli a hazáját, nem jár első osztályú bajnoki mérkőzésekre, nem néz élő közvetítést, és tartózkodik az olyan színes filmektől is, ahol magyar mezben, magyar emberek fociznak.

Az a magyar ember, aki szereti a futballt és tiszteli a hazáját, kizárólag dokumentumfilmeket néz, ahol idős emberek mesélnek a fociról, a grundról, a gólokról – és közben fekete-fehér archív filmfelvételeken cselez Puskás, lő gólt Czibor, fejel Kocsis vagy Kubala.

A figyelmet a verespataki bányáügyre irányító Új Eldorádó rendezője, Kocsis Tibor most a fociról beszél. Magyarok a Barçáért című filmje azért is fontos, mert a magyar ember nagyon ritkán lát magyar focit. Legutóbb Almási Tamás Puskás Hungary című filmjében láthatott focit a magyar ember, de ennek már 5 éve. Azóta már két vébét és egy Eb-t is rendeztek, tőlünk délre, északra, keletre és nyugatra. Kocsis Tibor filmjében Angliát oda-vissza verjük, 6–3-ra és 7–1-re. A gólokat most is Puskás, Kocsis, Hidegkuti és Czibor lövi, viszont a berni döntőt sajnos nem nyerjük meg. És hát a magyar embernek ugyanúgy elszorul a torka a harmadik német gól után, ahogy elszorult a torka a nagypjának és az apjának és fog majd a fiának is, holott a meccset élőben csak a nagypja hallotta. Szepesi a meccs után azt mondta, nem történt tragédia, ez is csak egy focimeccs volt. Végül is igaza lehet, hiszen 50-60 év múlva, amikor a fociból jó eséllyel már csak egy Wikipédia-szócikk marad, jókat fogunk rajta röhögni.

Rendes magyar emberként órákig tudnánk nézni a fekete-fehér bevágásokat, Kocsis ollózásait, Kubala cseleit, a Bolond Madárnak nevezett Czibor kapásgóljait. Vagy csak hallgatni róluk a történeteket. Hogy Czibor, miután két gólt rúgott, hazament a Barça-meccsről. Hogy milyen szűkszávu volt Kocsis a 6–3 után. Hogy mennyire szerették Kubalát a Barcelonában – és igen, igaz: tényleg miatta építették a Camp Nou-t.

De sajnos a film nemcsak a fociról szól, nemcsak azért olyan szomorú, hiába próbálja – minden tiszteletet megérdemlő módon – a rendező lezárni egy

pozitív végkicsengéssel. Eleve nehéz jó kedvvel nézni a filmet ott, ahol az elegáns barcelonai helyszínekre egy-egy üres hazai lelátó a válasz.

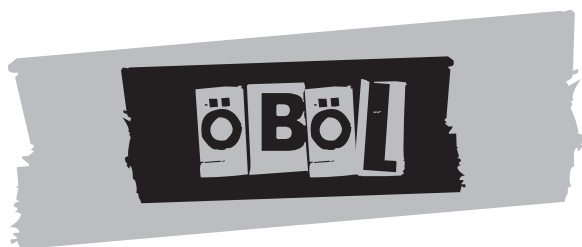
A film rendszeresen és korokon átívelően mutatja be tökéletesen, hogyan építettek itthon várból szart, miközben a világ másik felén pont ennek az ellenkezőjén fáradoztak. Hogy aztán a több mint fél évszázados kísérlet végén előttünk álljon a Bp. Honvéd és az FC Barcelona. Persze erről a filmben egy szó sem esik, sőt a Kubala-unokák meghiúsítottan fociznak a gazos Ilovsky Stadionban, majd üres lelátók előtt megkoszorúzzák nagyapjuk szobrát, miközben már sem ők, sem az apjuk nem beszél a nyelvet, ahogy Kocsis is Xoszicsnak hívja a fia, miközben sír, amikor azt meséli, hogyan vitte őt az apja a kezdőrúgáshoz a Nou Campban rendezett búcsúmeccsén, 100 000 ember előtt.

Közben persze mi is sírunk, hiszen ott fut előttünk az egész elrontott, Zsiguliba zárt XX. századunk itt, az Észak-Balkán közepén. Ott vannak az elkergetett tehetségek, a pitiáner bosszúk, a gyilkos honvagy, a besúgó és a besúgóttak, a döntőn elbukó örök másodikok tragédiája, a nyelvüket feledett utódok meg az a távoli csillogás, ami csak a tévéből jut el hozzánk, meg akkor, ha valami diszkontrepülőn extra small poggyásszal elmegyünk szájtátani valami nyugati stadionba. Közben meg itt voltak azok az istenadta tehetségek, akik jó magyar szokás szerint nagy csinnadratta, szobor vagy hamu formájában jöttek csak haza hungarikumnak, ide, ezek közé a kimondhatatlan nevük utcák, terek és grundok közé, amiről annyit álmodoztak száműzetésük alatt. Hogy aztán a film vége felé Kocsis újratemetésén, a magyarul már nem beszélő Kocsis fiú a Bazilikában a mikrofonhoz lépjen, és azt mondja spanyolul: Apám, hazajöttél.

Ekkor minden, hazáját szerető magyar ember összeszorítja a fogát, és az anyjukba kíván valakiket, teljes joggal, természetesen.

P. S.: A film előtt úgy terveztem, hogy rögtön megnézem a FIFA és Sepp Blatter önpromó-filmjét, a Közös szenvedélyt. De aztán a film végén meg gondoltam magam. Nem volt kedvem a kakaspörkölt után tújszart enni.

(Kocsis Tibor: Magyarok a Barçáért. Magyar dokumentumfilm, 2014, 84 perc)

Szálinger Balázs

ALÁZATOS, FEGYELMEZETT ÉS EMBERI

Háy János kapta az idén másodízben odaítélt Hévíz Irodalmi Díjat. Az elismerést a folyóirat 2013/3. számában közölte, Weöres Sándorról szóló esszéjéért ítélték neki (Aki perzselő szomjat kelt a jóra). A laudáció elhangzott Hévízen 2014. június 3-án.

Weöres Sándor megkísérelte, hogy térképet rajzoljon a világmindenséghez. Persze mindenki a világmindenséget akarja tetten érni, fogyaszthatóvá tenni és tálni, szonettben ugyanúgy, mint krimiben, családregényben ugyanúgy, mint siratóban. Weöres Sándor tavaly száz éve született, idén már százegy éve. Szépen, egymás után követik egymást halhatatlanságának évei.

A tavalyi évben Háy János megkísérelte, hogy térképet rajzoljon Weöres Sándorhoz. Azért se volt egyszerű, mert ez az életmű ijesztő. Az esszé szerzője több ezer oldalra lefordított világmindenséggel nézett farkasszemmel, olyan világmindenséggel, ami ugye pattant egyet egy másik emberen, néhol torzult, néhol kiteljesedett, banális lett vagy összetett, gyerekvers lett belőle vagy ottfelajtott napernyő. Előítéleteket és divatdrukkereket szülő, mágnesként vonzó és mágnesként taszító életmű ez. Háy talán legnagyobb leleménye az, hogy fölismeri Weöres talán legnagyobb leleményét: a moralizálás hiányát. Az emberi létezés talán legfontosabb kódjaként működő jó-rossz kérdést magába az élet rendszerébe foglalja, és az életöröm nevű szigetelőanyaggal körbevéve marginális kérdéssé teszi. A legfontosabb emberi iránytű nélkül elveszett nyomorultként lépdelünk Weöres erdejében. Az egyetlen olyan huszadik századi költőnek az életművével, akitől lényegében minden, hatvan év alatti magyar ember tud folytatni két vagy három verset, ne szépítsük: a nép legnagyobb része egyszerűen nem tud mit kezdeni.

Háy János esszéje alázatos, fegyelmezett és emberi. Alázatos, mert nem a világmindenségről akar szólni. Az esszé tárgya nem Háy János költő, író és drámaíró véleménye a világmindenségről Weöres Sándor kapcsán elmesélve vagy a szájába adva – hanem Weöres Sándor maga. Az ember, az életrajz, a pályái, az olvasmányélmények, az utazások, a hatások, a legendás vékony hang. Nem kiabálja túl az írás tárgyát, hogy a tárgy tárgyról mondjon vé-

leményt. Az alázat nem Weöresnek szól – hanem a Háy által fölismert feladatnak. Az esszé így nem válik kockázat nélküli, tankönyvi Weöres-szobor-építéssé, amolyan minden-jó-és-ami-nem-arról-hallgatunk-szöveggé. A feladat nem az, hogy eladja az árut, hanem hogy ismertesse. Háy Jánostól mernék venni használt autót. Háy nem holmi „kritikának nevezett irodalomtörténeti aktus stíljegyeinek felhasználásával ismerteti véleményét” – hanem egyszerűen elmondja, amit gondol, és kész.

Fegyelmezett, mert tartja magát az életrajz adta vázhoz. Hogy az esszé használható legyen. Weöres számtalan csapdát, zsákutcát, mocsarat, holtágot és időztető ligetet hagyott hátra, nem beszélve az életmű következtelenül más helyeire vivő féreglyukairól. Nagyon egyszerű, néha kifejezetten öröm eltévedni benne – de néha azért eszünkbe jut, hogy ne már. Hogy szeretnénk haladni, csak úgy, szépen. Háy egy-egy csábító világátjáró előtt összeszorítja a fogát, és azt mondja: nem, a 38 éves Weörest most a 39 éves Weöres fogja követni. A fegyelem eredménye egy horizontálisan és vertikálisan, kronologikusan és tematikailag is átlátható, következetes Weöres-térkép. A költő Háy egy saját élményeket felidéző turistaútvonalat írt volna le. Az esszéista Háy olyan térképet rajzol, amin látszik a vízrajz, látszanak a vasútvonalak, a napsütéses órák száma és a domborzat. A turistaútvonalak felfedezésének és létrehozásának örömét pedig meghagyja másoknak.

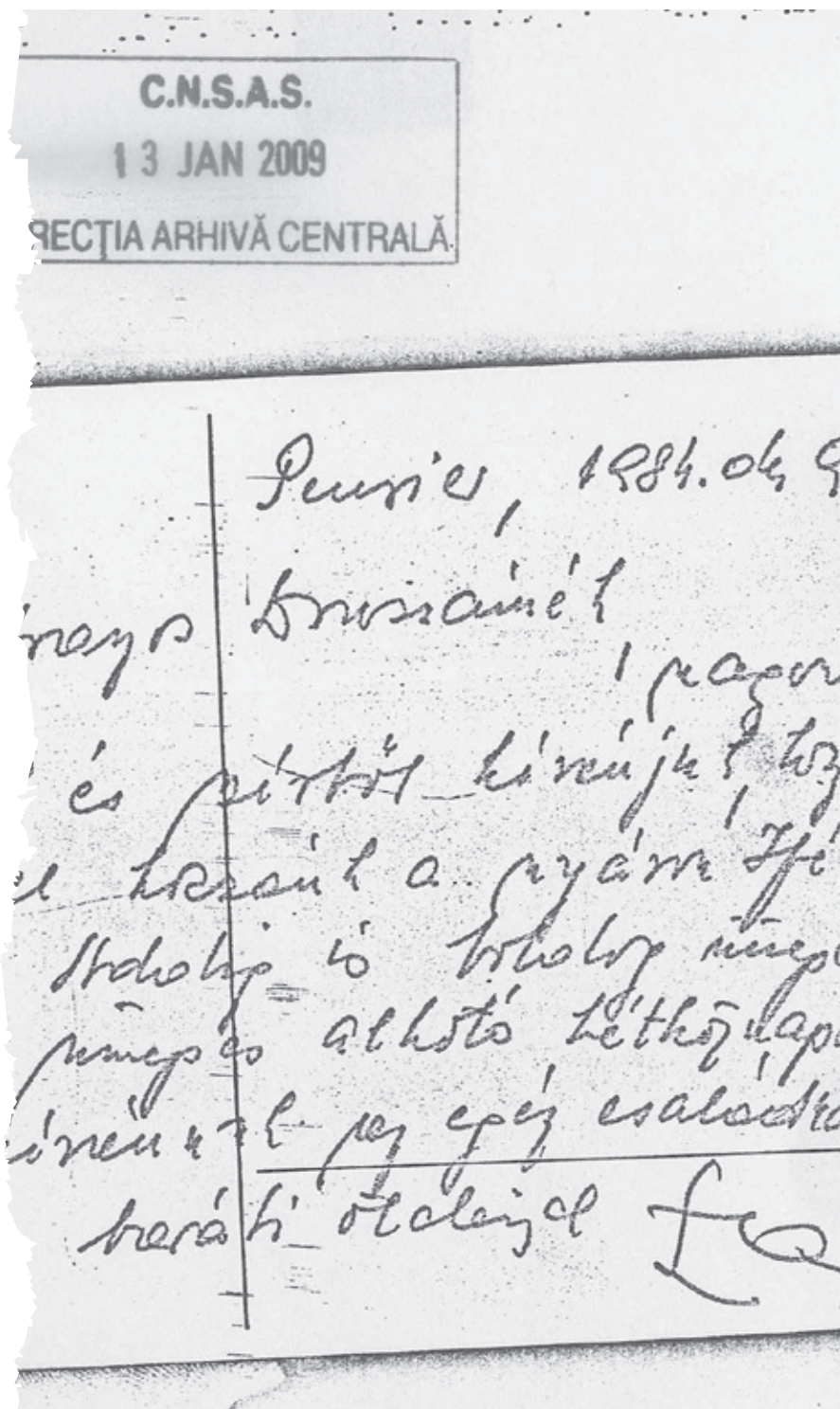
Emberi, mert emberről szól. Nem érdekli, hogy létezik vélelmezett alaptudás. Nem várja el az olvasótól, hogy az esszé megértéséhez el kelljen olvasnia huszonhat további könyvet. A legszebb pedig, hogy ezt nem valami ismeretterjesztési szándékkal, nem valami nyelvi leereszkedéssel teszi – hanem a legnagyobb természetességgel. Háy János ezeket a dolgokat így, ezen a nyelven gondolja, és ezen a nyelven tudja szabatosan elmondani. Vélhetően azért, mert ebben a játékban ő maga is Weöres olvasója.

Az alázatosság, a fegyelem és az emberi hozzáállás eredménye egy olyan esszé, aminek a segítségével már elindulhatunk Weöres erdejébe. Ha tetszik: oktatási segédanyag. Ha tetszik: térkép vagy javasolt támadási terv egy vár bevételeéhez.

Tudtommal több hasonló esszé is készül, készült mostanában Háy asztalán – lehetne arról is hosszabban beszélni, hogy egy némileg megtorpant huszadik századi irodalmi hagyomány kel életre majd akkor, amikor ezek egybegyűjtve megjelennek. Ennek a gesztusnak is szól ez a díj – az pedig a saját örömünk, hogy ennek a sorozatnak az egyik első, egyik legfontosabb, nekünk legkedvesebb darabja a Hévíz folyóiratban jelent meg.

Többen, akik tavaly a megjelenéskor olvasták a most díjazott esszét, azt mondták nekem, hogy valójában ezzel kezdődött a Weöres Sándor-év. Ha ez így van, akkor biztos vagyok benne, hogy a Dunántúl legfrissebb klasszikus költőjének centenáriuma ennek a díjnak az átadásával zárult.

Szálinger Balázs *(Keszthely, 1978)* költő, a Hévíz folyóirat főszerkesztője.

Kántor Lajos

ÉVFORDULÓS AJÁNDÉK

(Pensier–Hévíz, 1984–2014)

Ajándéknak semmiképpen nem nevezném – sem részleteiben, sem összességében – titkosszolgálati (szekus) megfigyeltetésem dokumentumait; mégis azt kell mondanom, amikor belebelelapozok az eddig kézhez kapott dossziémba (mert a 2000 oldalnyi, 1961 és 1989 közt készült besúgó-i jelentések és belső összefoglalások teljes anyagát mindmáig nem hogy feldolgozni, de tüzetesen végigolvasni sem voltam képes), a megfigyeltetések sorozatát néha megszakítja egy-egy ajándékszamba menő fölfedezés. Természetesen ezek közé számítom az amerikai irodalomtudós, René Wellek nekem írt angol nyelvű levelét, amelyet nem kézbesített a román posta, merthogy fennakadt az ellenőrzésen, és bekerült a Securitate iratai közé, egész pontosan az én bűnlajstromomat őrző dossziék egyikébe.

Tökéletesen kiesett az emlékezetemből, hogy a *Korunk* (még ifjú) irodalmi szerkesztőjeként engedélyt akartam kérni a *Theory of Literature* társszerzőjétől a Warrennel együtt írt irodalomtörténeti alapmű egyik fejezetének magyarra fordítására és a folyóiratban való közlésére – amire ő készségesen igent mondott, azaz írt. Hát erről a mégiscsak világirodalmi kapcsolatról a gondosan felvigyázó, a postahivatalokban külön irodát fenntartó Securitate nélkül semmit nem tudnék. (Annyit átmásolok az irodalomtudományi szakmában kevésbé járatosak kedvéért az Akadémiai Kiadó *Világirodalmi Lexikon*ából, hogy az 1903 és 1995 között élt René Wellek és Austin Warren munkája „alighanem a leghíresebb irodalomtudományi mű az utóbbi negyedszázadban megjelentek közül”. És Wellek volt a fajsúlyosabb, híresebb a két szerző közül.)

Ami az „ajándékokat” illeti, mármint az ilyenszerű utólagosakat, régi történetek és személyes kapcsolatok, találkozások dátumszerű rögzítésében ugyancsak segíthetnek a buzgó megfigyelők feljegyzései. Szintén a postán dolgozók ébersége folytán egy közelebbi, ma már azt hiszem, irodalomtörténetinek mondható kezdet megvilágításában lehet érdekes kolozsvári címemre a svájci Pensier-ban 1984. december 9-én feladott, kézzel írott levél másolata s a nyilván

L. MAJOR-ZALA
"Les Sandres"
1783 PENSIER
Tél. (037) 26 47 62

C.N.S.A.S.
13 JAN 2009
DIRECTIA ARHIVA CENTRALA

Lajos-napi Irodalmi Találkozó

Kedves Barátain,

bolhát ültettetek a fülembe a legutoláb Lajos-napi találkozón: hogy ízesítsük, tartalmasítsuk a névnap összejövetelek grill-menüit szellemi fűszerekkel is. Persze, jogos a kérdés, hogy fűszer-e még a szellem, íz-e tartalom? E nyelv alól szökő, ínyről lekopott, sorvadó inger: az irodalom. Ez a létízesítő fűszer a kultúra gyomrtalanjainak századában. A proccos korban, ahol még a sírkerezeszteken is a láthatatlan jelző virít: üdvözülj a Teljesítményben.

De vissza javaslataitokhoz.

1. A Lajos-napi találkozók a jövő évtől kezdve, vagyis 1985 nyarától, éhajatok szerint, új színűkkel telítődnek: irodalmi felolvasásokkal, vitékkal. Javasoljátok, hogy mevezzük az összejövetelet: Lajos-napi Irodalmi Találkozónak, ami minden évben megtartandó augusztus 20-a körül, mégpedig Hévízen. De a körülményekhez hangolva lehet előbb vagy később is.

2. Szellemi előkészítője Laczkó András, a Somogy fűszerkészítője. Ő hívja meg az írókat és költőket, legalább hat hónappal előtte a felolvasásra, ő készíti elő a találkozót. Az esti szereplés rövidebb művel értendő, tíz percnél nem hosszabb időtartalommal. Egyetlen kritériuma, hogy a meghívottak mindig új írást olvassanak fel, amit András esetleg a "Somogy" nevű irodalmi lapban közölni fog.

3. Az összejövetelek kezdete d.e. 10 óra, Keszthelyen vagy Hévízen az erre a célra kijelölt helyiségben. Én ajánlanám a Balatoni Múzeumot eddig is kedves házigazdának bizonyultak. Megszervezésére bizzuk meg Simán Mariát és Péntek Imrét. Iars barátunktól inkább ragyogó ötleteket várunk.

4. A felolvasás anyagát hangszallagra vesszük, s átadjuk a Balatoni Múzeumnak megőrzés céljából.

5. Alapítsunk egy szerény - inkább szimbolikus - irodalmi díjat - Batsányi Díj? -, hogy azzal az est folyamán egyik felolvasott

- 2 -

művet kftüntessük. Megkérhetnénk Szabolcs Pétert, hogy készítsen évente néhány plakettet, amit szavazással, vagy zsűrizéssel a résztvevőknek kiosztanánk.

6. Az esti találkozó színhelye, a tradíciónak megfelelően a Major-Zala villi, Hunyadi János u. 9, Hévíz. Hogy az esti közönség ne csak szakmabeliekből tevődjön össze, kérem, hogy meghívassam arra, mint eddig is, környékbeli kedves ismerőseimet és barátaimat.

7. Az összejövetelek zártkörű, teljesen magánjellegű. Egyetlen célja a külföldi és az otthoni magyar írók baráti találkozója.

8. A fent vázolt pontok kidolgozására megbizzuk Laczkó Andrást, Simán Mariát, Csengey Déneát és Péntek Imrét. Kérjük, a javaslatokhoz hozzászólni szíveskedjete.

Bizva tervünk sikerében, zalai köszöntéssel és göcseji barátsággal

Pensier, 1984. dec. 1.

Major-Zala Lajos

A terv vázlatát elküldtem a következőknek:

Bertha Bulcsu, Czine Mihály, Csengey Dénes, Csóri Sándor, Gaurka István, Dedinszky Erika, Erdélyi Zsuzsanna, Ferdinandy György, Fodor András, Filöp Gábor, Gryllus Dániel, Haldimann Éva, Hegyi Béla, Jancsó Adrienne, Jankovics Marcel, Kantor Lajos, Károly Amy, Laczkó András, Péntek Imre, Pethő Bertalan, Pomogáts Béla, Szabolcs Péter, Szakály Ferenc, Szántó Pirooska, Simán Mária, Sinkovits Imre, Takáts Gyula, Tatay Sándor, Tuskés Tibor, Vas István, Beörös Sándor, Vitéz György

C.N.S.A.S.
13 JAN 2009
DIRECTIA ARHIVA CENTRALA

ugyanabban a borítékban érkezett (hozzám is elért, vagyis továbbított, de gépelt másolatban a hivatalban is megőrzött), többeket megszólító felhívás, azaz tervezet. Major-Zala Lajos volt a levélíró és a „tervvázlat” készítője, a „Kedves Barátaim” megszólítás pedig többünkhöz szólt, például Czine Mihályhoz, Csengey Déneshez, Csoóri Sándorhoz, Csurka Istvánhoz, Erdélyi Zsuzsannához, Jancsó Adrienne-hez, Pomogáts Bélához, Sinkovits Imréhez, Takáts Gyulához, Vas Istvánhoz, Weöres Sándorhoz – némelyikükkel aztán a Csokonai Társaság hévízi és keszthelyi rendezvényein találkozhattam.

Ugyanis a korábban kezdődött és kellemesen megtapasztalt Lajos-napi es-tékből – amint ez legalább helyileg köztudott – nőtt ki a hévízi Csokonai Társaság. A nálam most előkerült (a kolozsvári és bukaresti titkosszolgálati hivatalokat megjárt) dokumentum ebben a „világlátott” formában akkor sem érdektelen, gondolom, ha a „Lajos-napi Irodalmi Találkozó” tervét történetesen mások is megőrizték. (Hogy valaki már közölte volna, arról nincs tudomásom.)

A kézírásos kísérő levél pedig így szól:

Aranyos Druzsámék,

nagyon óhajtjuk és szívből kívánjuk,

hogy érjete el hozzánk a nyáron Hévízre. Addig is boldog ünnepeket és
ünnepes alkotó köznapokat kívánunk az egész családnak,

baráti öleléssel
Lajos

A dátum nyolc nappal későbbi, mint ami a gépelt mellékleten szerepel. A folytatás, Lajos barátunkkal, aztán pedig már nélküle, ismertebb.

A 2014-es Csokonai-találkozóra szívesen küldöm, sőt remélhetőleg hozom a most fakszimilében közlésre kerülő szöveget.

Hévíz Card[®] INFO

Áprilistól keresse a szállásadójánál és a Hévíz Tourinformban!

Vásároljon kedvezményesen a Hévíz Card[®]-al és nyerjen a Hévíz Passporttal!

**Kedvezmények
10 %-tól**

- Hévíz Card[®] Spa + more
- Hévíz Card[®] Gourmet
- Hévíz Card[®] Culture & Active
- Hévíz Card[®] Fashion & Service
- Hévíz Card[®] Health & Beauty

Megnyerhető Hévízi Álompihenések

Pontbeváltás

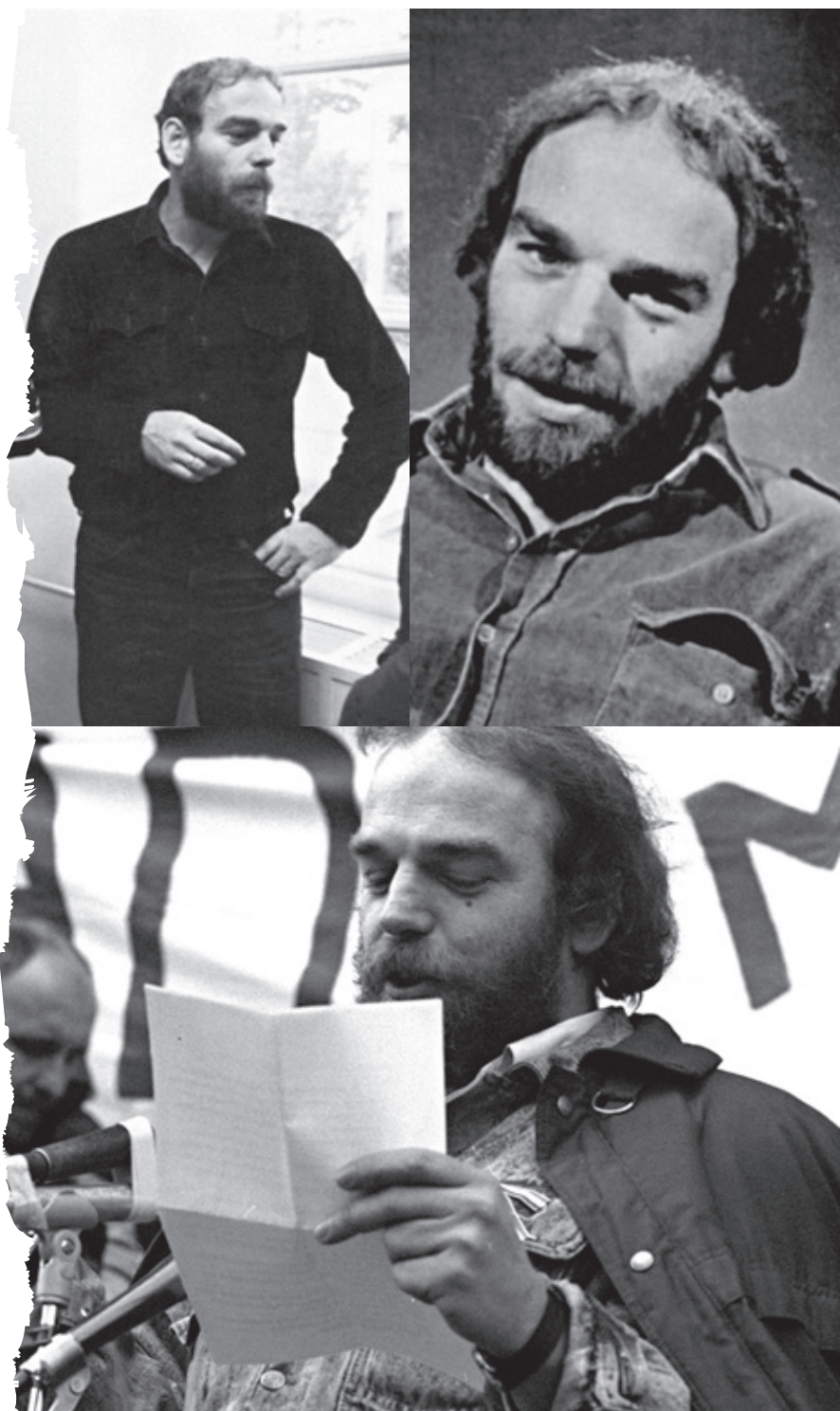
Havi sorsolás:
Hévíz Ajándécsomag

8380 Hévíz, Rákóczi u. 2. • Tel.: 83 / 540 131 • Fax: 83 / 540 132
E-mail: heviz@tourinform.hu • Honlap: www.tourinform.hu

Kántor Lajos (Kolozsvár, 1937) Széchenyi- és József Attila-díjas irodalomtörténész, az MTA külső tagja.

Tar Ferenc

A KÚTÁSÓ UNOKÁJA

Emlékezés Csengey Dénesre

A hetvenes évek második felében, debreceni egyetemista-ként ismertem meg. Idősebb volt nálam, de később kezdett a Kossuthra járni. Hamar ismertté vált az egyetemen, már írásai jelentek meg.

1980-ban kaptam meg a diplomámat, majd rövid kazincbarcikai kitérő után kerültem Keszthelyre. Dénes három évvel később, 1984-ben érkezett családjával a Balaton-parti városba. A Goldmark-házban laktak. Balra az első emelet. Akkoriban forgalmas hely volt. A debreceni egyetemi múlt összehozott bennünket.

A nyolcvanas évek második fele mozgalmas időszak volt Keszthelyen is.

Tőle értesültem az 1985-ös monori, majd az 1987-es lakiteleki találkozóról. A nyolcvanas évek második felében több Csengey-kötet látott napvilágot (Gyertyafény-keringő – 1987; A kétségbeesés méltósága – 1988; Találkozások az angyallal – 1989; Mezítlábas szabadság – 1990).

Rajta keresztül ismertem meg a korábban csak koncerten látott Cseh Tamást, amikor a nyolcvanas évek közepén számomra váratlanul megjelent a városban. Ekkor készült Csengey és Cseh közös alkotása, a Mélyrepülés című zenés tragikomédia, amiből lemez is lett. Hogy ebből pontosan mennyi dal született Keszthelyen, nem tudom, de inspirálták őket a Golf büfében eltöltött esték... Az egyik délután Dénes kopogtatott múzeumi irodám ajtaján. Leült a vízcsap és az íróasztal közötti székre. Elénekelte az előző este született dalt. Később Cseh Tamás is járt nálam a Balatoni Múzeumban. 1992-ben a Helikoni Ünnepre hívtuk meg, a 200 férőhelyes teremben közel háromezren zsúfolódtunk össze. Este szintén Golf büfé.

Az 1980-as évek elején Hévízen Major-Zala Lajos svájci magyar író Hunyadi utcai házában rendszeresen baráti összejövetelek voltak. 1985-től kezdődően ezek az augusztusi találkozók irodalmi-művészeti asztaltársaságként működtek, meghívott előadókkal. A rendezvényt a Kaláka együttes is támogatta. Az írók-költők felolvasásai után a közönség szavazatának köszönhetően Csengey Dénes kapta a legelső Csokonai-díjat, és az ezzel járó plakettet, Szabolcs Péter alkotását.

Érdeemes idézni az 1985-ös díjnyertes szövegből:

„Anyám kilyukadt zoknikat darabol ollóval, elhordott alsóneműt, elnyűtt ingeket. Ott hevernek előtte halomban az asztalon, közelebről szemlélődve sok darabra ráismerek. Ott van nagyapám hosszú flanel alsója. Anyám virágmintás selyemruhája, amiben vízbe esett a csónakból a Csörgetőn, valamikor a hatvanas évek elején. Az ing, melyet az első lakiteleki tanácskozáson viseltem. Nagyobbik fiam első angolpólyája. Apám bordó pulóvere, amelynek hátát fényesre koptatták a sofőrülések műbőr támlái.

Anyám rongyszőnyeget akar csináltatni. Sorra kézbe veszi az anyaguk szerint alkalmasnak ítélt ruhadarabokat, és a vállalkozó iparos tanácsát követve háromujjnyi sávokat szab le belőlük a nagy ollóval, míg csak el nem fognak.

Elszorul a torkom, ahogy nézem. Anyám a szegénységre készül élete utolsó éveiben. Nem háborog, nem fenekedik, kis mosoly időz az arcán, amellyel a maga életrevaló kis ötletét jutalmazza. Megremegtet ez a csendes derű. Hát így állunk?

Azután azt gondolom, így állunk valóban. Így készül a holnap Magyarországa. Nagy halomban állnak a nemzet asztalán a magyarságról, a demokráciáról, a szocializmusról alkotott nagyszabású gondolatok. Közelebről szemlélődve sok jellegzetes darabra ráismerek. Ott van a Hítel, a Világ és a Stádium, ott vannak a Pesti Hírlap vezércikkei, az áprilisi törvények negyvennyolcból, a Kiegyezés cikkelyei, ott van a Dunai Konföderáció ideája. Jászi Oszkár megejtő utópiája a keleti Svájcra. A minőség forradalma, a baloldali koalíció gondolata, Bibó életműve, Nagy Imre ötvenhármass koncepciója, a forradalom nemzeti eszméi és demokratikus szocialista tézisei, az Emberi Jogok Nyilatkozata, az ezek életbe léptetését szorgalmazó nemzetközi egyezmények, ott van Kádár és Aczél néhány beváltatlan ígérete, ott vannak azok a nemzeti, demokrati-

kus és kisebbségvédő gondolatok, amelyeket úgy mentettek át az elmúlt harminchárom éven maroknyi értelmiségi szabadcsapatok, mint valami szellemi és erkölcsi csempészárut. Ott vannak a konzervatív, szabadelvű, legitimista, kommunista, szociáldemokrata, kiscgazda, polgári radikális, kereszténydemokrata, paraszt pártprogramok.

Szabdálja őket a nagy olló háromujjnyi sávokra.

Készül a rongyszőnyeg.”

Igen, itt már látszik a közélet iránt elkötelezett ember. Forradalmár volt, mint 1848 márciusában azok az ifjak. Aki ismerte, igazolhatja, hogy ez nem túlzás. Fontos mozgatója volt a magyarországi változásoknak. Nem csak az országos politikában volt aktív, Keszthelyen sem tétlenkedett. Az akkori BÉSZÖV nagytermében indult el egy sorozat „Kérdések és válaszok” címmel. Makovecz Imre az organikus építészetéről, Huszár Tibor pedig Bibó Istvánról beszélt. Két nagy sikerű rendezvény volt – de a folytatás már elmaradt. Pontosabban, az idő haladtával megváltoztak a dolgok.

Lakitelek után P. Gy. házának tetőterében jöttek össze beszélgetni a változást akarók. Szinte mindig Csengey vitte a szót. A politizáló társaság hamar elhagyta a szűk kereteket. A közelben található Korona Étterem adott helyet a rendszeres fórumoknak. Vendég volt többek között Kósa Ferenc filmrendező, Király Zoltán újságíró, országgyűlési képviselő. Mindig nagy tömeg volt. Azt gondolom, ezek a rendezvények voltak a rendszerváltás közvetlen előzményei Keszthelyen.

Az 1990-es tavaszi választások után már alig találkoztam a kormányt alakító párt politikusaival.

Elöttem úgy maradt meg, mint aki kokárdás farmerdzsekijében jellegzetes kéztartásával, mutatóujját felemelve cigarettával magyaráz. A késő esti beszélgetéseknek mindig ő volt a motorja és főszereplője.

Könyvespolcomon megmaradtak könyvei. Az egyiket így dedikálta: *„Tar Ferenc úrnak nagyapám mondásával, aki úgy tartotta, mint kútásó, hogy a víz mindenhol ott van, csak le kell szedni fölülre a földet.”*

Tar Ferenc (Miskolc, 1955) történész, tanár, Hévízen él.

